

کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

آموزه و نظریه
سازمان مدیریت و برنامه ریزی

امکاه روایما زن و مرد

و مسائل اجتماعی آنان

به کاتبان و نویسندگان: مراجع تقلید، حضرات آیت، مقام
ایام غدیرین، کلمه کائنات، آیه الکرسی، حضرت امیر مومنان
علی (ع) و... (مجموعه کتابهای)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احكام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعي آنان

نويسنده:

مسعود معصومي

ناشر چاپي:

حوزه علميه قم، دفتر انتشارات اسلامي

فهرست

۵	فهرست
۹	احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان
۹	مشخصات کتاب
۹	مقدمه
۹	اشاره
۹	معارف اسلامی و جایگاه فقه
۱۰	تقسیم بندی ابواب فقه
۱۰	جایگاه (روابط زن و مرد) در معارف اسلامی
۱۰	ضرورت تحقیق درباره (احکام روابط زن و مرد)
۱۰	تحقیقات انجام شده در این زمینه
۱۲	فصل اول احکام نگاه
۱۲	اشاره
۱۲	احکام نگاه مرد به مرد
۱۳	نگاه مرد به زنان محرم
۱۴	قانون کلی
۱۵	(ب) زنان غیر مسلمان
۱۵	نگاه مرد به بچه ها
۱۶	نگاه زن به زنان دیگر
۱۷	نگاه زن به مردان محرم
۱۸	نگاه زن به بچه ها
۱۸	حکم نگاه در حال شک
۱۹	نگاه به عکس
۱۹	نگاه کردن زن به عکس مردان

۲۰	نگاه به فیلم
۲۰	تتمه
۲۵	فصل دوم : احکام پوشش
۲۵	احکام پوشش مرد
۲۵	لباسهای حرام برای مرد
۲۷	پوشش مرد از محارم و مردان دیگر
۲۷	پوشش مرد از زنان نامحرم
۲۸	پوشش مرد از بچه ها
۲۸	احکام پوشش زن
۲۸	پوشش زن از نامحرم
۳۰	احکام جورابها
۳۰	احکام چادرها
۳۱	توجه و مراقبت
۳۱	احکام زینت
۳۲	پوشش زن از زن
۳۳	پوشش زن از بچه ها
۳۳	احکام لباسهایی که پوشیدن آن برای مرد و زن حرام است
۴۱	فصل سوم احکام مراودات
۴۱	احکام صحبت کردن
۴۲	احکام تماسها
۴۳	احکام بوسیدن
۴۴	قانون کلی
۴۴	استمناء
۴۴	احکام مجالس، میهمانیها و رفت و آمدها

۴۵	احکام خودنمایی
۴۷	فصل چهارم: احکام عقد و عروسی (۱)
۴۷	احکام اختصاصی عقد و عروسی
۴۸	احکام تحقیقات
۴۸	تحقیق غیر مستقیم
۴۸	تحقیق مستقیم
۴۹	احکام استخاره
۵۰	احکام نامزدی
۵۰	صیغه موقت قبل از عقد دائم
۵۰	احکام خرید
۵۱	احکام دعوت کردن
۵۴	فصل چهارم: احکام عقد و عروسی (۲)
۵۴	احکام مهیا کردن مقدمات مجلس عقد و عروسی
۵۴	اشاره
۵۴	قانون کلی
۵۴	احکام مجلس عقد و عروسی
۵۴	رقص
۵۵	موسیقی
۵۶	قانون کلی
۵۷	آواز خواندن
۶۱	فصل چهارم: احکام عقد و عروسی (۳)
۶۱	احکام مجلس مردانه عقد و عروسی
۶۲	احکام مجلس زنانه عقد و عروسی
۶۵	مسائل متفرقه

۶۶ ..... توجه و مراقبت

۶۷ ..... فهرست مآخذ و منابع

۶۸ ..... درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان

مشخصات کتاب

سرشناسه: معصومی مسعود، ۱۳۳۹-، گردآورنده عنوان و نام پدیدآور: احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان تهیه و تنظیم مسعود معصومی مشخصات نشر: قم حوزه علمیه قم دفتر تبلیغات اسلامی مرکز انتشارات ۱۳۷۳. مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص نمودار. فروست: حوزه علمیه قم دفتر تبلیغات اسلامی مرکز انتشارات ۲۷۱. شابک: ۱۵۰۰-۹۶۴-۴۲۴-۰۱۲-X؛ ۱۵۰۰ ریال (چاپ ششم)؛ ۲۰۰۰ ریال (چاپ هفتم)؛ ۲۰۰۰ ریال (چاپ نهم)؛ ۲۴۰۰ ریال (چاپ دهم)؛ ۲۴۰۰ ریال چاپ یازدهم ۹۶۴-۴۲۴-۱۳۰-۴؛ ۲۴۰۰ ریال چاپ دوازدهم ۹۶۴-۴۲۴-۱۹۲-۴؛ یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Masud Masumi. Ahkam-e ravabet-e zan va mard (The provisions of relationships between woman and man). یادداشت: چاپ چهارم تابستان ۱۳۷۳. یادداشت: چاپ ششم ۱۳۷۳. یادداشت: چاپ هفتم تابستان ۱۳۷۴. یادداشت: چاپ نهم ۱۳۷۴. یادداشت: چاپ دهم: زمستان ۱۳۷۴. یادداشت: چاپ یازدهم و دوازدهم: ۱۳۷۵. یادداشت: عنوان روی جلد: احکام روابط زن و مرد...: مطابق با نظریات آیات و مراجع تقلید حضرت امام خمینی (قدس سره)، حضرت آیه‌الله العظمی گلپایگانی (قدس سره)، حضرت آیه‌الله العظمی اراکی مدظله‌العالی. یادداشت: کتابنامه ص [۱۵۹] - ۱۶۰. عنوان روی جلد: احکام روابط زن و مرد...: مطابق با فتاوی آیات و مراجع تقلید حضرت امام خمینی (قدس سره)، حضرت آیه‌الله العظمی گلپایگانی (قدس سره)، حضرت آیه‌الله العظمی اراکی مدظله‌العالی. موضوع: زناشویی (فقه) موضوع: فقه جعفری - رساله عملیه موضوع: فتوهای شیعه - قرن ۱۴ موضوع: زناشویی - روابط موضوع: تنظیم خانواده موضوع: والدین و فرزندان بالغ شناسه افزوده: حوزه علمیه قم. دفتر تبلیغات اسلامی. مرکز انتشارات رده بندی کنگره: BP۱۸۹/۱/۶الف ۲۶ ۱۳۷۳ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۶ شماره کتابشناسی ملی: م ۷۴-۲۹۲۰

مقدمه

اشاره

سلام و درود خداوند و اولیای الهی بر معماران بزرگ بنای عظیم و شکوهمند معارف اسلامی. آنانی که در راه تدوین، و تکمیل و حراست از مجموعه تعالیم اسلام از هیچ کوششی دریغ نورزیدند و با تمام وجود، حقایق متبلور و تابناک وحی را در شئون متنوع زندگی فردی و اجتماعی انسانها، تبیین و ابلاغ و اجرا کردند. صلوات و تحیات خداوند بر حکیم الهی، فقیه مجدد، احیا کننده شریعت احمدی در قرن حاضر حضرت امام خمینی (قدس سره) که با نهضت خود شجره طیبه و تعالیم اسلامی را حیاتی دوباره بخشید. و سلام و درود خداوند رحمت، بر رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران حضرت آیه الله خامنه ای ادام الله ظلّه الشریف علی رؤوس المسلمین.

معارف اسلامی و جایگاه فقه

در یک نگرش کلی می توان مجموع تعلیمات اسلامی را به دو بخش عمده تقسیم کرد: ۱. بخش اول هستی شناسی و جهان بینی است که به شناساندن هستی می پردازد و در واقع این بخش از تعالیم اسلامی، حقایق عالم وجود را به ما نشان می دهد و می گوید: آنچه هست، چیست مانند مباحث توحید، نبوت، بیان حقیقت دنیا و آخرت و... که علم کلام و علم اخلاق متصدی بیان این دسته از

معارف اسلامی می‌باشند. ۲. بخش دوم ایدئولوژی و دستورهای اسلامی است که شامل تمامی اوامر و نواهی و دستورهایی است که شارع مقدس برای هدایت انسانها تدوین نموده است. در واقع این دسته از تعالیم اسلامی به ما می‌گوید که برای رسیدن به هدف غایی خلقت در این دنیا باید چگونه زندگی کرد، چه از لحاظ فردی و چه از لحاظ اجتماعی. این دسته از تعالیم را علم فقه به عهده دارد. آنچه از ملاحظه گذرای تقسیم بندی فوق بدست می‌آید آن است که علم فقه، از ارکان رکنین و مهم معارف اسلامی است و بی تردید مجموعه تعالیم اسلامی بدون فقه، هویت حقیقی اش را بعنوان یک نظام مکتبی از دست خواهد داد.

تقسیم بندی ابواب فقه

ابواب فقه که از هر یک به (کتاب) تعبیر می‌شود در طول قرون متمادی به وسیله شخصیت‌های مبرزی چون، شیخ الطایفه محمد بن حسن طوسی، محقق جعفر بن حسن حلّی، علامه حسن بن یوسف صاحب مدارک، محمد بن علی عاملی و... تجدید سازمان و تکمیل شده است و در طول سالیان دراز که از تاریخ آن می‌گذرد دسته بندیهای گوناگون و متنوعی را براساس ملاکهای مختلف پذیرفته است. یکی از این دسته بندیهایی که در برخی مصادر جدید در پیش گرفته شده، و از روش های تقسیم بندی حقوقی جدید متأثر است عبارت است از: ۱. عبادات (نماز، روزه، حج، اعتکاف و...). ۲. اموال، که خود بر دو قسم است: الف) اموال عمومی (مانند انفال، خمس، زکات و...). ب) اموال خصوصی (مانند میراث، ضمانات، غرامات و...). ۳. آداب عمومی، یعنی رفتار و سلوک دستگاههای حکومتی و عمومی در مسائل قضای حکومت، صلح، جنگ، روابط بین المللی. ۴. سلوک و آداب و رفتار شخصی، یعنی اعمالی که مربوط به شخص است که به دو گروه تقسیم می‌گردد: الف) روابط خانوادگی و مناسبات دو جنس زن و مرد (مانند مباحث نکاح، طلاق، خلع، مبارات،ظهار و...). ب) روابط شخص در رابطه با اجتماع و مقررات مربوط به تنظیم رفتار فرد در قبال اجتماع (مانند اطعمه، اشربه، مساکن، آداب معاشرت، عهد، یمین و امر به معروف و نهی از منکر و...).

جایگاه (روابط زن و مرد) در معارف اسلامی

با توجه به آنچه گفته شد به خوبی روشن می‌شود که احکام روابط زن و مرد از بحثهای مهم فقه اسلامی است که در زیر مجموعه، آداب و رفتارهای فردی و اجتماعی قرار می‌گیرد.

ضرورت تحقیق درباره (احکام روابط زن و مرد)

وجوه و دلایل متعددی را به عنوان ضرورت تحقیق حاضر می‌توان بر شمرد که مهمترین آنها عبارت است از: ۱. تبیین و تبلیغ بخش مهمی از فقه اسلامی که بی شک در روشن نمودن مجموعه تعالیم و معارف اسلامی نقش به سزایی دارد؛ چرا که اساساً تبیین یک مجموعه مرکب، بدون پرداختن به اجزای تشکیل دهنده آن میسر نیست. ۲. خنثی کردن بخشی از تهاجم و شیخون فرهنگی دشمن که با ترویج فرهنگ مبتدل بیگانه به ویژه مسئله ارتباط بین زن و مرد و تنظیم مناسبات اجتماعی این دو با یکدیگر، می‌کوشد با رواج (بی دینی)، جامعه اسلامی را از درون به تباهی و نابودی بکشاند. بی شک انسان موجودی است اجتماعی که به صورت دسته جمعی زندگی می‌کند و در این زندگی اجتماعی یکی از حساسترین، دقیقترین و در عین حال ظریفترین روابط مجموعه، عبارت است از: داد و ستدهایی که به طور عام بین دو جنس مخالف از زن و مرد صورت می‌گیرد و برآستی در این گرد باد مسموم اگر متفکران و محققان اسلامی اندیشه های دینی را توسعه و رواج ندهند امیدی به گشایش در پیچه بعدی نیست.

تحقیقات انجام شده در این زمینه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی موج اسلام خواهی و اسلام شناسی در میان مردم جهان به ویژه جوانان، برکات و ثمرات میمون بسیاری را به دنبال داشته که از آن جمله است: تدوین رساله‌ها و کتابهای گوناگون در زمینه‌های مختلف علوم اسلامی که بسیاری از آنها متناسب با شرایط و تغییرات نو اجتماعی است. لکن مسلمانان و خصوصاً جوانان، امروز می‌خواهند مسائل ملموس و مورد نیازشان را در زمینه شناخت مناسبات با جنس مخالف بدانند، آنان می‌خواهند بدانند، مثلاً: - حکم نشستن در کنار نامحرم در تاکسی، اتوبوس و مترو چیست. - تا چه حد می‌توان به محارم و یا نامحرمها نگاه کرد. - حکم پوشش در برابر محارم و نامحرمها چیست. - حکم نگاه کردن به فیلم، عکس، ویدئو و... چیست. - احکام رفت و آمدها در پارکها و مسافرتها و خیابانها چیست. - نامه نگاری با نامحرم تا چه حد جایز است. - سوار کردن نامحرم در ماشین خود و یا سوار شدن در ماشین نامحرم و دیگر مرادوات با او جایز است یا نه و اگر جایز است حدود آن چقدر است. - پیش از ازدواج چه کارهایی در زمینه عقد و عروسی جایز نیست و چه کارهایی مجوز شرعی دارد. - احکام خرید عقد، تهیه کردن مقدمات آن، دعوت کردن از میهمانان تا چه حد جایز شمرده شده است. خلاصه امروز مسلمانان دنبال مسائل مبتلا به روزانه خود هستند. که البته خوشبختانه تاکنون آثار ارزشمند و مفید متعددی در زمینه احکام تألیف شده است که به عنوان نمونه می‌توان از آثار گران سنگ آقایان حجج اسلام: محمد وحیدی خراسانی، عبدالرحیم موگهی و دیگران، نام برد که هر یک به نوبه خود در نیل به اهدافشان در ارائه احکام، موفق بوده‌اند. اما نوشتار حاضر از موقف و منظر دیگری به مسئله احکام نگاه کرده است. این مجموعه به تبیین مشخص و گویای احکام روابط زن و مرد در اسلام پرداخته است: با توجه به تناسب فروع و مسائل محل ابتلا و بعضاً مستحدث، تألیف این مجموعه ضروری به نظر رسید و از آنجا که این دسته از احکام از مبتلا به ترین مسائل روزمره می‌باشد و متأسفانه تاکنون به صورت دسته بندی شده و منظم در جایی گردآوری نشده بود از این رو، بر آن شدیم تا با گردآوری کامل این دسته از احکام، گامی در اجرای دستورهای دینی در جامعه اسلامی برداریم. البته باید اذعان داشت، اگر چه این مسائل به صورت پراکنده در بخشهای مختلف کتابها دیده می‌شود لکن نه تنها آن مقدار که موجود است، پاسخگوی همه سؤالات مستحدثه از روابط زنان و مردان نیست، بلکه دسترسی به همان مقدار نیز برای عموم مردم بسیار مشکل به نظر می‌رسد. این مجموعه دارای ویژگیهایی است که برخی از آنها عبارت است از: تنظیم فتاوی‌ای مطرح شده براساس نظریات فقهی حضرات آیات عظام: امام خمینی (رض) گلپایگانی (رض) و اراکی (رض) است. متن اصلی این مجموعه براساس فتاوی‌ای حضرت امام (رض) تنظیم شده و در صورت اختلاف نظر، فتاوی‌ای دیگر در پانویس با ذکر نشانی مسئله آمده و در صورت عدم اختلاف نظر، تنها به ذکر نشانی مسئله در کتب مراجع دیگر اکتفا شده است. با بیان نظرات مراجع ارجمند در هر مسئله، به سهولت می‌توان در موارد احتیاط واجب به فتوای مرجع دیگر در همان مورد مراجعه کرد و به فتوای هر یک از آنان که اعلم است عمل کرد. با آنکه در این مجموعه سعی شده برای هر مسئله به تمامی رساله‌های فقهی منتشره مراجع عالیقدر استناد شود، اما برای اطمینان کامل به صحت و سقم احکام ذکر شده، نهایتاً به تأیید سه نفر از بزرگان شورای محترم استفتائات هر یک از آیات عظام رسیده است. قابل عنایت است که بعلت رحلت حضرت امام (رضوان الله تعالی علیه) برخی مسائل از شورای استفتائات معظم له در قم اخذ شده است و اگر در مسئله‌ای نام امام راحل و یا هر یک از آیات عظام دیگر ذکر نشده است بدان معناست که فتوای آن مرجع بدست نیامده است. به منظور سهولت در انتقال نظرات آیات عظام گاهی برخی از مسئله‌هایی را که آنها به صورت فتوا و یا مسئله مطرح کرده‌اند، ما به صورت پرسش و پاسخ بیان کرده ایم و همچنین ممکن است استفتایی را با توجه به همه جوانب آن به صورت مسئله مطرح کرده باشیم. آنچه در این مجموعه با عنوان (در نتیجه) مطرح شده است فروعاتی است که بر هر مسئله مترتب می‌باشد که صحت هر یک از آنها نیز همانگونه که گفته شد به تأیید سه نفر از بزرگان شورای استفتائات مراجع رسیده است. تدریس و آموزش این دسته از احکام برای عموم مردم بویژه جوانان، بسیار ضروری به نظر می‌رسد و بر مسئولان خانواده هاست که فرزندان خود را از احکام روابط زن و مرد آشنا نمایند. مریان و اساتید محترم نیز می

توانند با استفاده از مثالها و موارد ملموس و مورد نیاز مخاطبان، بر غنای این مجموعه بیفزایند. قابل ذکر است که یکی از مهمترین احکام روابط زنان و مردان مسائلی است که هر فرد متأهل باید نسبت به همسر خود بداند، لکن بعثت اختصاصی بودن آن، انتشار آن را به مجموعه دیگری تحت عنوان (احکام روابط زن و شوهر و مسائل اجتماعی آنان) اختصاص داده ایم که امید است جوانان عزیز با مراجعه به آن و عمل کردن به وظائف شرعی خود از زندگی معنوی و خدایسندانه ای برخوردار گردند. در پایان از شوراها و محترم استفتائات هر یک از آیات عظام که برای تکمیل این رساله زحمات بی شائبه ای را متحمل شده اند کمال تشکر و قدردانی می شود، همچنین از همه کسانی که ما را با ارائه نظرات خود، در تألیف این مجموعه یاری کرده اند سپاسگزاری می کنیم و از خداوند متعال توفیق آنان را در راه اعتلای پرچم اسلام مسئلت می نمایم. سید مسعود معصومی. پانزدهم شعبان ۱۴۱۴. مطابق با هشتم بهمن ماه ۱۳۷۲.

فصل اول احکام نگاه

اشاره

احکام نگاه مرد به مرد

۱. مسئله: مردان می توانند به تمام بدن مردان به استثنای عورتین نگاه کنند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریبه نباشد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه (نکاح)، مسئله ۲۸ و همان، ج ۱، (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۶ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۸. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۲. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۰. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۴۷. خامنه ای: استفتاء. سیستمی: منهاج الصالحین، (نکاح) مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۰. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۵. در نتیجه: نگاه کردن به هر کجای بدن مرد حتی وجه و کفین او با قصد لذت و ریبه حرام است. همچنین مردان نمی توانند به عورتین مردان بالغ دیگر نگاه کنند، چه با قصد لذت و ریبه و چه بدون آن. توجه: ریبه در اینجا یعنی خوف در فساد افتادن. ۲. مسئله: اگر مردی بترسد از اینکه چنانچه به بدن مرد دیگر نگاه کند به گناه آلوده می شود نمی تواند به بدن او نگاه کند. امام، بهجت، تبریزی، سیستمی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: مدارک مسئله قبلی. ۳. سؤال: مراد از عورتین چیست. جواب: در مردها قُبُل (مجرای خروج ادرار و بیضتین) و دُبُر (محل خروج غائط) و در زنها قُبُل (کُل فرج) و دُبُر را گویند. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر)، ص ۵۵۰. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۶. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۴۸۸. خامنه ای: استفتاء. سیستمی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و (احکام الخلوۃ)، قبل از مسئله ۵۵. در نتیجه: ماهیچه های عضلانی پشت (باسن) جزء عورتین نیست و نگاه کردن به آن اشکال ندارد اگر چه، احتیاط مستحب ترک آن است. ۴. سؤال: در استخرها و یا حمامها یا کنار دریا مردان مایوهایی می پوشند که اگر چه پوست بدن آنها پیدا نیست لکن حجم عورتین کاملاً پیداست، آیا نگاه کردن مردان به آنها جایز است. پاسخ: مراد از پوشش داشتن، پیدا نبودن پوست بدن است و در صورتی که مفسده ای بر آن مترتب نباشد نگاه کردن اشکالی ندارد. امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای، سیستمی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. بهجت و مکارم: ۵. مسئله: پدرها به عورتین پسران بالغ خود نمی توانند نگاه کنند (چه در حمام یا جای دیگر). و بنابر احتیاط واجب حتی قبل از بلوغ نیز در زمان تمییز نباید به عورتین آنها نگاه کنند. امام، خامنه ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۸ و ج ۱ (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۶ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰. بهجت و تبریزی: سیستمی: منهاج الصالحین، (کتاب طهاره)، قبل از مسئله ۵۵ و (نکاح)، با استفاده از مسائل ۲۰ - ۱۲. فاضل: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۵۰۶، ۲۵۰۷ و ۲۵۰۸. مکارم:

توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۳. ۶. مسئله: نگاه کردن دکترها به عورتین مرد دیگر حرام است مگر در مقام اضطرار. امام، اراکی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۲. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۵۱. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۵. در نتیجه: مردان اجازه ندارند جهت پیشگیری از آبستنی همسرانشان، لوله‌های انتقال اسپرم خود را نزد دکتر ببندند. البته بستن لوله‌های خروج منی در صورتی که موجب عقیم شدن دائمی نگردد اشکال ندارد لکن چون این عمل مستلزم نگاه کردن دیگری به عورتین او می‌باشد، حرام است و اگر به گونه‌ای عمل شود که مستلزم نگاه دکتر به عورت او نشود اشکالی ندارد و یا اگر همسر او دکتر باشد می‌تواند از این راه جلوگیری از آبستنی نماید.

نگاه مرد به زنان محرم

۷. مسئله: مردان می‌توانند به تمام بدن محارم خویش غیر از عورتین نگاه کنند، مشروط به آنکه این نگاه به قصد لذت نباشد. همچنین خوف به فساد افتادن هم نباشد (از این حکم همسر استثناء است). امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۲ و ج ۱ (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۷ و توضیح المسائل، مسئله ۲۳۴۷. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۱. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۹. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۳ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۵. در نتیجه: مردان نمی‌توانند عورتین دختر یا مادر یا خواهر و یا دیگر محارم خود را ببینند اگر چه بدون قصد لذت و ریبه باشد. همچنین بنا بر احتیاط واجب دیدن عورتین بچه ممیز غیر بالغ جایز نیست. ۸. مسئله: احتیاط مستحب ترک نگاه کردن مردان به محارم خود از زانو تا زیر ناف می‌باشد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱. بهجت و سیستانی: زنان نامحرم یا مسلمان هستند یا غیر مسلمان، در صورتی که مسلمان باشند یا کاملاً حجاب خود را رعایت کرده اند یا نه. الف) مسلمانی که کاملاً حجاب خود را رعایت کرده است. ۹. مسئله: اگر خانم مسلمان کاملاً حجاب خود را رعایت کرده بود نگاه کردن به وجه و کفین او برای مرد با شرایط ذیل اشکال ندارد: ۱. وجه و کفین زینت نشده باشد. ۲. نگاه به قصد لذت و ریبه نباشد. امام: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱؛ تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۸؛ استفتاء و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء. بهجت، خامنه‌ای و فاضل: استفتاء. تبریزی، سیستانی و گلپایگانی: در نتیجه مردان نمی‌توانند به صورت و دست زنانی که بطور کامل حجاب خود را رعایت نکرده‌اند، نگاه کنند مانند آنکه زنی مقداری از مویش پیدا باشد و یا اینکه لباس آستین کوتاه پوشیده باشد و یا بازو یا مچ دست او پوشیده نباشد. ۱۰. مسئله: نگاه کردن به دست خانم نامحرمی که انگشتری یا انگو در دست دارد، و یا ناخن‌های خود را بلند کرده و یا لا-ک زده و یا به هر صورت زینت داده، حرام است خواه نامحرم از بستگان نزدیک باشد و یا غریبه باشد. امام، اراکی، بهجت، فاضل و گلپایگانی: با استفاده از مدارک مسئله قبل و استفتاء. تبریزی، خامنه‌ای و سیستانی: توجه: فروشندگان که مشتری اجناس آنها غالباً خانمها هستند مانند زرگرها، لباس فروشها و فروشندگان لوازم آرایش و... بیشتر در معرض این گناه هستند و باید بیش از دیگران مراعات موازین شرعی را بنمایند. ۱۱. مسئله: نامحرم به هر منظوری که زینت کرده باشد، نگاه کردن به او جایز نیست حتی اگر برای (پرو) یا امتحان انگشتر یا انگو یا گردنبند و... باشد. امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: ۱۳. سؤال: آیا نگاه کردن به کف پا یا روی پا و یا پاشنه پا و یا ساق پای خانمهای نامحرم مسلمان در صورتی که پوشش کافی نداشته باشند؛ بدون قصد ریبه و تلذذ، جایز است. جواب: خیر، جایز نیست و بطور کلی غیر از وجه و کفین، مرد نمی‌تواند به هیچ کجای بدن زن نامحرم نگاه کند. امام، اراکی و خامنه‌ای: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۱. فاضل: با استفاده از توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱. تبریزی، سیستانی و گلپایگانی: ۱۴. مسئله: اگر مردی بترسد در صورتی که به نامحرم نگاه کند به

گناه می افتد نباید به او نگاه کند. امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منہاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۴ و ۲۶ و توضیح المسائل مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳. بهجت: ۱۵. مسئله: نگاه کردن به نامحرم به قصد لذت و شهوت رانی حرام است اگر چه به وجه و کفین و یا به حجم بدن او باشد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۱. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳ و منہاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۴. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱.

قانون کلی

۱۶. مسئله: نگاه کردن به هر چیزی یا هر کسی به قصد لذت و یا با خوف به فساد افتادن حرام است (به استثنای همسر) اگر چه نگاه به محرم باشد. خواه نگاه به زن باشد یا به مرد، به حیوان باشد یا جماد، به عکس باشد یا فیلم، به مجسمه باشد یا هر چیز دیگر، حتی نگاه کردن به بدن خود در آینه و یا هر جای دیگر به قصد شهوت رانی حرام است. امام، اراکی، بهجت، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. امام: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، صفحه ۲۸. فاضل: استفتاء. تبریزی و خامنه‌ای: ۱۷. مسئله: دکتر محرم نیست، لذا در غیر مقام اضطرار نمی تواند به بدن زن نامحرم نگاه کند. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه (نکاح)، مسئله ۳۵. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۲. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۴۱ و ۱۹۴۲. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۱. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منہاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۴ و ۲۰ و توضیح المسائل مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۵۰. فاضل: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۵۰۶، ۲۵۰۷ و ۲۵۰۸. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۹. ۱۸. مسئله: اگر دکتری در مقام اضطرار مجبور شد به عضوی از بدن نامحرم نگاه کند باید به همان مقدار لازم اکتفا کند و نمی تواند بیش از آن عضو را ببیند، و یا اگر می تواند باید از روی لباس معاینه نماید. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۱. اراکی: استفتاء. ۱۹. مسئله: مردان نمی توانند برای نامحرم مسلمان آمپول تزریق نمایند. زیرا این عمل مستلزم نگاه کردن و یا لمس بدن زن خواهد بود، حتی اگر آمپول در رگ تزریق شود، البته اگر مقام اضطرار باشد و محرمی جهت تزریق نباشد اشکالی ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. ۲۱. مسئله: گرفتن عکسهای رادیولوژی در صورتی که مستلزم نگاه به بدن نامحرم باشد، گرفتن خون برای آزمایشگاهها، سونوگرافی و یا هر عملیات پزشکی دیگر در صورتی که بتوان به پزشک یا متخصص زن در آن رشته رجوع کرد، توسط مرد نامحرم حرام است. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵. امام، اراکی و خامنه‌ای: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۴۱ و ۱۹۴۲. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵۱. سیستانی: ۲۲. سؤال: در بازارها و اماکن عمومی و یا در منزل انسان چشمش بطور اتفاقی به نامحرمهایی می افتد که یا زینت کرده اند یا حجاب خود را کاملاً رعایت نکرده اند حکم اینگونه نگاهها چیست. جواب: آن چیزی که حرام است نگاه کردن است نه نگاه افتادن، لذا آنچه را که انسان بطور اتفاقی می بیند اشکال ندارد ولی باید بلافاصله نظر را برگرداند تا حکم نگاه کردن پیدا نکند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۰۶۵. ۲۳. مسئله: اگر کسی به قصد آنکه چشمش به نامحرم غیرموجبه بیفتد به جایی برود حرام است. امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. بهجت، سیستانی و فاضل: بنابراین اگر کسی برای اینکه چشمش به نامحرم بیفتد زمانی خاص از جایی عبور کند و یا برای انجام کاری از محلی برود که نامحرم بیشتر تردد دارد تا چشمش به نامحرم بیفتد و یا مثلاً اتوبوسی را سوار شود که بیشتر نامحرمان در آن هستند و یا برای تفریح یا ورزش، مکانی را انتخاب کند که نامحرم بیشتری در آنجا باشد و... خلاصه آنکه اگر عمداً برای اینکه چشمش به نامحرم بیفتد کاری را انجام بدهد

جایز نیست و اجتناب از آن لازم است. ۲۴. مسئله: در صورتی که مرد بداند در مکانی خانم‌های بی حجاب یا بدحجاب هستند، رفتن به آن محل برای اینکه چشمش به آنها بیفتد حرام است. امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. بهجت، سیستانی و فاضل: در نتیجه: رفتن روی پشت بام و یا کنار پنجره به منظور آنکه چشمش به نامحرم بیفتد و یا وارد شدن به اتاق یا آشپزخانه و یا مکانی که علم به وجود نامحرم دارد به منظور آنکه چشمش به نامحرم بیفتد و یا نگاه انداختن از لای در و پنجره یا کنار پرده به درون اتاق ولو برای یک لحظه و... و مواردی از این قبیل حرام است. ۲۵. مسئله: رفت و آمد در بازارهایی که محل تردد زنهای اهل روستا و بادیه نشین‌هایی است که عادت ندارند حجاب خود را کامل رعایت کنند، اگر چه انسان علم دارد به آنها نگاه خواهد کرد، اشکال ندارد. همچنین معامله با آنها نیز اشکالی ندارد. امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷. اراکی، تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء. بهجت، سیستانی و گلپایگانی: ۲۶. مسئله: نگاه کردن به دستها تا آرنج، مقداری از موی سر، پا تا زانو، زیر چانه و گردن پیرزنهای نامحرم اشکالی ندارد. امام، فاضل و گلپایگانی: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵. سیستانی و اراکی: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۸۹۰. بهجت، خامنه‌ای و مکارم: ۲۷. مسئله: هر کس که نگاه کردن به او جایز نیست دیدن او از پشت شیشه یا در آینه و یا آب صاف و یا هر چیز دیگری که عکس او را منعکس می‌کند نیز جایز نیست. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از مسئله ۲. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام الخلوۃ)، قبل از مسئله ۵۵ و (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۲ و ۲۰. ۲۹. مسئله: نگاه کردن به بدن زن نامحرم حرام است چه آن زن بفهمد یا نفهمد، کور باشد یا بینا، نامحرم فامیل باشد (مثل زن برادر، زن عمو، دختر خاله و...) یا غریبه باشد حتی اگر بدون لذت و ریبه نگاه کند نگاه او حرام است (حکم وجه و کفین گفته شد). امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۱. امام: تحریر، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۷. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۱. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی و گلپایگانی: ۳۰. مسئله: زنان اهل سنت حکم زنان مسلمان را دارند. امام، اراکی، خامنه‌ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

ب) زنان غیر مسلمان

۳۱. مسئله: نگاه کردن به موضعی از بدن زنان نامحرم غیر مسلمان (چه اهل کتاب و چه کفار) که بطور معمول آن مواضع را نمی‌پوشانند اشکالی ندارد، مشروط به آنکه به قصد لذت و ریبه نباشد. لکن بنابر احتیاط واجب مرد نمی‌تواند به موضعی که آنها بطور معتاد آن را می‌پوشانند نگاه کنند. امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۷ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۸. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۲. اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: توضیح: در صورتی که زن نامحرم غیر مسلمان کمتر از حد معمول زنان خودشان پوشش داشته باشد بنابر احتیاط واجب نمی‌توان به او نگاه کرد مانند زنهایی که برای لذت شهوانی لباسهای خاصی بپوشند. در نتیجه نگاه کردن به مو، دست، پا تا زانو، و یا هر جایی را که عادتاً زنهای غیر مسلمان نمی‌پوشانند، اشکال ندارد. ۳۳. مسئله: اگر انسان بداند و یا برسد در صورت نگاه کردن به نامحرم غیر مسلمان، به فساد خواهد افتاد نباید به او نگاه کند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. و امام: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۳۴.

نگاه مرد به بچه‌ها

۳۴. مسئله: در صورتی که بچه، پسر باشد نگاه کردن به بدن او تا قبل از زمان تمیز اشکال ندارد، مشروط به آنکه به قصد لذت و ریبه نباشد. اما بعد از سن تمیز، بنابر احتیاط واجب جایز نیست به عورتین او نگاه کنند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه،

(ستر و ساتر) با استفاده از قبل از مسئله ۴. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۴ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶. تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۴. اراکی و بهجت: در نتیجه: پدرها باید مراقب باشند در حمامها و یا هر جای دیگر نمی‌توانند عورتین فرزند ممیز خود را نگاه کنند. ۳۵. سؤال: مراد از سنّ تمیز چه سنّی است. جواب: آنچه را که مردان و زنان از روابط بین خود می‌دانند آنها نیز بدانند. امام: استفتاء. اراکی، بهجت، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: ۳۶. مسئله: در صورتی که بچه، دختر باشد و محرم، مانند دختر، خواهر، برادرزاده یا خواهرزاده و... نگاه کردن به بدن او تا قبل از سنّ تمیز اشکال ندارد و بعد از آن، بنابر احتیاط واجب نباید به عورتین او نگاه کند. امام، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۴. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. اراکی، بهجت، تبریزی و خامنه‌ای: ۳۷. مسئله: در صورتی که دختر نامحرم ممیز باشد، بنابر احتیاط واجب مرد نباید به مواضعی که بطور معتاد دختران آن را می‌پوشانند، نگاه کند. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و ۲۴۳۶ و تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۵، مسائل (نظر). مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۱. اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: در نتیجه: نگاه کردن به مو، دست، پا تا زانو، گردن و صورت دختر نابالغ نامحرم اشکالی ندارد مشروط به آنکه به قصد لذّت و ریه نباشد. ۳۸. نگاه کردن به بقیه بدن آنان مانند ران، شکم، عورتین، سینه و... بنابر احتیاط واجب جایز نیست. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و ۲۴۳۶ و تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۵. مکارم: با استفاده از توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۱. بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی:

نگاه زن به زنان دیگر

۳۹. مسئله: زنها می‌توانند به استثنای عورتین به تمام بدن زن دیگر نگاه کنند مشروط به آنکه به قصد لذّت و ریه نباشد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۸ و عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۰. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۴۷. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۶. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۵. در نتیجه: در حمامها، استخرها، سالنهای ورزشی و بدن سازی، خیاط خانه ها و... چنانچه زن به بدن زن دیگر یا حتی به وجه و کفین او به قصد لذّت نگاه کند و یا خوف به مفسده افتادن باشد، نگاه کردن به او جایز نیست خواه بیننده آن زن را بشناسد یا نه، خواه آن زن جوان باشد یا پیر، زشت باشد یا زیبا.... اراکی، امام، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: با استفاده از مدارک مسئله قبل. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۸. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۲. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷. ۴۰. مسئله: نگاه کردن به عورتین زنها برای زنها دیگر نیز حرام است مگر در مقام اضطرار. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۲. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۵. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۵۰ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسائل ۱۲ و ۲۰. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶. در نتیجه: استفاده از دستگاہهای درون رحمی و یا بستن لوله ها و یا عمل دیگر... به منظور جلوگیری از آبستنی چنانچه مستلزم نگاه به عورت باشد حرام است مگر در مقام اضطرار. البته اصل جلوگیری از حاملگی اگر مستلزم نگاه دیگری به عورت انسان نباشد، اشکالی ندارد. به شرط آنکه زن را عقیم دایم نکند و بتواند هر وقتی که می‌خواهد دوباره بچه دار شود. مثلاً اگر خانمی همسرش پزشک باشد و او با این روشها مانع از حاملگی همسرش گردد اشکالی ندارد. توجه: جلوگیری از حاملگی اگر مستلزم حرامی نباشد اشکال ندارد و اگر مستلزم حرامی باشد جایز نیست و باید توجه داشت که بعضی از روشهای

جلوگیری از آبستنی مستلزم سه حرام ذیل است که به تفصیل در بخشهای بعدی خواهد آمد. ۱. نگاه کردن به عورت زن دیگر در غیر مقام اضطرار. ۲. کشف عورت برای دکتر در غیر مقام اضطرار (که در بخش پوشش خواهد آمد). ۳. لمس عورت در غیر مقام اضطرار (که در بخش مرادوات و تماسها می آید). ۴۱. سؤال: با سلام، حضرت عالی در پاسخ به جواز استفاده از (آی یو دی) ذکر کرده اید که: (اگر استفاده از این وسیله (آی یو دی) مستلزم لمس یا نظر حرام باشد جایز نیست، لطفاً بفرمایید که آیا کار گذاشتن آی یو دی، در رحم زن جزء موارد پزشکی محسوب شده و پزشک یا مامای زن و عندالاضطرار پزشک مرد می تواند این عمل را انجام دهد همانطور که در سایر امراض متداول است و یا اینکه این مسئله از موارد غیر پزشکی بوده و تنها از طریق محرم (همچون شوهر) می توان این دستگاه را کار گذاشت. جواب: خود این عمل اگر موجب سقط یا عقیم نباشد اشکال ندارد و حرمت لمس و نظر به قوت خود باقی است و اضطراری در بین نیست چون می شود از راههای دیگر، از حمل جلوگیری نمود. امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، مسئله ۱۱. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤالات ۸۷۳ و ۸۷۴. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از جواب سؤال ۱۰۳۷. خامنه ای و سیستانی:

نگاه زن به مردان محرم

۴۲. مسئله: زن می تواند به استثنای عورتین به تمام بدن محارم خود نگاه کند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریبه نباشد (به استثنای همسر که مشروط به این شرط نیست). امام، فاضل و گلپایگانی: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱ و (نکاح)، مسئله ۳۲. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۱. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۹. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶. خامنه ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۳ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۵. مکارم: در نتیجه: نگاه کردن به قصد لذت و ریبه به هر جایی از بدن محارمی چون داماد، پسر، برادر، خواهرزاده و... جایز نیست و باید از آن اجتناب نمود. ۴۳. مسئله: دیدن حجم عورتین از روی پوشش در صورتی که مفسده ای بر آن مترتب نباشد اشکالی ندارد. امام، تبریزی و خامنه ای: استفتاء. بهجت و گلپایگانی: ۴۴. مسئله: نگاه کردن زنها به بدن مرد نامحرم به استثنای وجه و کفین و مقداری که بطور معتاد مردان نمی پوشانند حرام است. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء. امام: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۱؛ تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۹ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و استفتاء. تبریزی و خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲؛ مجمع المسائل ج ۲، سؤال ۶۴۴ و استفتاء. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۰. بهجت و فاضل: در نتیجه: دیدن موی سر و صورت، دستها تا مچ، پا تا قوزک و گردن مردان نامحرم برای زنها اشکالی ندارد مشروط به آنکه به قصد لذت و ریبه نباشد. همچنین خانمها نمی توانند برای تماشای مسابقات ورزشی که آقایان در آنها پوشش کافی ندارند مانند شنا، کشتی، وزنه برداری، فوتبال و... به اماکن ورزشی بروند. ۴۵. مسئله: نگاه کردن به بازو و یا سینه و یا جایی دیگر از بدن مرد نامحرمی که لباس نامناسب پوشیده مانند آنکه لباسی آستین کوتاه پوشیده باشد و یا یقه خود را باز گذاشته یا لباسی نازک و بدن نما پوشیده و... (در صورتیکه مردان بطور معمول آنرا می پوشانند) حتی اگر بدون قصد لذت و ریبه باشد، حرام است. امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. بهجت: سؤال: بعضی مردان مؤمن در دبیرستانها و یاغیر آن به زنان مسلمان درس می دهند طبیعتاً مرد مجبور است مطالب درس را بر روی تخته سیاه بنویسد و خانمها نیز همانگونه که معمول است به دست و صورت استاد خود نگاه می کنند البته بدون قصد لذت و ریبه. آیا این نگاه کردن جایز است. جواب: نگاه کردن خانمها به وجه و کفین و مواضعی که مردان بطور متعارف نمی پوشانند بدون لذت و ریبه اشکالی ندارد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۵۱. امام: تحریر، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۹؛ توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء.

تبریزی و خامنه‌ای، سیستانی: استفتاء. بهجت: سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۲. گلپایگانی: ارشاد السائل، سؤال ۴۷. ۴۵۷. مسئله: نگاه کردن زن به حجم بدن مرد نامحرم از روی پوشش اگر مفسده ای بر آن مترتب نباشد و به قصد ریبه و تلذذ نباشد اشکال ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. ۴۸. سؤال: آیا زنان می‌توانند بدون قصد لذت به منظور آمپول زدن و یا دیگر کارهای پزشکی به بدن مرد نامحرم نگاه کنند. جواب: جایز نیست مگر در مقام اضطرار. امام، اراکی، تبریزی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۵. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۲. بهجت: ۴۹. مسئله: نگاه کردن به بدن نامحرم حتی به وجه و کفین او به قصد لذت و یا با ترس به مفسده افتادن حرام است. امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر) قبل از مسئله ۱. اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۲. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱. توجه: بین عدم جواز نگاه به بدن مرد نامحرم با وجوب پوشش مرد هیچ ملازمه ای نیست؛ یعنی اگر چه بر مرد واجب نیست خود را بپوشاند اما بر خانمها واجب است نگاه نکنند.

نگاه زن به بچه‌ها

۵۰. مسئله: در صورتی که بچه دختر باشد، زن می‌تواند تا زمان تمییز به تمام بدن او نگاه کند و بعد از سن تمییز بنا بر احتیاط واجب نباید به عورتین او نگاه کند. امام، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، با استفاده از مسائل ۱۲ و ۲۴ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. اراکی، بهجت، تبریزی و گلپایگانی: در نتیجه: مادران باید توجه داشته باشند در حمامها یا هر جای دیگر اجازه ندارند به عورتین دختران خود و یا دختران دیگر که به سن تمییز رسیده اند نگاه کنند اگر چه بدون قصد لذت و ریبه باشد. ۵۱. مسئله: در صورتی که بچه پسر باشد زن تا قبل از رسیدن او به سن تمییز می‌تواند به تمام بدن او نگاه کند و بعد از سن تمییز بنا بر احتیاط واجب نباید عورتین او را نگاه کند (در این مسئله فرقی بین پسران محرم یا نامحرم نیست). امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۲ و ۲۴ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. بهجت، تبریزی، خامنه‌ای و گلپایگانی: ۵۲. سؤال: اگر شک کنیم در اینکه این بچه به سن تمییز رسیده است یا نه حکمش چیست. جواب: حکم بچه غیر ممیز را دارد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۷. اراکی، تبریزی، خامنه‌ای و سیستانی: استفتاء. بهجت:

حکم نگاه در حال شک

۵۳. مسئله: اگر انسان شک کند که این شخص از کسانی است که نباید به او نگاه کرد یا از کسانی است که می‌تواند به او نگاه کند، نباید به او نگاه کند. امام، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۵. بهجت: مثال: اگر مردی زنی را در تاریکی ببیند و یا از دور خانمی می‌آید و کاملاً او را نمی‌شناسد و شک کند که او یکی از محارم اوست (که نگاه کردن به او جایز باشد) یا یکی از نامحرمان است (که نمی‌تواند به او نگاه کند)، نگاه کردن به او جایز نیست. ۵۴. مسئله: اگر کسی در جمعی شک کند به این ترتیب که می‌داند محرمی دارد ولی نمی‌داند کدامیک از افراد این جمع است، نباید به هیچیک از آنها نگاه کند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۶. خامنه‌ای: استفتاء. بهجت: مثال: اگر خانمی در میان جمعی از مردان که پوشش کافی ندارند دارای محرمی است اما نمی‌داند کدامیک از آنان است نمی‌تواند به هیچیک از آنان نگاه کند یا مردی می‌داند در مجلسی زنانه یکی از محارم او هست، نمی‌تواند برای پیدا کردن او به زنها نگاه کند (در صورتی که

خانمها پوشش کافی ندارند). ۵۵. مسئله: اگر انسان در شخصی شک کند که مرد است یا زن (مثلاً بعلت تاریکی هوا یا دوری مسافت یا دود و غیر اینها) بنا بر احتیاط واجب نباید به او نگاه کند. امام و فاضل: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۶. بهجت، گلپایگانی و مکارم: ۵۶. مسئله: اگر انسان در چیزی شک کند که او انسان است یا حیوان و یا هر چیز دیگر در این صورت نگاه کردن به او جایز است. امام، بهجت، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۶. خامنه‌ای: استفتاء.

نگاه به عکس

۵۷. مسئله: مرد می‌تواند به عکس نامحرمی که حجاب خود را کاملاً رعایت کرده است نگاه کند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل و مکارم: استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵۳ و استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷. گلپایگانی: مجمع المسائل، سؤال ۶۵۵. ۵۸. مسئله: اگر نامحرم در عکس حجاب کامل را رعایت نکرده است در این صورت اگر مرد آن زن را می‌شناسد نمی‌تواند به عکس او نگاه کند و اگر او را نمی‌شناسد می‌تواند به عکس نامحرم نگاه کند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد. امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤالهای ۴۴ و ۴۵، ص ۳۳. بهجت و خامنه‌ای: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۸۷۶. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالات ۱۷۲۸ و ۱۷۳۲. اراکی، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: در نتیجه: آقایان نباید به آلبوم عکسهای خانوادگی که در آن عکس زنان فامیل بدون حجاب قرار دارد، نگاه کنند. ۵۹. سؤال: نگاه کردن به عکس زنان غیر مسلمان یا مسلمان که حجاب اسلامی را کاملاً رعایت نکرده اند چه حکمی دارد. جواب: در صورتی که مرد زنهارا نشناسد و نترسد که به مفسده بیفتد بدون قصد لذت و ریه اشکال ندارد اگر چه احتیاط مستحب در ترک است. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۸۷۶. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالهای ۱۷۲۸ و ۱۷۳۲. سیستانی و مکارم: ۶۰. مسئله: نگاه کردن به عکس بچه‌ها چه دختر چه پسر، اگر بدون قصد لذت باشد و انسان نترسد به گناه آلوده شود، اشکالی ندارد. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. امام: تحریر، ج ۲، با استفاده از مسئله ۸، ص ۷۵۲. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۸۸۹. ۶۱. مسئله: در صورتی که کسی بترسد با نگاه کردن به عکس شخصی به گناه بیفتد، نباید به آن عکس نگاه کند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۳. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۷. ۶۲. مسئله: جایز نیست انسان عکسی را که می‌داند دیدن آن برای دیگری حرام است به او نشان بدهد. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. در نتیجه: خانمها نمی‌توانند به شوهر یا برادر یا پدر خود عکسهای بی حجاب خانمهایی را که به آنها نامحرم هستند، و دیدن آن برای آنها جایز نیست، نشان دهند. ۶۴. مسئله: نگاه کردن به هر عکسی به قصد لذت حرام است خواه عکس مرد باشد یا زن، محرم باشد یا نامحرم، عکس انسان باشد یا غیر آن (از این حکم عکس همسر استثناء است). امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵۳. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۷. ۶۵. مسئله: خرید و فروش و نگهداری عکسهای مبتذل حرام است و باید آنها را از بین برد. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء.

نگاه کردن زن به عکس مردان

۶۹. مسئله: زنهارا می‌تواند به عکس مردان نگاه کنند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد خواه مرد را بشناسند یا نشناسند، خواه مرد محرم باشد یا نامحرم. امام، خامنه‌ای و مکارم: استفتاء. بهجت، سیستانی و فاضل: در نتیجه: دیدن عکس ورزشکاران یا

شهادت و... برای خانمها تا زمانی که مفسده‌ای بر آن مترتب نباشد اشکال ندارد.

نگاه به فیلم

۷۰. مسئله: فیلمی که بطور مستقیم پخش می‌شود حکم انسان زنده را دارد و اگر بطور غیر مستقیم پخش می‌شود حکم عکس را دارد. امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، محمد وحیدی، سؤال ۴۲، ص ۳۲. اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: در نتیجه: اگر فیلمی بطور مستقیم پخش شود احکام نگاه به آن فیلم همان احکام نگاه کردن به انسان زنده را دارد لذا مردان نمی‌توانند به غیر از وجه و کفین زنان نامحرم (آنهم با شرایطی که ذکر شد) نگاه کنند و همچنین خانمها نمی‌توانند به بدن مردان که در فیلمهای ورزشی یا غیر آن که بطور مستقیم پخش می‌شود، نگاه کنند. و همچنین اگر فیلم بطور غیر مستقیم پخش می‌شود، یعنی اول به صورت نوار یا فیلم ضبط شده باشد و سپس به نمایش گذاشته شده، نگاه کردن به مردان و زنان آن فیلم حکم نگاه کردن به عکس را دارد بطور مثال مردان نمی‌توانند به فیلم خانم مسلمانی که حجاب خود را رعایت نکرده است، در صورتی که او را بشناسند، نگاه کنند. اما اگر او را نمی‌شناسند و خوف مفسده هم ندارند می‌توانند به آن نگاه کنند همچنین مردان نمی‌توانند به فیلمهایی که از مجالس عقد و عروسی تهیه شده است نگاه کنند در صورتی که زنان غیر محجبه آن فیلم را بشناسند و....

۷۲. سؤال: نگاه کردن خانمها به فیلمهای ورزشی که از تلویزیون پخش می‌شود در حالی که مردان پوشش کافی را ندارند چه حکمی دارد. جواب: در صورتی که خوف به مفسده افتادن نباشد و با قصد لذت هم نباشد اشکالی ندارد. امام، بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. خامنه‌ای و گلپایگانی: (۴۶) ۷۳. سؤال: آیا دیدن زنان غیرمسلمان در تلویزیون که پوشش مناسب و کافی ندارند جایز است. جواب: اگر به قصد لذت و یا ترس از وقوع در مفسده نباشد اشکال ندارد. امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، مسئله ۲. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷. ۷۴. مسئله: در مسائل ذکر شده فرقی نیست بین اینکه فیلم بصورت ویدئو باشد یا بصورت نور که بر پرده سینما می‌اندازند و یا به هر شکلی دیگر. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

تتمه

۷۶. مسئله: حکم نگاه کردن به میت همان حکم انسان زنده است. امام، بهجت، خامنه‌ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. در نتیجه: مرد نمی‌تواند به بدن زن نامحرم میت نگاه کند و زن نیز به بدن مرد نامحرم نمی‌تواند نگاه کند به همان تفصیلی که گذشت. ۷۷. سؤال: آیا گوش دادن به اخبار زنان گوینده رادیو و تلویزیون و همچنین نگاه کردن به آنها جایز است یا خیر. جواب: بدون لذت و ریه اشکال ندارد. امام، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و مکارم: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، با استفاده از مسئله ۲. اراکی، فاضل و گلپایگانی: توضیح: یعنی اگر انسان نترسد که به گناه آلوده بشود اشکال ندارد در غیر این صورت نگاه کردن یا گوش دادن جایز نیست. ۱. بهجت: اگر در معرضیت فتنه و فساد باشد جایز نیست. استفتاء. مکارم: نگاه کردن به آنها برای مردان اشکال دارد. ولی بسیاری از مایوها حجم را هم می‌پوشانند. استفتاء. ۲. بهجت و تبریزی: نگاه کردن به عورت پسر بچه ممیز حرام است. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۸. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. ۳. مرد و زنی که با یکدیگر محرماند، اگر قصد لذت نداشته باشند می‌توانند غیر از عورت به تمام بدن یکدیگر نگاه کنند. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۹. سیستانی: استفتاء. ۴. تبریزی: زینت در وجه و کفین اگر از قبیل انگشتر متعارف و اصلاح صورت (بند انداختن) و سرمه‌ای باشد که حتی در زنها پیر متعارف است، پوشاندن آن بر زن واجب نیست و نگاه کردن مرد به آن هم اگر التذاذی نباشد مانع ندارد. استفتاء. سیستانی:

بطور کلی اگر نامحرم حجاب خود را رعایت کرده است و یا اگر رعایت نکرده در صورتی که او را امر به حجاب کنیم رعایت می کند، نگاه کردن به وجه و کفین او بدون لذت و ریبه اشکالی ندارد. اگر چه بنا بر احتیاط مستحب بهتر است از نگاه کردن به وجه و کفین پرهیز کرد. *منهاج الصالحین*، (نکاح)، مسائل ۱۴ و ۲۶ و توضیح المسائل، مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳. گلبایگانی: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست حتی به وجه و کفین نامحرم نگاه کرد چه زینت داشته باشد چه نداشته باشد. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱؛ استفتاء و ارشاد السائل، سؤال ۴۵۶. ۵. تبریزی: در صورتی که نامحرم انگشتر متعارفی به دست کرده باشد، نگاه کردن به دست او اشکال ندارد. لکن در بقیه موارد اگر دست زینت داشته باشد نگاه کردن جایز نیست. استفتاء. خامنه ای: نگاه کردن به آن چیزهایی که چشم گیر نیست و صدق زینت نمی کند اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: انگشتر و النگو اشکال ندارد ولی اگر زینتهای دیگر باشد نگاه جایز نیست. استفتاء. ۶. ۱۲. سؤال: آیا برای مردان جایز است به وجه و کفین زن نامحرمی که مقلد کسی است که باز گذاشتن وجه و کفین را جایز می داند نگاه کنند. گلبایگانی: ملازمه ای بین جواز باز گذاشتن وجه و کفین و نگاه کردن به آنها نیست. ارشاد السائل، سؤال ۴۶۴. ۷. تبریزی: زینت در وجه و کفین اگر از قبیل انگشتر متعارف و اصلاح صورت (بند انداختن) و سرمه ای باشد که حتی در زندهای پیر متعارف است، نگاه کردن به آن اگر به قصد التذاذی نباشد اشکالی ندارد، لکن در موارد دیگر زینت مانند النگو و... باید از نامحرم پوشیده شود و نامحرم هم نمی تواند به آن نگاه کند. استفتاء. ۸. جواب، تبریزی: نگاه کردن به قدمین (کف پا و روی پا تا قوزک) بنا بر احتیاط جایز نیست. استفتاء. سیستانی: در صورتی که زن از کسانی باشد که حجاب خود را رعایت می کند و یا اگر او را امر به حجاب کنیم اعتنا می کند، نگاه کردن به این مواضع جایز نیست، وای اشکال ندارد. *منهاج الصالحین*، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۴ و ۲۶ و توضیح المسائل، مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳. گلبایگانی: بطور کلی نگاه کردن به بدن نامحرم حرام است و نگاه کردن به وجه و کفین او نیز بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست. استفتاء. ۹. بهجت: از نگاه کردن اجتناب کند. استفتاء. ۱۰. سؤال: آیا نگاه کردن به هر چیزی که شهوت انسان را تحریک کند حرام است حتی اگر انسان به بدن خودش نگاه کند. تبریزی: مجرد نگاه کردن به بدن خود به جهت تحریک شدن حرام نیست. صراط النجاة، سؤال ۸۹۳. خامنه ای: هر چیزی که باعث تحریک غریزه جنسی بشود و شهوت را تحریک کند حرام است مگر بین زن و شوهر. استفتاء. ۱۱. ۲۰. سؤال: آیا نگاه کردن به اعضای داخلی بدن نامحرم (مانند کبد، روده و...) در حکم نظر به ظاهر بدن است. خامنه ای و فاضل: ظاهراً در عدم جواز نظر و لمس فرقی بین اعضای ظاهر و داخل بدن نیست لکن همانگونه که در عروه مسئله ۴۵، احکام نگاه آمده، نظر به مثل دندان آن هم بعد از جدا شدن از بدن جایز است. خامنه ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۲۸۰. ۱۲. سیستانی: البته به استثناء مواردی که نگاه به بدن زن نامحرم جایز باشد (تفصیل مطلب و موارد جواز در باب نگاه آمده است). *منهاج الصالحین*، با استفاده از مسائل ۱۶ و ۲۶ و توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳. ۱۳. بهجت، سیستانی و فاضل: رفتن منعی ندارد ولی از نگاه به نامحرم اجتناب کند. استفتاء. ۱۴. بهجت، سیستانی و فاضل: رفتن منعی ندارد ولی از نگاه به نامحرم اجتناب کند. استفتاء. ۱۵. بهجت: بنا بر اظهار نگاه کردن به زنان بادیه نشین و غیر آنها (یعنی غیر زنان بادیه نشین، مثلاً خانمهای بدحجاب شهری و...) که عادت به پوشاندن ندارند، بدون قصد لذت جایز است. مگر در صورت خوف وقوع در حرام (یعنی به شرط آنکه ترس از وقوع در حرام نداشته باشد). بنابراین معاشرت با آنها و دادوستد و سایر نیازها جایز است. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۵. سیستانی: نگاه کردن به زنهای مبتدله (بی حجاب یا بدحجاب) که اگر کسی آنها را امر به حجاب کند اعتنا نمی کنند اشکال ندارد مشروط به آنکه بدون قصد لذت و ترس وقوع در حرام باشد. در این حکم فرقی میان زنهای کفار و یا دیگر زنان (مسلمانان یا بادیه نشینان و...) نیست و همچنین فرقی نیست میان دست و صورت و دیگر جاهای بدن که عادت آنان به پوشانیدنش نیست. *منهاج الصالحین*، (نکاح)، مسئله ۲۶ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳. گلبایگانی: در صورتی که مطمئن باشد عمداً به آنها نگاه نمی کند اشکال ندارد. عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷. ۱۶. بهجت: نگاه کردن به بدن پیرزن، بدون قصد لذت اشکال ندارد. توضیح المسائل، مسئله

۱۹۴۳. خامنه‌ای: نظر به موی پیر زن هائی که رجاء نکاح ندارند اشکال ندارد. استفتاء. مکارم: بلکه ظاهر این است که نگاه کردن به همه موی آنان نیز اشکالی ندارد. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵. ۱۷. ۲۸. سؤال: آیا بر مردان جایز است به زنانی که بسیار زشت هستند بدون لذت نگاه کنند (البته اگر حجاب خود را رعایت نکرده باشند). تبریزی: بنابر احتیاط واجب نباید نگاه کند زیرا اگر زن پیر نباشد مرد نمی‌تواند مطمئن باشد بدون لذت نگاه می‌کند. صراط النجاة، سؤال ۸۹۱. بهجت و سیستانی: در نگاه به نامحرم فرقی بین زشت و زیبا نیست. استفتاء. ۱۸. سیستانی: حکم نگاه به نامحرم گفته شد و هیچیک از موارد فوق در مسئله فرقی نمی‌کند. استفتاء. گلپایگانی: بنابر احتیاط واجب باید از نگاه کردن به وجه و کفین نامحرم نیز خودداری کند. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱ و استفتاء. ۱۹. اراکی: دیدن مو و صورت و سر و دستهای زنهای اهل کتاب و کفار چنانچه بدون قصد ریبه و تلذذ باشد و نترسد که به حرام بیفتد، اشکالی ندارد و احتیاط واجب آن است که به غیر آنچه که گفته شد نگاه نکند. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۸. بهجت: نگاه کردن به زنان اهل ذمه بلکه به زنان کافری که از هنگام تولد محکوم به کفر هستند و جاهایی از بدن آنان که عادتاً نمی‌پوشانند، بدون قصد لذت، در صورتی که خوف واقع شدن در حرام نباشد، جایز است. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۵. خامنه‌ای: نگاه به بدن زنان غیرمسلمان به مقداری که پوشاندن آن متعارف نیست بدون قصد لذت اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: نگاه کردن به بدن زنهای مبتذله که اگر آنها را امر به حجاب کنند اعتنا نمی‌کنند اشکال ندارد، مشروط به آنکه بدون قصد لذت و ترس وقوع در حرام باشد. و در این حکم فرقی بین زنهای کفار و یا دیگر زنها (مسلمان، مسیحی، یهودی...) نیست و همچنین فرقی نیست میان دست و صورت و دیگر جاهای بدن که عادت آنان به پوشانیدنش نیست. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳. گلپایگانی: فقط نگاه کردن به صورت و دستهای زنان غیرمسلمان جایز است و بنابر احتیاط واجب باید از نگاه کردن به غیر این دو موضع اجتناب کرد. عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳. ۲۰. ۳۲. مسئله: نگاه کردن به عورتین کافر بنابر احتیاط واجب جایز نیست. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. ۲۱. بلکه دیدن عورتین پسر ممیز که هنوز به سن بلوغ نرسیده است، حرام است اگر چه بدون قصد لذت باشد. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۳. ۲۲. سنی که بچه، خوبی و یا بدی روابط بین مرد و زن را درک کند. اراکی: استفتاء. گلپایگانی: ارشاد السائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵ و استفتاء. بهجت و فاضل: سنی که بچه در آن خوب و بد را می‌فهمد. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۸. فاضل: استفتاء. سیستانی و مکارم: سنی که بچه بالغ نشده ولی خوب و بد را می‌فهمد و احتمال می‌رود که نگاهش به بدن نامحرم موجب تحریک شهوتش شود. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۲. ۲۳. اراکی، بهجت و تبریزی: دیدن عورتین دختر ممیز قبل از بلوغ حرام است اگر چه بدون قصد لذت باشد. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۳. تبریزی: استفتاء. خامنه‌ای: بلکه نگاه کردن به عورتین دختر ممیز جایز نیست اگر چه نگاه کردن به او قبل از سن تمیز اشکالی ندارد، در صورتیکه به قصد لذت و ریبه نباشد. استفتاء. ۲۴. سؤال: نگاه کردن به بدن دختر نابالغ در مسئله ۲۴۴۷ توضیح المسائل در صورت عدم ریبه و... جایز گفته شده است ولی در همان رساله ص ۵۷۸ فقط به موضعی که عادتاً پوشیده نیست نگاه جایز است گفته شده است. کدامیک صحیح است و باید بدان عمل کرد. اراکی: می‌توانید به مسئله ۲۵ (کتاب نکاح) تحریر الوسیله حضرت امام قدس سره مراجعه نمایید. توضیح: در نتیجه نظر معظم له با حضرت امام در مسئله فرقی ندارد. بهجت: بنابر احتیاط واجب نگاه کردن مرد به بدن و موی دختری که نه سالش تمام نشده ولی خوب و بد را می‌فهمد (ممیز باشد) جایز نیست، اگر چه بدون قصد لذت و ریبه باشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۲. تبریزی: نگاه کردن به عورتین بچه ممیز جایز نیست مگر در موارد ضرورت. استفتاء. خامنه‌ای: نگاه کردن مرد به بدن دختر نامحرم تا زمانی که به سن بلوغ نرسیده است، بدون لذت و ریبه اشکال ندارد. (البته به استثناء عورتین که در سن تمیز نگاه به آن جایز نیست). استفتاء. سیستانی: نگاه کردن به بدن دختر غیر بالغ

مشروط به اینکه به قصد لذت و ریه نباشد اشکالی ندارد، (به استثنای عورتین که حکم آن گذشت) اگر چه بنا بر احتیاط مستحب بهتر است مواضعی را که بطور معمول دختران بوسیله لباسهای عادی می پوشانند نگاه نکنند. منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۳. فاضل: نگاه کردن به صورت و بدن و موی دختر نابالغ اگر به قصد لذت نباشد و موجب تحریک شهوت نگردد و بواسطه نگاه کردن انسان نترسد که به حرام بیفتد مانعی ندارد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۲. گلپایگانی: نگاه کردن به بدن دختر نامحرمی که نه سالش تمام نشده ولی خوب و بد را می فهمد و نگاه کردن به او عادتاً امکان تهییج و تحریک شهوت دارد همچنین نگاه کردن به موی آنان چه با قصد لذت و چه بدون آن حرام است و نگاه کردن به دست و صورت آنان اگر به قصد لذت باشد حرام بلکه حرام بودن نگاه به آنها بدون قصد لذت هم خالی از قوت نیست (این تعبیر به منزله احتیاط واجب است). توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲. ۲۵. بهجت: نگاه کردن به بدن دختر ممیز بنا بر احتیاط واجب جایز نیست اما نگاه به عورتین او حرام است. با استفاده از توضیح المسائل، مسائل ۱۹۴۸ ۱۹۴۳ و ۱۹۳۲. خامنه‌ای: نگاه به عورتین در زمان تمییز جایز نیست و نگاه به بدن او تا قبل از سن بلوغ، بدون قصد لذت و ریه اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: بنا بر احتیاط مستحب بهتر است به بدن دختر ممیز نگاه نکند ولی نگاه به عورتین او بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. با استفاده از منهاج الصالحین، نکاح مسئله ۱۲ و ۲۳ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. گلپایگانی: دختر ممیز نابالغ حکم زن بالغ را دارد که احکام آن گذشت (یعنی دیدن بدن او حرام است و دیدن وجه و کفین او بنا بر احتیاط واجب جایز نیست به تفصیلی که گذشت). استفتاء و با استفاده از توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲. ۲۶. خامنه‌ای: خود این عمل اشکال ندارد و حرمت لمس و نظر به قوت خود باقی است و اضطراری در بین نیست، چون می شود از راههای دیگر، از حمل جلوگیری کرد. استفتاء. سیستانی: جایز است که زن از دستگاه پیشگیری از حاملگی (آیو دی) و مانند آن اگر ضرر مهمی به او نزند استفاده کند، لیکن در صورتی که گذاشتن دستگاه مستلزم نگاه یا لمس قسمتی از بدن که دیدن و لمس آن جایز نیست نباشد. بنابراین جایز نیست کسی غیر از شوهر این کار را انجام دهد مگر در صورت اضطرار، مانند اینکه بچه دار شدن برای زن ضرر داشته باشد. این در صورتی است که معلوم نباشد دستگاه نطفه را پس از انعقاد سقط می کند و الا بنا بر احتیاط باید این کار را ترک کرد. توضیح المسائل، مسائل ضمیمه، مسئله ۷۱. ۲۷. مکارم: مرد و زنی که با یکدیگر محرم هستند (مانند خواهر و برادر) می توانند به بدن یکدیگر به آن مقدار که در میان محارم معمول است نگاه کنند و در غیر آن، احتیاط آن است که نگاه نکنند. توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۲ و عروه، (ستر و ساتر) قبل از مسئله ۱ و (نکاح)، مسئله ۳۲. ۲۸. بهجت و گلپایگانی: اگر معرض گناه و مفسده نباشد اشکال ندارد. استفتاء. ۲۹. بهجت: نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم، بنا بر احتیاط واجب حرام است. و اما جواز نگاه کردن زن به قسمتی از بدن مرد نامحرم که غالباً باز است، مثل سر، خالی از وجه نیست. مگر آنکه این نگاه کردن کمک به معصیت باشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۳. فاضل: نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم به استثنای وجه و کفین حرام است. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱ و توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱. ۳۰. بهجت: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۳. ۳۱. بهجت: نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم، بنا بر احتیاط واجب حرام است، و اما جواز نگاه کردن زن به قسمتی از بدن مرد نامحرم که غالباً باز است، مثل سر، خالی از وجه نیست، مگر اینکه این نگاه کردن، کمک به معصیت باشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۳. ۳۲. بهجت: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست مگر در مقام اضطرار. توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۳ و ۱۹۴۲. ۳۳. دیدن عورتین بچه ممیز حرام است. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۸. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۵. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. ۳۴. دیدن عورتین بچه ممیز حرام است. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۵. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. خامنه‌ای: جایز است برای زن که به بدن پسر غیر بالغ بدون قصد لذت و ریه نگاه کند، اما نگاه کردن به عورتین پسر بچه ممیز جایز نیست. استفتاء. ۳۵. بهجت: از جهت نگاه کردن حکم بچه غیر ممیز را دارد. اگر چه در صورت احتمال عقلائی اولی

تنزه است. استفتاء. ۳۶. بهجت: احتیاط در اجتناب است. استفتاء. ۳۷. بهجت: به نحوی عمل کند که مرتکب خلاف نشود. استفتاء.

۳۸. بهجت: نگاه کردن اشکالی ندارد. استفتاء. بهجت، سیستانی و مکارم: نگاه کردن به او اشکالی ندارد. عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰. گلپایگانی: بلکه دیدن او حرام است. عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰. ۳۹. اراکی: نگاه کردن به عکسهای نامحرم و یا فیلم آن، که به وسیله تلویزیون و غیره پخش می شود اگر به قصد لذت نباشد و خوف فساد و به حرام افتادن نباشد مانعی ندارد هر چند صاحب عکس را بشناسد. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۳. سیستانی: اگر زن نامحرم در عکس حجاب کامل را رعایت نکرده است، در صورتی که او از زنان مبتدله نباشد (زن بدحجاب یا بی حجابی که وقتی او را امر به حجاب کنند اعتنا نمی کند) و مرد نیز او را می شناسد، بنا بر احتیاط واجب نباید به آن عکس نگاه کند. در غیر این صورت نگاه کردن بدون قصد لذت و ریه اشکالی ندارد.

منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۷. در نتیجه: اگر مرد زن را نمی شناسد و یا اینکه زن از زنان مبتدله است و یا اینکه حجاب خود را در عکس کاملاً رعایت کرده است نگاه کردن به عکس او اشکالی ندارد. گلپایگانی: در صورتی که او را نمی شناسد بنا بر احتیاط مستحب نگاه نکند و اگر او را می شناسد بنا بر احتیاط واجب نباید نگاه کند خصوصاً اگر معرض هتک و فساد باشد. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۸؛ مجمع المسائل، سؤال ۶۵۵ و ارشاد السائل، سؤال ۴۵۱. مکارم: در صورتی که زنی مقید به حفظ حجاب شرعی است نگاه کردن به عکس بدون حجاب او اشکال دارد، مگر آنکه او را نشناسد و مفسده دیگری از نگاه کردن حاصل نشود. توضیح المسائل، مسئله. در نتیجه: یا مرد زن را می شناسد یا نمی شناسد، اگر نمی شناسد نگاه به عکس او بدون لذت و ریه اشکال ندارد. و اگر او را می شناسد، در صورتی که زن مقید به حفظ حجاب اسلامی است نگاه کردن به عکس او اگر حجاب کامل را در عکس رعایت نکرده است جایز نیست. و اگر مقید به حفظ حجاب نیست، اگر چه مرد او را بشناسد لکن نگاه کردن به عکس او بدون قصد لذت و ریه اشکالی ندارد. ۴۰. سیستانی: در صورتی که عکس زن غیرمسلمان باشد و یا عکس زنان لابالی و مبتدله باشد نگاه کردن به آنها بدون قصد لذت و ریه اشکال ندارد. منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷. مکارم: در صورتی که زن غیرمسلمان است و یا مقید به حجاب شرعی نیست، بدون لذت و ریه اشکال ندارد. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۷. ۴۱. ۶۳ سؤال: دیدن عکس دوران کودکی زنان نامحرم در صورتیکه پوشش کافی نداشته باشند چه حکمی دارد. تبریزی، خامنه ای و فاضل: اگر این دیدن باعث هتک آنان نباشد و باعث تهییج شهوت نشود اشکال ندارد. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۸۸۹. خامنه ای و فاضل: استفتاء. ۴۲. ۶۶ سؤال: نگاه کردن مرد به عکس زن نامحرمی که فوت شده در صورتی که او را بشناسد جایز است یا نه. اراکی: اگر مفسده نداشته باشد اشکال ندارد. استفتاء. بهجت: جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: نگاه کردن مرد نامحرم به عکس زن مرده خالی از هتک نیست و محل اشکال است. مجمع المسائل، سؤال ۶۷. ۶۵۶. سؤال: لطفاً نظر خود را در باب نگاه کردن افراد متخصص یا دانشجویان رشته های پزشکی و ... که بواسطه رشته های خود مجبورند به کتابها و فیلمهای علمی که دارای صحنه های مبتذل است نگاه کنند بیان نمایید. بهجت: اگر موجب ریه و تلذذ بشود جایز نیست. استفتاء. خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: اگر برای آموزش ناچار از نگاه کردن باشند بدون قصد ریه مانعی ندارد. خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالات ۲۰۸۲ و ۲۰۹۴. ۶۸. سؤال: آیا نگاه کردن به عکسهای مستهجن برای زنان و مردان بدون لذت و ریه جایز است. خامنه ای و بهجت: اگر مقرون به فساد و ریه باشد اشکال دارد و بعضی اقسام آن حرام یقینی است. استفتاء. تبریزی: نگاه کردن به اینگونه عکسها جایز نیست. صراط النجاة، سؤال ۹۰۱. فاضل: چنانچه مفسده داشته باشد جایز نیست. استفتاء. ۴۳. بهجت و فاضل: اگر نگاه کردن به عکس مرد موجب فتنه و فساد باشد جایز نیست. استفتاء. سیستانی: اگر بیش از مواضع معمول برهنه باشد به احتیاط واجب نگاه کردن جایز نیست و البته با شهوت مطلقاً جایز نیست. استفتاء. ۴۴. اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: فیلم اعم از مستقیم یا غیر مستقیم حکم عکس را دارد. استفتاء. بنابراین، بنا بر فتوای آقای اراکی دیدن فیلم زنان نامحرم برای مردان اشکال ندارد اگر چه آنها را بشناسد مشروط به آنکه بقصد لذت و ریه نباشد و انسان نترسد که به گناه بیافتد با

همان تفصیلی که گذشت. و بنابر فتوای آقای گلپایگانی دیدن فیلم زنان نامحرم برای مردان در صورتی که آنها را نمی شناسد بنابر احتیاط مستحب و اگر می شناسد بنابر احتیاط واجب جایز نیست به همان تفصیلی که گذشت. بهجت: دیدن نامحرم از طریق تلویزیون و شنیدن صدای آنها، اگر مقرون به فساد و ریه باشد اشکال دارد. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۲. خامنه ای: بنابر احتیاط واجب نباید به تصویر زن نامحرم که بطور مستقیم از تلویزیون پخش می شود نگاه کرد ولی در پخش غیرمستقیم تلویزیونی اگر ریه و خوف افتادن به گناه نباشد، نگاه کردن اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: اگر فیلم معمولی باشد و نگاه از روی شهوت نباشد اشکال ندارد. استفتاء. ۷۱ سؤال: آیا نگاه کردن به عکسهای زنان برهنه و یا فیلمهای جنسی بدون شهوت جایز است. خامنه ای: در صورتیکه از روی شهوت و ریه نباشد و مفسده ای هم بر آن مترتب نشود، شرعاً اشکال ندارد ولی با توجه به اینکه دیدن تصویر برهنه ای که شهوت برانگیز است، غالباً از روی شهوت بوده و به همین دلیل مقدمه ارتکاب گناه می باشد، بنابراین دیدن آنها حرام است. استفتاء. گلپایگانی: جایز نیست زیرا نگاه کردن این عکسها و فیلمها غالباً دارای آثار فتنه و فساد اخلاق است. ارشاد السائل، سؤال ۴۶۲. ۴۵. خامنه ای: اگر بصورت مستقیم از تلویزیون پخش می شود بنابر احتیاط واجب نگاه نکند و اگر به صورت غیرمستقیم پخش می شود، در صورتیکه به قصد لذت نگاه کنند و یا موجب ریه و فساد باشد و یا خوف فتنه وجود داشته باشد حرام است. استفتاء. گلپایگانی: زنها نمی توانند عمداً به اینگونه فیلمها نگاه کنند. ارشاد السائل، سؤال ۴۸۰. ۴۶. ۷۵. سؤال: اگر نگاه کردن به فیلمی که در آن زنان نامحرم بازی می کنند و بعضاً بی حجاب هم هستند برای شخصی موجب تحریک شهوت گردد ولی همین فیلم برای برخی دیگر باعث تحریک نشود آیا هر دو شخص می توانند این فیلم را نگاه کنند. تبریزی: اگر فیلم بطور مستقیم پخش می شود جایز نیست با نگاه لذت آلود به آن نگاه کرد. خواه تحریک بشود یا نشود، اما اگر فیلم بطور غیر مستقیم پخش می شود، در این صورت اگر بیننده تحریک می شود نمی تواند نگاه کند و اگر تحریک نمی شود می تواند نگاه کند. صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۰۲ و استفتاء. ۴۷. ۷۸. سؤال: آیا نگاه کردن به فیلمهای مستهجن و ماهواره ای برای مردان و زنان بدون لذت و ریه جایز است. بهجت، تبریزی و مکارم: نگاه کردن به اینگونه فیلمها جایز نیست. بهجت و مکارم: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۹۰۱. خامنه ای: از آنجا که برنامه هایی که توسط ماهواره های غربی پخش می شوند و همچنین برنامه های تلویزیونی بیشتر دولتهای مجاور، دربردارنده آموزش افکار گمراه کننده و تحریف حقایق و لهو و فساد هستند و غالباً مشاهده آنها باعث گمراهی و فساد و ارتکاب کارهای حرام می گردد، بنابراین دریافت و دیدن آنها جایز نیست. بله اگر نگاه کردن به برنامه های قرآنی و نظائر آن باشد، شرعاً مانعی ندارد. با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۱۰۳. فاضل: استفاده کردن از فیلمهای فوق که به منظور انحراف، تدارک دیده شده، جایز نیست. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۲۹. ۷۹. سؤال: توزیع و عرضه فیلمهایی که مورد تأیید وزارت ارشاد هستند، چه حکمی دارد همچنین توزیع نوارهای موسیقی که مورد تأیید وزارت ارشاد هستند، در دانشگاهها چه حکمی دارد. خامنه ای: اگر فیلم ها یا نوارها به نظر مکلف عرفاً مشتمل بر غنا یا موسیقی مطرب و لهوی مناسب با مجالس لهو و گناه باشد، توزیع و عرضه آنها و همچنین دیدن و گوش دادن به آنها برای او جایز نیست و مجرد تأیید بعضی از ادارات مربوطه تا زمانی که نظر مکلف در تشخیص موضوع با نظر تأیید کنندگان مخالف است، دلیل شرعی برای جواز محسوب نمی شود. اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۱۲۷. ۴۸. اراکی، فاضل و گلپایگانی: نگاه کردن به آن حکم نگاه به عکس را دارد. استفتاء.

فصل دوم: احکام پوشش

احکام پوشش مرد

لباسهای حرام برای مرد

۸۰. مسئله: پوشیدن لباس ابریشمی خالص برای مرد حرام است اگرچه عرقچین یا بند شلوار باشد، خواه بیننده ای باشد یا نه و اگر هست مرد باشد یا زن محرم باشد یا نامحرم. امام و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۲. خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۲ و منهاج الصالحین، (لباس مصلی)، شرط ششم. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۳. اراکی، بهجت، فاضل و گلپایگانی: (۱) ۸۱. مسئله: اگر تمام یا نیمی از آستر لباسی از ابریشم خالص باشد پوشیدن آن برای مرد جایز نیست. امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۷. امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۵. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۹. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۴. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۳. خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۳ و منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۳. گلپایگانی: (۲) ۸۲. مسئله: پوشیدن لباس ابریشمی برای مردان حرام است اگرچه لباسی باشد که ظاهر نیست مانند لباس زیر. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. ۸۳. مسئله: اگر لباسی دارای قیطانه‌های ابریشمی باشد و یا آرمی در آن باشد که ابریشمی باشد پوشیدن آن اشکال ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۶. سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی) شرط ششم. بهجت: (۳) ۸۴. مسئله: همراه داشتن چیز ابریشمی مانند دستمال در جیب اشکالی ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۶. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۵. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۵. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۵ و منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۷. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۵. ۸۵. مسئله: اگر جنس لباس مزوج از ابریشم و غیر آن باشد در صورتی که ابریشم خالص بر آن صدق نکند پوشیدن آن اشکالی ندارد و اما اگر به گونه ای باشد که بدان صدق ابریشم خالص بشود پوشیدن آن جایز نیست. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم. سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۵۳۰. ۸۶. مسئله: اگر انسان شک کند که این لباس از ابریشم است یا چیز دیگر پوشیدن آن اشکالی ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۳۶. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۰. بهجت و خامنه ای: استفتاء. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۴ و صراط النجاة، سؤال ۱۱۹۱. سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۵۳۱. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۶. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۴. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۴. ۸۷. مسئله: پوشیدن لباسی که با نخ ابریشمی دوخته شده باشد اشکالی ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از مسئله ۲۶. سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از شرط ششم. بهجت: (۴) ۸۸. مسئله: زینت کردن به طلا یا پوشیدن لباس طلا بافت برای مرد حرام است، چه آشکار باشد چه پنهان، و نماز با آن نیز باطل است. بنابراین اگر مرد مثلاً زنجیر طلا به گردن آویخته باشد اگر چه ناپیدا باشد حرام است. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم و مسئله ۲۴. امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۱. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۵. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۱. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۹. خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۹ و منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم و مکاسب محرمة، مسئله ۳۷. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۹. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۰. ۸۹. مسئله: پوشیدن هر گونه زینت از جنس طلا برای مرد جایز نیست، چه آشکار باشد چه پنهان. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۱. امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۲. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۶. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۲. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰. خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۸۴۰؛ منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۵۲۸ و مکاسب محرمة، مسئله ۳۷. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰ و جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۲۵۴. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۱. در نتیجه: به دست

کردن حلقه طلا- یا به گردن انداختن زنجیر طلا اگر چه زیر لباس باشد و دیده نشود و یا ساعت یا دگمه سر دست و یا هر زینت دیگری که طلا باشد جایز نیست. ۹۰. مسئله: بنابر احتیاط واجب مردان باید از عینک طلا نیز استفاده نکنند. امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۲. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۱. تبریزی و سیستانی: (۵) ۹۱. مسئله: طلای سفید حکم طلای زرد را ندارد و پوشیدن آن برای مردان اشکالی ندارد مگر آنکه همان طلای زرد باشد که رنگ آن تغییر کرده باشد. امام: کتاب استفتائات، ج ۱، لباس نمازگزار، با استفاده از سؤالهای ۵۰، ۵۱، ۵۴ - ۵۲. اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: (۶) ۹۲. مسئله: زینت کردن به مطه در صورتی که صدق طلا بدان نشود اشکال ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم. اراکی و بهجت: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از شرط پنجم. خامنه‌ای: (۷) ۹۳. مسئله: اگر چیزی ممزوج از طلای زرد و فلز دیگری باشد اگر طلای زرد در آن مضمحل شده باشد، بطوری که طلای زرد بر آن صدق نکند حکم طلای زرد را ندارد. امام: استفتائات، ج ۲، با استفاده از سؤالهای ۱۳ و ۱۴. بهجت و سیستانی: استفتاء. مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم. فاضل: (۸) ۹۴. مسئله: اگر مردی شک کند که چیزی از جنس طلاست یا نه، استفاده کردن از آن برای او اشکال ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۱. امام: استفتائات، ج ۱، لباس نمازگزار، سؤال ۵۵. اراکی، خامنه‌ای و سیستانی: استفتاء. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۱ و ارشاد السائل، (لباس مصلی)، سؤال ۱۱۵. بهجت: (۹)

پوشش مرد از محارم و مردان دیگر

توجه: از کلیه احکام این بخش همسر مستثنی است. (۱۰) ۹۷. مسئله: مردان باید عورتین خود را از مردان دیگر و همچنین از محارم خود بپوشانند و پوشانیدن بقیه بدن از آنها واجب نیست. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱. بهجت، تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۹. ۹۸. سؤال: آیا پوشیدن مایو یا لباسهای زیر که حجم عورتین پیداست لکن پوست بدن پیدا نیست برای پوشش در مقابل دیگران کافی است. جواب: اگر مفسده ای بر آن مترتب نباشد اشکالی ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از مسئله ۴، ص ۵۵۱. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۹۰۷. خامنه‌ای و فاضل: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، با استفاده از قبل از مسئله ۵۵. امام و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: (۱۱) ۹۹. مسئله: پوشاندن هر کجای بدن به قصد به حرام انداختن دیگری حرام است. امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: (۱۲) ۱۰۰. مسئله: برهنه کردن بدن به قصد لذت و ربه در مقابل محارم (به استثنای همسر) یا مردان دیگر حرام است. امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: (۱۳) ۱۰۱. مسئله: دکتر بودن از مستثنیات نیست لذا مردان باید عورتین خود را از دکترها نیز بپوشانند مگر در مقام اضطرار. (البته به استثناء همسر). امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از عروه، (ستروساتر)، ص ۵۵۰. ۵۴۹. بهجت، تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، با استفاده از قبل از مسئله ۵۵ و (نکاح)، مسئله ۲۰. توضیح: آنچه از پوشش مردان استثنا شده است اضطرار است لذا اگر مردی مضطر باشد می تواند در مقابل دکتر کشف عورت کند (مانند موارد بیماری که بدون برهنه کردن عورتین برای دکتر مداوا ممکن نباشد) والا در غیر این صورت (مثل پیشگیری از بچه دار شدن در غیر مقام اضطرار) مردان باید عورتین خود را از دیگران بپوشانند حتی اگر دیگری، پدر، برادر، پسر و یا از محارم، مانند خواهر، مادر، خاله و یا هر کس دیگری باشد.

پوشش مرد از زنان نامحرم

۱۰۲. مسئله: مردان باید عورتین خود را از نامحرم پوشانند و پوشیدن بقیه بدن از آنها واجب نیست. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۹. بهجت و خامنه‌ای: (۱۴) ۱۰۳. مسئله: مردان بنا بر احتیاط مستحب باید مواضعی را که بطور معتاد مردان می پوشند را از نامحرم پوشانند خصوصاً اگر بدانند نامحرمی به قصد لذت و یا ریه به آنها نگاه می کند. امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۱. بهجت، خامنه‌ای و گلپایگانی: (۱۵) ۱۰۴. مسئله: باز گذاشتن هر جای بدن به قصد به حرام انداختن نامحرم حرام است. امام، اراکی، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. بهجت: (۱۶) در نتیجه اگر مردی بازو یا سینه، و یا بدن خود را به قصد آنکه نامحرمی به او نگاه بکند باز بگذارد و یا پیراهن نازک بدن نما بپوشد به قصد آنکه نامحرم به بدن او نگاه کند حرام است و باید از آن اجتناب کند. بله اگر لباس مثلاً آستین کوتاه بپوشد نه به قصد حرام انداختن دیگری اگر چه علم داشته باشد دیگری به حرام بیفتد بنا بر احتیاط مستحب نباید چنین لباسی بپوشد. ۱۰۵. سؤال: آیا خانمهای نامحرم می توانند برای مردان آمپول بزنند و یا فشار خون بگیرند و یا عکسهای رادیولوژی بگیرند. جواب: اگر مستلزم لمس و یا نگاه حرام به بدن مرد باشد جایز نیست مگر در مقام اضطرار. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۴۷ و ۳۱. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۳۷ و استفتاء. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۹، ۲۰ و ۲۱. بهجت: (۱۷) ۱۰۶. سؤال: آیا مردان می توانند در حالی که می دانند نامحرم به آنها نگاه می کند مقدار بیشتری از بدن خود را که بطور معتاد مردان می پوشانند برهنه کنند مثلاً با زیرپوش در منزل باشند درحالی که می دانند نامحرم به آنها نگاه می کند و یا برای شستن فرش یا ماشین و یا... پاهای خود را بالا بزنند و یا در مقابل نامحرم شنا کنند. جواب: اگر به قصد به حرام انداختن نامحرم باشد حرام است در غیر این صورت بهتر است ترک کند خصوصاً اگر بیننده جوان باشد. امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۵۱. بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: (۱۸)

پوشش مرد از بچه ها

بچه ها یا ممیز هستند یا نه: ۱۰۷. مسئله: اگر بچه ها ممیز نیستند چه پسر و چه دختر پوشش از آنها واجب نیست حتی عورتین. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵. بهجت و تبریزی: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۵. اگر ممیز هستند: ۱۰۸. مسئله: مرد باید عورتین خود را از بچه های ممیز پوشانند چه پسر باشند چه دختر محرم باشند یا نامحرم. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱. سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، قبل از مسئله ۵۵. بهجت: (۱۹) در نتیجه: مردان باید در حمامها و یا هر جای دیگر عورتین خود را از فرزندان ممیز خود پوشانند.

احکام پوشش زن

پوشش زن از نامحرم

۱۰۹. مسئله: بر زنان واجب است تمام بدن خود را به استثنای وجه و کفین از نامحرم پوشانند مشروط به آنکه: ۱. وجه و کفین آنها زینت نداشته باشد. ۲. کسی به قصد لذت و ریه به وجه و کفین آنها نگاه نکند. امام، اراکی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از مسائل ۴ و ۵. امام: استفتاء از کتاب احکام بانوان، سؤال ۶، ص ۱۱ و استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۹. بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل، سیستانی و گلپایگانی: (۲۰) ۱۱۰. مسئله: زنها باید بنا بر احتیاط واجب بیش از مقدار وجه و کفین خود را به عنوان مقدمه علمیه پوشانند (وجه عبارت است از: آن مقدار از صورت که در وضو واجب است شسته شود و کفین نیز

عبارت است از میچ تا سر انگشتان). امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستروساتر)، ص ۵۵۱ و استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۹. تبریزی و گلپایگانی: (۲۱) ۱۱۱. سؤال: آیا نمایان بودن کف پا، روی پا، قوزک پا و یا پاشنه پا از مردان نامحرم شرعاً جایز است. جواب: جایز نیست. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱ و مسئله ۵. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۵. اراکی، تبریزی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸. فاضل: با استفاده از توضیح المسائل مسئله ۲۵۰۳. در نتیجه: خانمها نمی توانند با پای بدون جوراب در مقابل نامحرم رفت و آمد کنند و یا با این وضع برای خرید چیزی به مغازه نزدیک منزل بروند و یا اگر نامحرم در خانه است بدون جوراب در مقابل او ظاهر شوند اگر چه نامحرم برادر شوهر، شوهر خواهر، و یا هر نامحرم دیگری باشد. ۱۱۲. مسئله: نمایان بودن زیر چانه، گردن، گوش، سینه و دست ها تا بازو برای خانمها جایز نیست و باید این مواضع را هم از نامحرم بپوشانند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. توجه: خانمها باید توجه داشته باشند که: در منزل و یا اماکنی که نامحرم است اگر لباس آستین کوتاه به تن دارند (اگر چه با چادر پوشیده شده باشد) و یا اگر لباس آستین بلند به تن دارند در هنگام برداشتن چیزی از بالای بلندی یا گرفتن چیزی از دست نامحرم و یا تعارف کردن میوه و غیره به نامحرم و یا هنگام غذا خوردن در مقابل نامحرم و یا در هنگام خرید اجناس از مغازه ها و یا هنگام حمل باری بزرگ و یا سنگین، همه و همه مواردی هستند که احتمال عقب رفتن آستین و یا پوشش دست و یا نمایان شدن بدن می باشد و باید خانمهای محترم در این گونه موارد مراقبت کامل داشته باشند. ۱۱۳. سؤال: حدود حجاب اسلامی برای بانوان چیست برای این منظور پوشیدن لباس بلند آزاد و شلوار و روسری کفایت می کند و اصولاً چه کیفیتی در لباس و پوشش زن در برابر افراد باید رعایت شود. جواب: واجب است تمام بدن زن به جز قرص صورت و دستها تا میچ از نامحرم پوشیده شود لباس مذکور اگر مقدار واجب را بپوشاند مانع ندارد ولی پوشیدن چادر بهتر است و از لباسهایی که توجه نامحرم را جلب کند باید اجتناب شود. امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱ و مسئله ۳. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۴. اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای و سیستانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۱. گلپایگانی: (۲۲) ۱۱۴. سؤال: آیا پوشیدن مانتو و شلواری که حجم بدن و یا برجستگیهای آن در مقابل نامحرم پیداست جایز است. جواب: از جهت حجاب و ستر کافی است ولی چنانچه پیدا بودن حجم یا برجستگیهای بدن باعث ریبه و مفسده باشد باید بپوشانند. امام، اراکی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۴. بهجت: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸. خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: (۲۳) ۱۱۵. مسئله: خانمها نمی توانند آستین خود را برای آمپول زدن و یا فشار خون و یا نبض گرفتن و غیره در مقابل نامحرم بالا بزنند مگر در مقام اضطرار. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۱۴۸۵ و ۸۸۲، ۸۸۶ - ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۸ و ۲۰. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۲۰۹۱. اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. ۱۱۶. سؤال: خانمی هستم و باید هر روز آمپول بزنم درمانگاه نزدیک منزل آمپول زن مرد دارد البته درمانگاه دورتری است که آمپول زن خانم نیز دارد لکن بعثت دوری باید با ماشین بروم. آیا می توانم نزد مرد آمپول بزنم. جواب: جایز نیست مگر در مقام اضطرار. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. ۱۱۷. سؤال: آیا خانمها می توانند بدون تحقیق کردن از وجود دکتر زن نزد دکتر نامحرم بروند البته در صورتیکه مستلزم نگاه یا لمس بدن زن باشد. جواب: جایز نیست. امام، اراکی، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالهای ۲۰۷۸ و ۲۰۷۹. بهجت: (۲۴) ۱۱۸. سؤال: در شهر ما هم دکتر زن هست و هم مرد لکن دکتر مرد حاذقتر است آیا خانمها می توانند نزد دکتر مرد بروند. جواب: در

صورتی که دکتر زن نتواند مداوا کند اشکالی ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالهای ۲۰۸۷، ۲۰۸۸ و ۲۰۸۹. سیستانی: (۲۵)

احکام جورابها

۱۱۹. سؤال: آیا در مقابل نامحرم پوشیدن جوراب ضخیم در حالی که حجم پا پیدا باشد اشکال دارد یا نه. جواب: در صورتی که بر آن مفسده ای مترتب نباشد و پوست پا پیدا نباشد اشکالی ندارد. امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۱۲. بهجت و تبریزی: (۲۶) ۱۲۰. مسئله: جورابهای نازک که پوست پا نمایان باشد حکم پوشش ندارند و خانمها باید از پوشیدن اینگونه جورابها در مقابل نامحرم اجتناب کنند. بلکه باید از جورابهایی استفاده کنند که پوست بدن نمایان نباشد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴، ص ۵۵۰. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: با استفاده از صراط النجاء، سؤال ۹۰۷. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. سؤال: زنهایی هستند که شلوار می پوشند ولی جورابهایی ساقه بلند را روی شلوار خود می کشند به نحوی که حجم اندام زن پیداست این نوع جوراب پوشیدن چه حکمی دارد. جواب: اشکال ندارد. امام، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. اراکی، بهجت، خامنه‌ای و گلپایگانی: (۲۷) ۱۲۲. سؤال: پوشیدن لباس در رنگهای زننده و جلب توجه کننده در محیطهایی که نامحرم هست مانند دانشگاه، بازار و... چه حکمی دارد. جواب: با فرض مهیج بودن حرام است. امام، اراکی، خامنه‌ای و سیستانی: استفتاء. بهجت، تبریزی، فاضل و گلپایگانی: (۲۸)

احکام چادرها

۱۲۳. سؤال: آیا در مقابل نامحرم پوشیدن بعضی از چادرها که با تابش نور از پشت مقداری از سایه بدن پیداست جایز است یا نه. جواب: در صورتی که پوست بدن پیدا نباشد و بر آن مفسده ای مترتب نباشد اشکال ندارد. امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵. خامنه‌ای: استفتاء. بهجت، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: (۲۹) ۱۲۴. سؤال: پوشیدن چادرهای شرمن چه حکمی دارد. جواب: در صورتیکه عرفاً جلب توجه نکند اشکال ندارد. امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. توجه: جلب توجه کردن به دو عامل بستگی دارد: ۱. گاهی در جایی خانمها چادر شرمن اصلاً نمی پوشند در این صورت اگر خانمی بپوشد جلب توجه می کند در نتیجه پوشیدن چادر شرمن جایز نیست ۲. و اگر در جایی خانمها چادر شرمن می پوشند لکن اگر چادر به گونه ای باشد که جلب نظر بکند باز هم پوشیدن آن جایز نیست. ۱۲۵. مسئله: پوشیدن چادرهایی که موها و یا هر جای بدن از پشت آن نمایان باشد جایز نیست و خانمها خصوصاً در منزل اگر نامحرمی هست باید از پوشیدن اینگونه چادرها خودداری کنند. امام، اراکی، تبریزی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱. امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. سؤال: اگر خانمی چادری بپوشد که حجم بدن او از پشت آن پیدا باشد لکن در زیر چادر از پوشش کافی برخوردار باشد مثلاً مقنعه پوشیده باشد و جوراب و لباس آستین بلند، آیا شرعاً جایز است. جواب: در صورتی که بدن نمایان نباشد و بر پوشیدن آن هم مفسده ای مترتب نباشد اشکال ندارد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱. امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵ و استفتاء. بهجت،

تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

توجه و مراقبت

خانمهایی که از چادر بعنوان حجاب استفاده می‌کنند در موارد زیر باید بیش از هر موقع مراقب حجاب خویش باشند. در هنگام خرید و فروش با نامحرم، مرتب کردن چادر در مقابل نامحرم، گرفتن و یا دادن چیزی به نامحرم، کار کردن در مقابل نامحرم چه در منزل و یا خارج از منزل، شستن لباس، ظرف و یا هر چیز دیگر در مقابل نامحرم، انداختن و یا برچیدن سفره و... در تمام موارد فوق و موارد مشابه پیشنهاد می‌شود خانمها از پوشش کافی در زیر چادر برخوردار باشند و استفاده کردن از روسری یا مقنعه و همچنین آستین در صورتی که لباس آستین کوتاه پوشیده‌اند در زیر چادر می‌تواند خانمها را در حفظ کامل حجاب خود کمک نماید و موجب رضای خداوند متعال گردد. ۱۲۷. سؤال: اگر شخصی از یک دختر خانم خواستگاری کند و دختر قبول نکند و آن شخص فامیل باشد و بعدها نیز همدیگر را ملاقات کنند و در صورتی که آن پسر هنوز مجرد است دختر در مقابل او چگونه باید باشد آیا باید بیشتر از حد واجب حجاب را رعایت کند و یا در حرف زدن با او بیشتر مراقبت کند. جواب: از هر کاری که موجب مفسده و گناه می‌شود باید پرهیز کند. امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. در نتیجه: بنابر فتوای حضرت امام بطور مثال اگر باز گذاشتن وجه و کفین موجب می‌شود که پسر به او به قصد لذت نگاه کند باید وجه و کفین خود را بپوشاند و یا اگر حرف زدن موجب به مفسده افتادن او باشد باید حتی المقدور آن را ترک کند.

احکام زینت

۱۲۸. سؤال: مراد از زینت چیست. جواب: هر چیزی که عرفاً زینت محسوب گردد و مردم به آن زینت بگویند. امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام بانوان، سؤال ۷، ص ۱۹. اراکی، بهجت، سیستانی، خامنه‌ای، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۷. ۱۲۹. سؤال: اگر بانوان سرمه را نه برای زینت بلکه به خاطر فوایدی که از نظر طبی در آن وجود دارد بزنند در این صورت بازهم در مقابل نامحرم باید آن را بپوشانند. جواب: اگر عرفاً زینت محسوب شود باید بپوشانند، قصد زینت داشته باشد یا نه. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵. اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، با استفاده از سؤال ۱۷۰۷. بهجت، تبریزی، سیستانی و مکارم: (۳۰) ۱۳۰. سؤال: آیا شرعاً زنی که مشخص است ابروانش را برداشته برای رعایت اصول حجاب کامل حتماً باید آن را بپوشاند یا می‌تواند آن را نمایان کند. جواب: باید بپوشاند. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵. اراکی و گلپایگانی: استفتاء. بهجت، تبریزی، فاضل و مکارم: (۳۱) ۱۳۱. مسئله: خانمها می‌توانند همان قسمتی از صورت یا دست خود را که زینت کرده‌اند بپوشانند و پوشیدن بقیه صورت واجب نیست. امام، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. گلپایگانی: (۳۲) بنابراین: اگر خانمی مثلاً فقط زیر ابروی خود را برداشته است می‌تواند با پوشیدن مقنعه یا چادر تا قسمت زیر ابروی خود را بپوشاند و در صورتی که بقیه صورت زینت ندارد باز گذاشتن آن اشکالی ندارد. توجه: داشتن انگو، دستبند، انگشتر (اگر چه حلقه ازدواج باشد) بلند کردن ناخن، لاک زدن، حنا گرفتن، بعضی ساعت‌های مچی که برای زینت استفاده می‌شود، پوشیدن بعضی دستکشهای توری برای زینت، همگی از زینتهای دست هستند و باید آنها را از نامحرم بپوشانند. و همچنین سرمه کشیدن، برداشتن ابرو، گذاشتن مژه مصنوعی، استفاده از هر نوع لوازم آرایش، گذاشتن حلقه برای بینی (کما اینکه در برخی مناطق رسم است) گوشواره و یا هر چیز دیگری که عرفاً بدان زینت بگویند همگی از زینتهای صورت محسوب می‌گردد و باید از نامحرم پوشیده شود. ۱۳۲. مسئله: در مسئله پوشش وجه و کفین، در صورت داشتن زینت از نامحرم، فرقی بین نامحرم‌ها نیست چه فامیل نزدیک باشند و چه غریبه. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و

مکارم: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالیهای ۱۷۱۱ و ۱۷۱۳ و ۱۷۱۶ (۳۳) در نتیجه: خانمها باید در مجالس و میهمانیهای فامیلی و یا غیر آن، یا وجه و کفین خود را از نامحرم بپوشانند و یا از زینت کردن آن پرهیز کنند. ۱۳۴. سؤال: خانمی هستم که حلقه ازدواج خود را (که بسیار ساده هم هست) نه برای زینت بلکه برای یادگاری و وفاداری به شوهر به دستم کرده ام آیا پوشیدن آن از نامحرم واجب است. جواب: به دست کردن هرگونه حلقه ای زینت محسوب می شود و پوشیدن آن از نامحرم واجب است. امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل و مکارم: (۳۴) ۱۳۶. سؤال: آیا فرقی بین آرایش کردن هست یعنی اگر کسی بسیار بد زینت کند مثلاً مطابق رسومات خودشان به آن زینت بگویند و حال آنکه برای عده ای دیگر نه فقط زینت نیست بلکه برای آنها زشت هم هست آیا اینگونه زینتها نیز باید از نامحرم پوشیده شود. جواب: زینت کردن، به زشتی و زیبایی نیست و هرچه که عرفاً بدان زینت بگویند باید از نامحرم پوشیده شود. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۷. تبریزی و سیستانی: (۳۵) ۱۳۷. سؤال: آیا عطر زدن و یا خوش بو کردن به وسیله مواد و مایعات دیگر برای آقایان و بانوان در صورتی که بوی آن به مشام نامحرم برسد اشکال دارد. جواب: عطر زدن اشکال ندارد ولی اگر عطر زدن بانوان موجب مفسده و تحریک باشد جایز نیست. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۴. اراکی و خامنه ای: استفتاء. سیستانی، فاضل و گلپایگانی: (۳۶) ۱۳۸. مسئله: بنابر احتیاط واجب خانمها باید موهای مصنوعی که به موی خود وصل کرده باشند یا کلاه گیس به سر گذاشته باشند را بپوشانند. اگر چه موی وصل شده موی مرد یا زن باشد. امام، اراکی، فاضل و گلپایگانی: عروه، (ستر و ساتر)، مسئله ۱. خامنه ای: استفتاء. بهجت، سیستانی و مکارم: (۳۷) ۱۳۹. سؤال: آرایش نمودن زن برای غیر همسر در بعضی مجالس زنانه مثل عروسی یا میهمانی زنانه چه حکمی دارد. جواب: در صورتی که نامحرم او را نبیند اشکال ندارد. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۸. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۸۸۳. ۱۴۰. سؤال: آیا برای بانوان پوشیدن کفشهایی که صدا دار است بطوری که موقع راه رفتن صدای آنها را نامحرم می شنود اشکال دارد. جواب: در صورتی که مفسده ای بر آن مترتب شود اجتناب لازم است. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۴. خامنه ای: استفتاء و با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۲۸۳. ۱۴۱. مسئله: اگر خانمی بداند نامحرمی با قصد لذت و ریبه به دست و صورت او نگاه می کند، اگر چه وجه و کفین او زینت نداشته باشد باید این دو موضع را از نامحرم بپوشاند. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. بهجت: (۳۸) ۱۴۲. مسئله: باز گذاشتن وجه و کفین به قصد به حرام انداختن دیگران جایز نیست. امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۱۰۶۶. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. بهجت و فاضل: (۳۹) ۱۴۳. مسئله: رفتن به مکانی که زن می داند نامحرمهایی با قصد لذت به او نگاه می کنند جایز نیست. امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. بهجت و مکارم: (۴۰)

پوشش زن از زن

۱۴۵. مسئله: خانمها باید عورتین خود را از زندهای دیگر بپوشانند و پوشانیدن بقیه بدن از آنها واجب نیست. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر)، قبل از مسئله ۱. بهجت و خامنه ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، قبل از مسئله ۵۵. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۴. ۱۴۶. مسئله: اگر خانمی بداند که خانم دیگری به قصد لذت به بدن یا به دست و صورت او نگاه می کند، بر او واجب است بدن یا دست و صورت خود را از او بپوشاند. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر)، قبل از مسئله ۱. بهجت: (۴۱) در نتیجه: در حمامها، استخرها، سالنهای بدن سازی یا ورزشی، خیاط خانه

ها، آرایشگرها اگر خانمی ببیند خانم دیگری به قصد لذت به او نگاه می کند باید بلا فاصله بدن خود را از او بپوشاند. ۱۴۷. مسئله: اگر خانمی بدن خود را به قصد به حرام انداختن زن دیگری نپوشد حرام است. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. بهجت: (۴۲) ۱۴۸. مسئله: پوشانیدن عورتین زن از زنان دیگر واجب است اگر چه آنان بدون قصد لذت و ریه نگاه کنند مگر در حال اضطرار. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۸ و ۲۰ و ۲۱ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. در نتیجه: همانگونه که در بخش (نگاه) آمد، خانمها نمی توانند تا قبل از اینکه به اضطرار برسند در مقابل دکتر عورتین خود را برهنه کنند. لذا جلوگیری از حاملگی در غیر مقام اضطرار اگر مستلزم برهنه کردن عورتین در مقابل دکتر باشد جایز نیست و باید از آن اجتناب کرد اگر چه دکتر زن باشد. همچنین، خانمها باید مراقب باشند در حمامهای عمومی عورتین آنها پوشیده باشد لذا پوشیدن لباس نازکی که کاملاً عورتین را نپوشاند جایز نیست. بنابراین، انداختن بعضی از عکسهای رادیولوژی و یا سونوگرافی کردن از رحم و یا قرار دادن دستگاههای درون رحمی و یا مواردی از این قبیل که مستلزم کشف عورتین در مقابل دیگری باشد، اگر در مقام اضطرار نباشد جایز نیست و باید از آن اجتناب کرد.

پوشش زن از بچه ها

بچه ها یا به سن تمیز رسیده اند یا نرسیده اند: ۱۴۹. مسئله: اگر بچه ها (اعم از دختر و پسر محرم یا نامحرم) به سن تمیز نرسیده باشند پوشیدن بدن حتی عورتین از آنها واجب نیست. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر)، قبل از مسئله ۱. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵. اراکی، بهجت، خامنه ای و تبریزی: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۵. و اگر به سن تمیز رسیده اند یا دخترند یا پسر: ۱۵۰. مسئله: اگر بچه ممیز دختر باشد خانمها باید عورتین خود را از او بپوشانند. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱. بهجت: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، قبل از مسئله ۵۵. و اگر پسر باشد یا محرم است یا نامحرم: ۱۵۱. مسئله: در صورتی که پسر بچه ممیز محرم باشد پوشیدن عورتین برای خانمها لازم است. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر)، قبل از مسئله ۱. بهجت: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، قبل از مسئله ۵۵. ۱۵۲. مسئله: در صورتی که پسر بچه ممیز نامحرم باشد علاوه بر اینکه بر خانمها واجب است عورتین خود را از آنها بپوشانند بنابر احتیاط واجب باید تمام بدن خود، به استثنای وجه و کفین را از او بپوشانند. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۶. امام و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۷. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح) مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. فاضل و مکارم: (۴۳)

احکام لباسهایی که پوشیدن آن برای مرد و زن حرام است

۱. لباس شهرت. ۱۵۳. مسئله: پوشیدن لباس شهرت چه برای مرد و چه برای زن بنابر احتیاط واجب جایز نیست. اگر چه به خاطر جنس لباس یا دوخت و طرح آن و یا رنگ، یا نحوه پوشیدن آن و یا ممزوجی از هر یک باشد. امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲. خامنه ای: استفتاء. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۵۶. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۷۰. بهجت، تبریزی، سیستانی و گلپایگانی: (۴۴) ۱۵۴. سؤال: مراد از لباس شهرت چیست. جواب اول: لباسی که پارچه یا رنگ یا دوخت آن و یا نحوه پوشیدن آن برای کسیکه می خواهد آن را بپوشد معمول نیست. امام و فاضل: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲. امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۵. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۱۱. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۵۶. جواب دوم:

لباسی که بواسطه داشتن خصوصیتی جالب توجه عموم و انگشت نما باشد. امام: استفتاء از کتاب احکام بانوان، ص ۳۶. اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۴۵) در نتیجه: اولاً: هر چیزی که تلبس و پوشیدن به آن صدق کند می‌تواند شامل این حکم باشد، لذا لباسهایی نظیر کفش، کلاه، پیراهن، دامن، روسری، مقنعه، جوراب، شلوار، مانتو و... اگر به نحوی باشند که به آنها صدق لباس شهرت بشود شامل این حکم هستند. ثانیاً: شهرت به خاطر هر چیزی باشد فرق نمی‌کند چه به جهت جنس لباس باشد یا رنگ آن باشد مثل لباسهایی که رنگهای بسیار تند و زننده دارند و یا به خاطر مدل آن باشد مانند لباسهایی که معروف به پانکی هستند و یا به خاطر نحوه پوشیدن آن باشد. ۲. لباس مختص. ۱۵۵. مسئله: پوشیدن لباس مختص به مردان برای زنان و پوشیدن لباس مختص به زنان برای مردان بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. امام و فاضل: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲. امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۶. اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۴۶) ۱۵۶. مسئله: مراد از لباس مختص مردان لباسی است که معمولاً فقط مردان آن را می‌پوشند و لباس مختص به زنان لباسی است که معمولاً زن‌ها آن را می‌پوشند. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۱۵۷. مسئله: مراد از لباس مختص هر چیزی است که بدان لباس صدق کند خواه بعد از پوشیدن دیده بشود مانند چادر، دامن، مقنعه و یا جوراب ساقه بلند برای مردان و یا کت و شلوار، کفش مردانه و... برای خانمها و خواه بعد از پوشیدن دیده نشود مانند لباس زیر مردانه برای خانمها و یا لباس زیر زنانه برای مردان. امام و فاضل: استفتاء. مکارم: (۴۷) ۱۵۸. سؤال: اینکه فرموده اند بنا بر احتیاط واجب مرد لباس زنانه و زن لباس مردانه نپوشد در این رابطه سؤالات زیر مطرح است: الف) آیا این پوشیدن در اجتماع مطرح است یا اگر در جای خلوت هم باشد اشکال دارد. ب) بر فرض اشکال آیا پوشیدن دمپایهای مخصوص خانمها در منزل برای مردان اشکال دارد. جواب الف) فرقی بین اجتماع و خلوت نیست. جواب ب) اگر لباس مختص حساب شود جایز نیست علی‌الاحوط (احتیاط واجب). امام: استفتاء از کتاب احکام بانوان، ص ۳۶. اراکی و فاضل: استفتاء. بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۴۸) ۱۵۹. مسئله: پوشیدن لباس مختص بنا بر احتیاط واجب حرام است چه در خلوت باشد و کسی انسان را نبیند و چه در اجتماع باشد و در این صورت بیننده مرد باشد یا زن، محرم باشد یا نامحرم، فرقی در حرمت ندارد. امام: با استفاده از کتاب احکام بانوان، ص ۳۶. اراکی: استفتاء. بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: (۴۹) ۱۶۰. مسئله: پوشیدن لباسهای مشترک یعنی لباسهایی که عرفاً هم مرد آن را می‌پوشد و هم زن (مانند شلوار و یا بعضی از پیراهنها و...) برای هر یک از مرد و زن اشکالی ندارد. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. توجه: نام زنانه و یا مردانه بودن لباسی آن را لباس مختص نمی‌کند بلکه استعمال آن فقط توسط مردان یا فقط توسط زنان آن را لباس مختص می‌کند. بطور مثال پوشیدن دمپایهایی که در منزل عرفاً هم مردان از آن استفاده می‌کنند و هم زنان، برای هر یک از آنها اشکالی ندارد اگر چه نام آن دمپایی زنانه یا مردانه باشد. بلکه اگر دمپایی از نوعی است که عرفاً فقط زنان آن را می‌پوشند (مانند دمپایی که در فرض سؤال قبل مورد نظر است) استفاده از آن برای مردان حتی برای یک لحظه و یا آوردن چیزی از مثلاً آشپزخانه جایز نیست. ۱۶۱. مسئله: پوشیدن لباس مختص دیگری به هر منظوری باشد جایز نیست بنا بر احتیاط واجب خواه برای پرو باشد یا بازی کردن در تئاتر و سینما و یا خودنمایی کردن و یا... هر چیز دیگر. امام و فاضل: استفتاء. اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: (۵۰). (۵۱). ۳. لباس مهیج. ۱۶۴. مسئله: پوشیدن هر گونه لباسی که عرفاً مهیج است و جلب توجه نامحرم می‌کند حرام است چه برای زن و چه برای مرد. امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام بانوان، ص ۳۷. اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۲ سؤال ۱۰۶۷. مکارم: (۵۲) ۱۶۵. مسئله: مهیج بودن لباس خواه به خاطر رنگ آن باشد یا مدل آن یا جنس لباس و یا هر چیز دیگر باشد، لذا گاهی ممکن است. روسری، مانتو، و مقنعه یا کفش خانمی بگونه‌ای باشد که جلب نظر نامحرم کند و مهیج باشد که در این صورت پوشیدن آن جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. توضیح: مراد تهیج نوعی است نه فردی،

یعنی لباس که عرفاً مهیج باشد پوشیدن آن جایز نیست اگر چه یک یا چند نفر تهییج نشوند. (۵۳) در نتیجه: لباسهایی مانند برخی دستکشهای توری، چادر یا روسری نازک توری یا آویختن چیزهایی مانند گل، گل سینه و یا برخی زینت آلات مانند زری دوزی، توری دوزی به روسری و یا چادر و یا مانتو و... گذاشتن دگمه در محللهایی خاص از لباس، باز گذاشتن دگمه‌هایی از لباس اگر چه زیر آن پوشش باشد و... همه این گونه لباسها اگر مهیج باشد و جلب نظر کند حرام است و باید از پوشیدن آن اجتناب نمود. ۴.

لباس غضبی. ۱۶۷. مسئله: پوشیدن لباس غضبی جایز نیست و شرعاً حرام است و نماز در آن نیز باطل است. امام، اراکی و گلپایگانی: عروه، (شرائط لباس مصلی) شرط دوم. امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۱۵. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۸۰۹. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۶۸۶ و استفتاء. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۳. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (صلوة)، مسئله ۵۲۱. فاضل و مکارم: (۵۴) ۱۶۸. مسئله: اگر لباسی از پول غضبی نیز تهیه شده باشد حکم لباس غضبی را دارد و پوشیدن آن جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از شرط دوم. سیستانی: منهاج الصالحین، (صلوة)، مسئله ۵۲۱. ۱۶۹. مسئله: اگر بخشی از لباس غضبی باشد پوشیدن آن جایز نیست حتی اگر یک نخ یا دگمه یا زیپ یا آستر آن باشد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از شرط دوم. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۶۸۸. سیستانی: منهاج الصالحین، (صلوة)، مسئله ۱۷۰. مسئله: کسانی که خمس بدهکار هستند هر لباسی را که با عین پول خمس نداده بخزند غضبی است و پوشیدن آن جایز نیست و نماز در آن نیز باطل است. مگر آنکه از حاکم شرع یا نماینده او اجازه گرفته باشند. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۹. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۶۹۱. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۸. سیستانی: منهاج الصالحین، (صلوة)، مسئله ۵۲۱. ۵. لباس مختص کفار. ۱۷۱. مسئله: پوشیدن لباسهایی که فقط کفار از آنها استفاده می‌کنند حرام است. امام، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. اراکی، بهجت، خامنه‌ای و سیستانی: (۵۵) در نتیجه پوشیدن لباسهایی که معروف به پانکی اند یا لباس کشیشان و راهبها و یا لباس مخصوص هندوها و یا برخی قبائل از کفار و... همگی برای یک مسلمان چه مرد و چه زن جایز نیست. ۱۷۲.

مسئله: پوشیدن لباسی که مشترک بین مسلمانان و کفار است اشکال ندارد. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. (۵۶) ۱. بهجت: پوشیدن لباس ابریشم خالص برای مردان حرام است ولی چیزهایی از قبیل عرقچین و یا بندشلوار و یا جوراب، که به تنهایی عورت را نمی‌پوشانند اگر ابریشم خالص باشند بنابر اظهر نماز با آن صحیح است گرچه خلاف احتیاط است. توضیح المسائل، مسئله ۷۰۳. توضیح: این تعبیر به معنای احتیاط مستحب است در نتیجه طبق نظر معظم له بنابر احتیاط مستحب مردان نباید در هنگام نماز از لباسهای ابریشمی مانند عرقچین، جوراب و... استفاده کنند. اراکی، فاضل و گلپایگانی: پوشیدن لباس ابریشم خالص برای مردان حرام است، همچنین بنابر احتیاط واجب پوشیدن چیزهایی از قبیل عرقچین، بند شلوار و... که به تنهایی ساتر عورتین نیستند، اگر از ابریشم خالص باشد جایز نیست. اراکی، فاضل و گلپایگانی: عروه، (شرائط لباس مصلی) شرط ششم. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۳. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۲. ۲. گلپایگانی: اگر کمتر از چهار انگشت بسته ابریشم باشد اشکالی ندارد و بیش از آن پوشیدنش برای مرد حرام است. توضیح المسائل، مسئله ۸۴۳. ۳. بهجت: در صورتیکه ابریشم خالص نباشد، اشکال ندارد. استفتاء. ۴. بهجت: اظهر جواز است. استفتاء. ۵. استفاده کردن از عینک طلا برای مرد حرام است. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰ و مکاسب محرمة، با استفاده از مسئله ۳۷. ۶. اگر طلای سفید فلزی غیر از طلای زرد باشد پوشیدن آن برای مرد اشکالی ندارد. اراکی، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۱۹۲. خامنه‌ای: اگر طلای سفید همان طلای زرد است که بر اثر مخلوط کردن ماده‌ای رنگ آن سفید شده است پوشیدن آن برای مردان حرام است ولی اگر پلاتین است یا عنصر طلا در آن بقدری کم است که عرفاً به آن طلا نمی‌گویند مانع ندارد. استفتاء. فاضل: اگر طلای سفید، عنوان طلا داشته باشد و هم جنس طلای زرد باشد

پوشیدن آن برای مرد جایز نیست. جامع المسائل، با استفاده از سؤالهای ۲۵۶ و ۹۶۹. ۷. خامنه‌ای: زینت کردن به مطلا برای مردان اشکال ندارد حتی اگر عرفاً بدان طلا بگویند. استفتاء. ۸. فاضل: پوشیدن هر چیزی که ممزوج از طلا- و غیر طلا باشد برای مردان جایز نیست. عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم. ۹. بهجت: اگر صدق طلا کند جایز نیست. استفتاء. ۱۰. ۹۵. سؤال: اگر مردی انگشتر طلا یا ساعت طلا برای همسرش خریده و جهت امتحان و یا برای نگهداری و حفظ آنها بدست خود کرده در موقع نماز یا غیر نماز چه صورت دارد. خامنه‌ای: در هر صورت اگر پوشیدن طلا صدق کند حرام است. استفتاء. گلپایگانی: برای مرد حرام و نماز با آن باطل است. مجمع المسائل، ج ۱ سؤال ۱۲۰. ۹۶. سؤال: شخصی برای همسر خود انگشتر طلا می‌خرد بعنوان اندازه گیری در دست می‌کند. آن مقدار دست کردن حرمت دارد یا نه. خامنه‌ای: از پاسخ سؤال قبل مسئله روشن شد. گلپایگانی: در مورد سؤال آن مقدار عیبی ندارد. مجمع المسائل، ج ۱، مسائل متفرقه، سؤال ۱۰۰. ۱۱. بهجت: اگر معرضیت فتنه و فساد باشد جایز نیست. استفتاء. ۱۲. بهجت: بخشی از بدن که پوشانیدن آن واجب است، پوشاندن آن حرام است و لو دیگری به حرام نیفتد و در جایی که پوشاندن واجب نیست در فرض کمک به حرام، پوشاندن واجب است. استفتاء. ۱۳. بهجت: بخشی از بدن که پوشانیدن آن واجب است، پوشاندن آن حرام است و لو دیگری به حرام نیفتد و در جایی که پوشاندن واجب نیست در فرض کمک به حرام، پوشاندن واجب است. استفتاء. ۱۴. بهجت: بنابر احتیاط واجب مرد باید بدن خود را از نامحرم بیوشاند اگر چه کمک بر حرام نباشد. و اگر کمک به حرام باشد پوشاندن بدن قطعاً واجب است. همانطور که پوشانیدن عورت از نامحرم واجب است. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۷. خامنه‌ای: مقدار واجب پوشش بدن برای مردان، پوشانیدن عورتین است به گونه‌ای که شهوت انگیز و موجب مفسده نباشد و اگر فسادی در بین باشد، سایر قسمتهای بدن به استثناء سر و گردن و کفین را نیز باید بیوشانند. استفتاء. ۱۵. بهجت: بنابر احتیاط واجب مرد باید بدن خود را از نامحرم بیوشاند اگر چه کمک بر حرام نباشد. و اگر کمک به حرام باشد پوشاندن بدن قطعاً واجب است. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۷. خامنه‌ای: اگر مرد بداند نامحرم به بدن او نگاه می‌کند، بنابر احتیاط واجب باید بدن خود را به استثناء سر، گردن و دستان بیوشاند. استفتاء. گلپایگانی: احتیاط (واجب) این است که مرد موضوعی را که معمولاً پوشیدن آن در بین مردان متعارف است در صورتی که بداند زن اجنبیه به او نگاه می‌کند بیوشاند. مجمع المسائل، ج ۲، سؤال ۶۴۴. در نتیجه: مرد باید بالاتر از میچ و سینه و پاهای خود و موضوعی را که معمولاً مردان می‌پوشانند از نامحرمی که ناظر آنهاست بیوشاند و پوشیدن مواضع دیگر مثل سر، صورت، دست و ... لازم نیست. ۱۶. بهجت: اگر این کار کمک کردن به حرام باشد پوشانیدن آن قطعاً واجب است. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷. ۱۷. بهجت: نگاه کردن به بدن مرد نامحرم اگر کمک بر حرام نباشد بنابر احتیاط واجب جایز نیست و اگر کمک به حرام باشد قطعاً حرام است، و در هر صورت لمس بدن نامحرم در غیر ضرورت جایز نیست. توضیح المسائل، مسائل ۱۹۳۳ و ۱۹۳۷. ۱۸. بهجت: اگر مستلزم حرامی باشد، این کار جایز نیست و اگر مستلزم حرام نباشد بنابر احتیاط واجب مرد باید بدن خود را از نامحرم بیوشاند. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷. خامنه‌ای: اگر مستلزم مفسده باشد و یا شهوت انگیز باشد این کار جایز نیست. استفتاء. سیستانی: چنانچه به قصد این باشد که نامحرم به بدن او نگاه کند و یا باز گذاشتن این مواضع نوعاً فتنه انگیز باشد جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: اگر به قصد به حرام انداختن نامحرم باشد حرام است و اگر نه بنابر احتیاط واجب باید مقدار معتاد را بیوشاند. عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۵۱ و استفتاء. ۱۹. بهجت: بنابر احتیاط واجب مرد باید بدن خود را از دختری که نه سالش تمام نشده ولی خوب و بد را می‌فهمد بیوشاند، اگر چه قصد لذتی در بین نباشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۷. ۲۰. بهجت: زن باید بدن و موی خود را از مرد نامحرم بیوشاند اگر چه کمک به حرام و قصد لذتی در بین نباشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۷. تبریزی: زن باید تمام بدن را به استثنای وجه و کفین خود را از نامحرم بیوشاند و در صورتی که زینت در وجه و کفین از قبیل انگشتر و اصلاح صورت (بند انداختن) و سرمه ای باشد که حتی در زندهای پیر متعارف است پوشانیدن آن بر زن واجب نیست و در غیر این صورت باید زینت خود را از نامحرم بیوشاند. اگر چه احتیاط مستحب

آن است که وجه و کفین خود را از نامحرم بیوشاند حتی اگر زینت نداشته باشد. صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۱۴۸۵ و ۱۴۸۶ ، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶ و استفتاء. خامنه‌ای: بر زنان واجب است تمام بدن خود را به استثناء وجه و کفین از نامحرم بیوشاند مشروط بر اینکه وجه و کفین آنها زینت نداشته باشد. استفتاء. فاضل: زن باید تمام بدن خود را به استثنای وجه و کفین از نامحرم بیوشاند مشروط به آنکه وجه و کفین آنها زینت نداشته باشد و در صورتی که قصد زنها این نباشد که مردان نامحرم به آنها نگاه کنند اگر چه نامحرم به وجه و کفین او به قصد لذت نگاه کند پوشیدن وجه و کفین لازم نیست. جامع المسائل، ج ۲، سؤالهای ۱۰۶۶ و ۱۰۷۰ و توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۳. سیستانی: زن باید موی سر و بدن خود را از مرد نامحرم بیوشاند به استثنای وجه و کفین و اگر بترسد با پوشانیدن وجه و کفین به حرام می افتد و یا به قصد مبتلا کردن مرد به نگاه حرام بیوشاند، پوشانیدن در این دو صورت جایز نیست. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. گلپایگانی: بنابر احتیاط واجب باید وجه و کفین را هم از نامحرم بیوشاند. ارشاد السائل، سؤال ۴۵۴ و ۴۵۶ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. ۲۱. تبریزی: بنابر احتیاط مستحب بهتر است زن صورت خود را نیز از نامحرم بیوشاند. صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۴۸۵. گلپایگانی: بنابر احتیاط واجب باید تمام وجه و کفین از نامحرم پوشیده شود. عروه، (سترو ساتر)، ص ۵۵۰. ۲۲. گلپایگانی: واجب است تمام بدن زن از نامحرم پوشیده شود و بنابر احتیاط واجب وجه و کفین نیز باید پوشیده شود. لباس مذکور اگر مقدار واجب را بیوشاند مانع ندارد ولی پوشیدن چادر بهتر است و از لباسهایی که توجه نامحرم را جلب کند باید اجتناب کرد. استفتاء. ۲۳. خامنه‌ای: پوشانیدن برجستگیهای بدن لازم است. استفتاء. فاضل: اگر مهیج نباشد و مفسده هم نداشته باشد، در صورتی که زینت محسوب نشود، مانعی ندارد. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۸ و استفتاء. گلپایگانی: در صورتی که موجب جلب توجه اجنبی باشد جایز نیست. استفتاء. ۲۴. بهجت: در صورتی که اضطرار باشد اشکالی ندارد. استفتاء. ۲۵. سیستانی: در صورتی که دکتر مرد برای مداوا بهتر باشد اشکالی ندارد. منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۱ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰. ۲۶. بهجت: اگر در معرض فتنه و فساد باشد جایز نیست. استفتاء. تبریزی: علاوه بر اینکه نباید جوراب به گونه ای باشد که زینت محسوب شود. صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۹۰۷. ۲۷. اراکی: در صورتی که جلب توجه بکند و یا مهیج باشد جایز نیست. استفتاء. بهجت: اگر در معرض فتنه و فساد باشد جایز نیست. استفتاء. خامنه‌ای: اگر مفسده ای بر آن مترتب نباشد، اشکال ندارد. استفتاء. گلپایگانی: در صورتی که معرض گناه نباشد و بر آن مفسده ای مترتب نباشد اشکال ندارد. استفتاء، ارشاد السائل، سؤال ۴۸۱. ۲۸. بهجت: اگر چه منعی ندارد ولی مسلمان وقار در لباس هم داشته باشد. استفتاء. تبریزی: اگر لباس زن لباس زینت باشد واجب است آن را از نامحرم بیوشاند همانگونه که واجب است بدن خود را بیوشاند. صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۴۸۴. فاضل: چنانچه موجب فساد و گناه می شود جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: با فرض مهیج بودن و معرضیت داشتن برای فساد حرام است. استفتاء. ۲۹. بهجت: رعایت احتیاط را بنماید. استفتاء. سیستانی: پوشیدن آن اشکال دارد. استفتاء. فاضل: چنانچه موقع تابش نور پوشند و صدق ستر نکند جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: بطور کلی زن باید طوری خود را مستور کند که جلب توجه اجنبی نکند. استفتاء. مکارم: بنابر احتیاط واجب پوشیدن اینگونه چادرها جایز نیست. عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۴. ۳۰. بهجت: زینت محسوب می شود. استفتاء. تبریزی: اگر به گونه ای سرمه کشیده است که حتی پیر زنها و یا زنان تقریباً مَسْن استفاده می کنند اگر چه برای زینت باشد، پوشیدن آن از نامحرم لازم نیست. صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۸۸۲ و ۸۸۳. سیستانی: در صورتیکه سرمه کشیدن به هدف خودنمائی و نیز تحریک کننده نباشد و از واقع شدن در حرام نیز ایمن باشد، اشکالی ندارد. استفتاء. مکارم: پوشانیدن لازم نیست. استفتاء. ۳۱. بهجت: اگر مهیج و محرک باشد باید پوشانده شود و در غیر این صورت احتیاط است. استفتاء. تبریزی: اگر اصلاح صورت (بند انداختن یا ابرو برداشتن) به گونه ای است که حتی در پیر زنها متعارف است، پوشانیدن آن لازم نیست. صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۸۸۲ و ۸۸۳. فاضل: در صورتی که عرفاً زینت محسوب شود پوشش آن لازم است. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۷. مکارم: پوشانیدن آن

از نامحرم لازم نیست مگر آنکه منشأ مفسده خاصی گردد. استفتاء. ۳۲. گلپایگانی: بطور کلی وجه و کفین بنا بر احتیاط واجب باید از نامحرم پوشیده شود چه زینت داشته باشد یا نه. ارشاد السائل، سؤالهای ۴۵۴ و ۴۵۶؛ توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴ و استفتاء. ۳۳. ۱۳۳. سؤال: آیا بند انداختن صورت برای خانمها زینت محسوب می شود یاخیر و آیا خانمهایی که بند انداخته اند باید صورت خود را از نامحرم بیوشانند. اراکی، خامنه ای و فاضل: در صورتی که عرفاً زینت باشد پوشیدن آن از نامحرم واجب است. استفتاء. تبریزی: اگر اصلاح صورت بگونه ای باشد که حتی در پیر زنها نیز متعارف است، پوشانیدن، آن از نامحرم واجب نیست. استفتاء. بهجت، گلپایگانی: بلی زینت محسوب است و باید از نامحرم بیوشانند. استفتاء. مکارم: لازم نیست صورت خود را از نامحرم بیوشانند مگر اینکه منشأ مفسده خاصی گردد. استفتاء. ۱۳۵. سؤال: اخیراً در جامعه متداول شده است که بعضی از زنان و مردان جهت زیباسازی لبها و بینی به پزشک جراح مراجعه می کنند و طبیعت لب و بینی و... را با انجام عمل جراحی عوض می کنند، آیا این عمل به منظور زیباشدن جایز است. خامنه ای: این عمل در اصل و فی حد ذاته جایز و بی اشکال است ولی واجب است از امور محرمة جانبی مثل مس و نظر نامحرم جداً اجتناب شود. استفتاء. در نتیجه: در اینگونه موارد نمی توان به پزشک نامحرم مراجعه کرد و حتماً باید پزشک محرم و یا هم جنس باشد. ۳۴. بهجت: اگر مهیج و محرک باشد باید بیوشاند و در غیر این صورت احتیاط است. استفتاء. تبریزی: پوشانیدن انگشتری که بطور متعارف زنان به دست می کنند از نامحرم واجب نیست. صراط النجاة، سؤالهای ۸۸۲، ۸۸۳ و ۸۸۴. خامنه ای: اگر عرفاً زینت محسوب می شود باید از نگاه نامحرم پوشیده باشد. اما چنانچه از آنهایی است که چشم گیر نیست و صدق زینت نمی کند اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: انگشتر و حلقه در دست داشتن در مقابل نامحرم چنانچه به هدف خودنمایی در مقابل نامحرم نباشد و نیز تحریک کننده نباشد و از واقع شدن در حرام نیز ایمن باشد، اشکالی ندارد. استفتاء. فاضل: در صورتی که عرفاً زینت محسوب شود پوشش آن لازم است. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۷. مکارم: اشکالی ندارد. استفتاء. ۳۵. تبریزی: اگر زینت در وجه و کفین از قبیل متعارف و اصلاح صورت و سرمه ای باشد که حتی در زنها پیر متعارف است پوشانیدن آن بر زن واجب نیست، ولی در غیر آن واجب است پوشانده شود (خواه زیبا باشد یا زشت). استفتاء و صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۸۸۲، ۸۸۳ و ۸۸۴. سیستانی: آنچه عرفاً بدان زینت بگویند باید از نامحرم پوشیده شود البته به استثناء سرمه کشیدن و انگشتر و حلقه در دست کردن با همان شرایط ذکر شده در مسئله قبل. استفتاء. ۳۶. سیستانی: چنانچه نوعاً موجب فتنه باشد یا به قصد گرفتار کردن مردان نامحرم باشد جایز نیست. استفتاء. فاضل، سؤال: اگر زنی خود را برای نامحرم خوش بو کرده باشد آیا بر او غسل لازم است. جواب: در فرض سؤال مستحب است غسل کند. جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۶۶. گلپایگانی: در صورتی که عطر زدن به قصد جلب توجه نامحرم باشد اشکال دارد. استفتاء. ۳۷. بهجت و سیستانی: بر زن واجب است از نامحرم بیوشاند. استفتاء. مکارم: اگر این کار زینت محسوب می شود واجب است آن را از نامحرم بیوشاند. عروه، (ستروساتر)، مسئله ۱. ۳۸. ۱۴۴. مسئله: پیر زنهایی که امید ازدواج در آنها نیست می توانند علاوه بر وجه و کفین، مقداری از موها، دستها تا حدود آرنج و یا پاها تا حدود زانو خود را از نامحرم بیوشانند. خامنه ای و مکارم: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸. فاضل: مقداری که ستر آن متعارف نیست و معمولاً نمی پوشانند، می توانند بیوشانند ولی تا حدود زانو متعارف نیست. استفتاء. ۳۹. بهجت: در صورتی که کمک به حرام باشد پوشانیدن واجب است. استفتاء. ۴۰. بهجت: در فرض کمک به حرام جایز نیست. استفتاء. فاضل: رفتن به آنجا فی نفسه حرام نیست لکن چنانچه رفت باید حجاب را رعایت و خود را در معرض دید نامحرم قرار ندهد. استفتاء. ۴۱. بهجت: اصل رفتن منعی ندارد ولی پوشش مناسبی که دیگران به گناه نیفتند مراعات شود. استفتاء. مکارم: رفتن به مکانی که زن می داند نامحرمهایی با قصد لذت به او نگاه می کنند جایز نیست مگر برای ضرورتهای زندگی. استفتاء. ۴۲. بهجت: پوشانیدن بدن و دست و صورت لازم نیست. استفتاء. ۴۳. بهجت: بخشی از بدن که پوشانیدن آن واجب است، پوشانیدن آن حرام است ولو دیگری به حرام نیفتد، و در جایی که پوشانیدن واجب نیست در فرض کمک به حرام

پوشاندن واجب است. استفتاء. ۴۴. فاضل: ستر عورتین از طفل ممیز واجب است، اما غیر عورتین در صورتیکه موجب مفسده و شهوت انگیز نباشد ظاهراً واجب نیست. استفتاء. مکارم: بنا بر احتیاط مستحب زن باید بدن و موی خود را از پسر نابالغ که خوب و بد را می فهمد و به حدی رسیده که مورد نظر شهوانی است (ممیز باشد) مستور دارد. ولی پوشانیدن دست و صورت لازم نیست. توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۲. ۴۵. بهجت و گلپایگانی: بلکه پوشیدن لباس شهرت حرام است. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۱۱. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۵۳ و عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲. تبریزی و سیستانی: در صورتی که موجب هتک حرمت و خواری باشد پوشیدنش حرام است. تبریزی و سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۵۳. ۴۶. اراکی: لباسی که زی شخص نباشد. استفتاء. توضیح: این تعریف از لباس شهرت همان تعریف اول حضرت امام (رض) می باشد و مراد از آن این است که انسان لباسی را که برای او غیر معمول است بپوشد لذا اگر انسان بزرگی لباسی با مدل بچه گانه بپوشد و یا کسی لباسی بپوشد که بطور معمول در شان او نیست آن را لباس شهرت گویند. بنابراین پوشیدن چادر در کشورهای خارج و یا پوشیدن لباسهای محلی در محلی دیگر اگر چه ممکن است موجب جلب توجه شود لکن اگر این لباس در شأن فرد باشد پوشیدن آن اشکال ندارد. تبریزی و سیستانی: لباس شهرت لباسی است که، پارچه یا رنگ یا دوخت آن برای کسی که می خواهد آن را بپوشد معمول نیست، در صورتی که موجب هتک حرمت و خواری او باشد. تبریزی و سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۵۳. خامنه ای: لباس شهرت لباسی است که پوشیدن آن برای شخص، بخاطر رنگ یا کیفیت دوخت یا مندرس بودن آن و علل دیگر مناسب نیست، بطوری که اگر آن را در برابر مردم بپوشد توجه آنان را به خود جلب نموده و انگشت نما می شود. اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۲۸۲. گلپایگانی: به لباسی که پارچه یا رنگ یا دوخت آن برای کسیکه می خواهد آن را بپوشد معمول نیست و موجب توهین یا شهرت اومی شود لباس شهرت گویند. توضیح المسائل، مسئله ۸۵۳. مکارم: منظور از لباس شهرت لباسی است که جنبه ریاکاری دارد و می خواهد بوسیله آن مثلاً به زهد و ترک دنیا مشهور شود، خواه از جهت پارچه یا رنگ یا دوخت آن باشد. اما اگر واقعاً قصدش ساده پوشی است و جنبه ریاکاری ندارد نه تنها پوشیدن آن جایز است بلکه عملی است شایسته. توضیح المسائل، مسئله ۷۷۰ و عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲. ۴۷. اراکی: پوشیدن لباس مختص زنانه برای مردان و بالعکس محل اشکال است. توضیح المسائل، ص ۵۹۹. بهجت: اگر لباس مختص زن را مرد بپوشد و یا لباس مختص مرد را زن بپوشد در صورتی که لباس شهرت بدان صدق کند حرام است والا بنا بر احتیاط واجب باید از پوشیدن آن خودداری کرد. توضیح المسائل، مسئله ۷۱۱. خامنه ای: تا زمانی که آن را به عنوان لباس برای خود انتخاب نکرده باشند، اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: اگر مرد لباس زنانه و زن لباس مردانه بپوشد، در صورتی که زی خود قرار دهد و خود را به هیئت یکدیگر درآورند بنا بر احتیاط واجب حرام است. توضیح المسائل، مسئله ۸۵۴. گلپایگانی: پوشیدن لباس مخصوص مردان برای خانمها و پوشیدن لباس مخصوص خانمها برای آقایان حرام است. مجمع المسائل، مسئله ۴۴، ص ۵۳۷. مکارم: پوشیدن لباس مختص زنان برای مرد و پوشیدن لباس مختص مردان برای خانمها اشکالی ندارد مگر آنکه مستلزم حرامی باشد که از آن جهت پوشیدن آن جایز نیست. اگر چه بنا بر احتیاط مستحب بهتر است در هر صورت مردان و زنان لباس یکدیگر را نپوشند. عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲ و توضیح المسائل، مسئله ۷۷۲. ۴۸. مکارم: پوشیدن لباسهای مختص دیگری که پس از پوشیدن دیده نمی شوند (مانند لباسهای زیر) اشکال ندارد. استفتاء. ۴۹. بهجت: در خلوت حرمت آن محل تأمل است. استفتاء. خامنه ای: جواب الف) فرقی بین اجتماع و خلوت نیست. ب) اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: الف) چنانچه زن یا مرد خود را به هیئت یکدیگر درآورند بنا بر احتیاط واجب جایز نیست حتی اگر در خلوت باشد. ب) صرف پوشیدن دمپائی اشکال ندارد. استفتاء. گلپایگانی: جواب الف) در خلوت حرمت آن معلوم نیست. جواب ب) اشکالی ندارد. استفتاء. مکارم: جواب الف) در خلوت پوشیدن لباس مختص دیگری اشکال ندارد. استفتاء. ۵۰. بهجت: در خلوت حرمت آن محل تأمل است. استفتاء. خامنه ای: در صورتی که هر یک از مرد و زن لباس دیگری را برای خود لباس قرار دهد، بنا بر

احتیاط واجب جایز نیست و در این مسئله فرقی بین اجتماع و خلوت نیست. استفتاء. سیستانی: چنانچه زن یا مرد خود را به هیئت یکدیگر درآورند بنا بر احتیاط واجب جایز نیست و در این مسئله هیچ فرقی بین موارد فوق نمی باشد. استفتاء. گلپایگانی: در صورتی که بیننده نباشد حرمت آن معلوم نیست. استفتاء. ۵۱. اراکی: پوشیدن زن، لباس مختص مرد را، محل اشکال است. استفتاء. بهجت: پوشیدن لباس مخصوص زنان برای مرد و همچنین لباس مخصوص مردان برای زن، حرام است، ولی حرام بودن تا موقعی که داخل در لباس شهرت نباشد مورد تأمل است. توضیح المسائل، مسئله ۷۱۱ و استفتاء. خامنه‌ای: در تئاتر و سینما اگر سبب فساد نگردد، بعید نیست که جایز باشد. استفتاء. سیستانی: به هر منظوری زن یا مرد خود را به هیئت دیگری درآورند بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: سؤال: هرگاه زن در تئاتر و نمایش نقش مرد را ایفا می کند و لباس مرد را بپوشد و در حضور زنان نمایش را اجرا کند جایز است. جواب: اگر نامحرم آنها را نبیند اشکال ندارد. استفتاء. ۵۲. ۱۶۲. سؤال: آیا مردان می توانند از زینت آلات زنان مانند حلقه، ساعت، انگو، کمربند، گردنبند و... استفاده کنند با توجه به اینکه پوشیدن لباس زنانه برای مردان جایز نیست. اراکی: از پوشیدن هر چیزیکه خلاف شأن او باشد اجتناب کند. استفتاء. بهجت: تزئین هر یک از زن و مرد به زینت دیگری حرام است. توضیح المسائل، مسئله ۷۱۱. خامنه‌ای: اگر از جنس طلا باشد و یا از چیزهایی باشد که استفاده از آنها مخصوص زنان است، استفاده کردن از آنها برای مردان جایز نیست. استفتاء. سیستانی: اگر از طلای زرد باشد حرام است و اگر طلا نباشد بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. استفتاء. فاضل: اگر تشبه زن به مرد یا مرد به زن محسوب شود جایز نیست. جامع المسائل، ج ۲، سؤال. گلپایگانی: استفاده از زینت آلات و لباس مخصوص زنان برای مردان جایز نیست. استفتاء. ۱۶۳. سؤال: کوتاه کردن موی خود را بطوری که شبیه مرد شود و یا بلند گذاشتن مو برای مرد بطوری که شبیه زن شود، حکمش چیست. بهجت: کوتاه کردن مو اشکالی ندارد. استفتاء. فاضل: اگر تشبه زن به مرد یا مرد به زن محسوب شود، جایز نیست. جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۰۷۱. ۵۳. مکارم: پوشیدن لباسی که مایه هتک و بی آبرویی انسان یا منشأ فساد می شود اشکال دارد. توضیح المسائل، مسئله ۷۷۱. ۱۶۶. سؤال: آیا مردها می توانند صورت خود را با لوازم آرایش خانمها زینت کنند و یا مانند خانمها زیر ابرو بردارند. بهجت: تزئین هر یک از زن و مرد به زینت دیگری حرام است. توضیح المسائل، مسئله ۷۱۱. سیستانی: اگر مردان خود را به هیئت زنان درآورند بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. استفتاء. فاضل: اگر تشبه زن به مرد یا مرد به زن محسوب گردد جایز نیست. جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۰۷۱. گلپایگانی: اشکال دارد. استفتاء. ۵۴. فاضل و مکارم: پوشیدن لباس غضبی حرام است و بنا بر احتیاط واجب نماز با آن باطل است. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۱ و عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط دوم. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۴۶ و عروه (شرائط لباس مصلی)، شرط دوم. ۵۵. اراکی: در صورتی که تأیید یا تقویت کفار باشد جایز نیست. استفتاء. بهجت: تشبه به کفار احوط اجتناب است. استفتاء. خامنه‌ای: بطور کلی پوشیدن هر لباسی که لباس غیر مسلمانان محسوب می شود، بطوریکه پوشیدن آن منجر به ترویج فرهنگ منحط بیگانه شود جایز نیست. با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۳۰۰ و استفتاء. سیستانی: چنانچه شعار و آرم کفر به حساب می آید جایز نیست. استفتاء. ۵۶. ۱۷۳. سؤال: کراوات از نظر اسلام چه صورت دارد. بهجت: تشبه به بیگانه خلاف احتیاط است. استفتاء. خامنه‌ای: بطور کلی پوشیدن کراوات و یا دیگر لباسهایی که پوشش و لباس غیر مسلمانان محسوب می شود بطوریکه پوشیدن آنها منجر به ترویج فرهنگ منحط اجانب شود جایز نیست. با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۳۰۰ و استفتاء. سیستانی: فی نفسه دلیلی بر حرمتش نیست. استفتاء. فاضل: کراوات مربوط به مسیحیها و شعار آنهاست، لذا بهتر است مسلمانان از آن اجتناب کنند. اگر چه با شیوع آن در بین مسلمانان از آن جنبه خارج شده است. جامع المسائل، سؤالهای ۲۵۳ و ۲۲۳۷. گلپایگانی: جواب اول: کراوات از شعار مذهبی نصاری است که با کمال تأسف بین مسلمین رایج گردیده است. مجمع المسائل، ج ۲، سؤال ۲۲، مکاسب محرمة. جواب دوم: کراوات شعار مسیحیهاست و بر مسلمین لازم است از آن اجتناب کنند. مجمع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۲۳.

فصل سوم احکام مرادات

احکام صحبت کردن

الف) صحبت کردن مرد با نامحرم ۱۷۴. مسئله: مردهایی توانند با نامحرم با شرایط ذیل صحبت نمایند: ۱. به قصد لذت و ریه نباشد. ۲. با این صحبت کردن به گناه آلوده نشوند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۹. امام: تحریر الوسیله، (نکاح)، مسئله ۲۹. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۶. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۹. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۱۸. ۱۷۵. مسئله: صحبت کردن با نامحرم به غیر ضرورت مکروه است خصوصاً اگر مخاطب جوان باشد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۹ و استفتاء. گلپایگانی: مجمع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۶۴۵. سیستانی: (۱) ۱۷۶. مسئله: اگر مردی بداند چنانچه با نامحرمی صحبت کند به گناه خواهد افتاد نباید با او صحبت کند خواه زن به گونه‌ای صحبت کند که مرد را به گناه بیندازد یا درباره‌ی مطلبی صحبت کند که مرد به گناه بیفتد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۶. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۹. ۱۷۷. مسئله: اگر مردی به قصد به حرام انداختن نامحرمی با او صحبت کند حرام است. امام: تحریر، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۹. استفتاء. اراکی، بهجت، خامنه‌ای و فاضل: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۹. گلپایگانی: مجمع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۶۴۵. در نتیجه: صحبت‌هایی که به قصد به شهوت انداختن دیگری گفته می‌شود مانند تعریف کردن صحنه‌های تحریک کننده حرام است. ۱۷۸. سؤال: آیا مرد می‌تواند با زن نامحرمی که می‌خواهد با او با قصد لذت صحبت کند حرف بزند (در صورتی که مرد می‌داند به گناه آلوده نخواهد شد). جواب: جایز نیست. امام، خامنه‌ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: (۲) ۱۷۹. مسئله: اگر مردی خوف آن را داشته باشد چنانچه با نامحرمی صحبت کند آن زن او را به گناه آلوده خواهد کرد نباید با او صحبت کند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۹. بهجت، خامنه‌ای و سیستانی: استفتاء. ۱۸۰. مسئله: اگر مردی بداند چنانچه با نامحرمی صحبت نماید به گناهی غیر از مسائل شهوانی آلوده می‌شود جایز نیست با آن زن صحبت کند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۹ و استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۶. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۹. گلپایگانی: مجمع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۶۴۵. مثلاً: بداند چنانچه با آن نامحرم صحبت کند مجبور خواهد شد دروغ بگوید و یا غیبت کند یا تهمت بزند خواه او مرد را وادار به گناه بکند و یا خودش بواسطه این صحبت به این گناهها آلوده شود. ۱۸۱. مسئله: صحبت کردن با هر کسی درباره هر چیزی از روی شهوت و لذت جایز نیست (مگر با همسر). امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۹. اراکی و خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۹. (۳) توجه و مراقبت گاهی دیده می‌شود در دل بعضی از مردان چنان شیطان رسوخ کرده است که بسیاری از معاشرتهای آنها را شبهه دار کرده است لذا دیده شده است که مردی چنان به مراد به نامحرم گرایش دارد که گویی محرم اوست. مثلاً در حالی که می‌تواند مطلبی را از مردی پرسد از نامحرم می‌پرسد. گاه صحبت کردن خود را با نامحرم کش می‌دهد تا بیشتر با او صحبت کند. رفتن به تفریح و سفر با نامحرم بیشتر برایش جذاب می‌نماید. اگر در جایی نامحرمی باشد بیشتر مایل است در آنجا باشد. در میهمانیها سعی دارد با نامحرم بیشتر صحبت کند و با آنها بیشتر مراد داشته باشد، در مقابل نامحرم بیش از هر جای دیگری از خود مایه می‌گذارد و خلاصه به هر کاری که نامحرم در انجام آن شریک باشد بیش از دیگر کارها علاقه نشان می‌دهد و... که مردان و بخصوص جوانان عزیز باید بشدت از آنها اجتناب کنند زیرا اینگونه مرادها و

صحبت کردنها معمولاً با قصد لذت و ریه همراه است و شرعاً حرام خواهد بود. ب) صحبت کردن زن با نامحرم. ۱۸۳. مسئله: خانمها می توانند با نامحرم صحبت نمایند مشروط به آنکه: ۱. به قصد لذت و ریه نباشد. ۲. صدای خود را ترقیق و تلطیف نکنند. ۳. خوف افتنان نباشد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۹. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۹. بهجت: (۴) ۱۸۴. مسئله: صحبت کردن خانمها با نامحرم به غیر ضرورت مکروه است. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: مدارک مسئله قبل. سیستانی: (۵) ۱۸۵. مسئله: جایز نیست خانمی به قصد به حرام انداختن نامحرم با او صحبت کند. خواه مطالبی را بگوید که او به گناه بیفتد یا بگونه ای بگوید که نامحرم به گناه آلوده شود مانند: تعریف کردن صحنه های محرک و یا بیان چیزهایی که نامحرم با شنیدن آن تحریک می شود. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۹. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۹. اراکی، بهجت و خامنه ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۹. همانگونه که درباره مردان گفته شد گاهی ممکن است خانمها نیز گرفتار حیلہ های شیطانی بشوند. لذا با نامحرم چنان گرم می گیرند که گویی برادر اوست. خصوصاً خانمهایی که با نامحرم تماس بیشتری دارند مانند پرستارها، و کسانی که در ادارات و یا شرکتها کار می کنند، ورزشکارها و... باید بیش از دیگران مراقبت نمایند. کمک خواستن از نامحرم برای کارهای غیر ضروری، سؤال کردن از نامحرم در حالی که می توان از محارم پرسید، بحث کردن و خود را وسط انداختن، اظهار فضل کردن به نامحرم و زیاد کردن مراد با نامحرم، علاقه بیشتر به کار کردن در محیطی که نامحرم هست و خلاصه همه اینگونه موارد در مظان گناه است و معمولاً اینگونه تماسها با لذت و ریه همراه است و شرعاً حرام خواهد بود. ۱۸۶. مسئله: خانمها نباید در هنگام صحبت کردن با نامحرم صدای خود را رقیق و نازک کنند بگونه ای که اگر در دل مخاطب مرضی باشد او را به خود جلب کند، اگر چه درباره مطالبی عادی صحبت کنند. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: مدارک مسئله قبل. (۶) ۱۹۱. مسئله: قرآن خواندن خانمها در مقابل نامحرم اگر چه با صوت باشد اشکال ندارد. مشروط به آنکه موجب تحریک و مفسده نباشد. امام: با استفاده از استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال ۵، ص ۲۴. خامنه ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۷۲۲. بهجت، سیستانی و گلپایگانی: (۷)

احکام تماسها

۱۹۴. مسئله: هر کسی که نگاه کردن به او جایز نیست تماس بدنی با او نیز جایز نیست و هرگونه لمس کردن بدن با هر عضوی باشد حرام است و باید از آن اجتناب کرد مگر از روی لباس بدون قصد لذت و ریه. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۴۷. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۰. اراکی و خامنه ای: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۴. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۶. سؤال: آیا دست دادن با نامحرم جایز است در صورتی که بدون قصد لذت و ریه باشد. جواب: جایز نیست. مگر از روی لباس و در این صورت بنا بر احتیاط واجب نباید دست او را بفشارد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۴۷. اراکی: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۴. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۶. خامنه ای: (۸) ۱۹۶. سؤال: ما در محیط دانشگاههای کشورهای غربی هنگام برخورد با اساتید زن یا دانشجویان دختر ناگزیر از مصافحه (دست دادن) هستیم، و گرنه حمل بر سوء ادب دانشجویان مسلمان می شود. تکلیف چیست. جواب: لازم است به آنها تفهیم کنید که عدم مصافحه با زن نامحرم ناشی از سوء ادب نیست، بلکه معلول عقیده اسلامی و تعهد به احکام آن است. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۱۷. ۱۹۷. سؤال: در بعضی مناطق مسأله محرم و نامحرم چندان مورد اهمیت نیست، خصوصاً روستا نشینان، مثلاً زن خود را از برادر شوهر حفظ نمی کند و او را به منزله برادر واقعی می داند.

چنانچه متقابلاً او هم وی را خواهر خویش می‌داند و چه بسا مصافحه می‌کنند یا همدیگر را می‌بوسند. یا دختر عمو و دختر دایی با پسر خاله یا عموزاده مصافحه و ربوسی می‌کنند، این عمل چون از روی سادگی و بدون قصد لذت و ریه می‌باشد آیا اشکال دارد و بر فرض محذور داشتن از روی پارچه حکمش چیست. جواب: هیچ یک از موارد فوق جایز نیست و بهتر است از روی پارچه نیز اجتناب شود. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۱۶. ۱۹۸. مسئله: اگر چه دیدن وجه و کفین زن مسلمان محجبه و دیدن مقدار معتاد از بدن زنان کفار اشکال ندارد لکن لمس کردن آنها جایز نیست. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۴۷. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۰. اراکی و خامنه‌ای: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۴. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۶. در نتیجه: مرد و زن نامحرم نمی‌توانند با یکدیگر دست بدهند و یا هرگونه تماس بدنی دیگری داشته باشند. توجه: در موارد ذیل باید بیش از هر موقع مراقب تماسهای بدنی بود: گرفتن چیزهای کوچک از دست نامحرم مانند گرفتن یا دادن پول خرد، کلید و اشیای کوچک دیگر، نشستن در کنار نامحرم در تاکسی، اتوبوس، میهمانیها و... عبور کردن هم زمان زن و مرد نامحرم از محل‌های تنگ مثل راهرو، کوچه باریک، درب و... رفتن مردان به مجالس شلوغ زنانه یا محل‌هایی که زنهای نامحرم زیادی هستند و همچنین رفتن زنان به مجالس و محل‌های شلوغی که مردان نامحرم زیادی هستند و هنگام خرید و فروش و... (۹) ۲۰۱. مسئله: تماسهایی که در محل‌های شلوغ (مانند بازارها، تظاهرات، نماز جمعه، تشییع جنازه، حرما و یا بیت الله الحرام) بطور ناخودآگاه بین زن و مرد نامحرم واقع می‌شود اشکال ندارد مشروط به آنکه برای اینکه تماس بگیرد عمداً به آنجا نرفته باشد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. در نتیجه: اگر کسی به منظور تماس بدنی پیدا کردن با نامحرم به محلی برود و یا از محلی عبور کند و یا در اتوبوس و تاکسی کنار نامحرمی بنشیند یا بایستد و... حرام است و باید از آن اجتناب کند. ۲۰۲. سؤال: راه رفتن با نامحرم چه حکمی دارد. جواب: اگر به قصد لذت و ریه باشد جایز نیست. امام، اراکی، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. ۲۰۳. مسئله: مردان بنابر احتیاط واجب نباید دختران نامحرم را از شش سال به بالا بغل کنند و روی پای خود بگذارند یا ببوسند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۶. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۵. اراکی و سیستانی (۱۰) ۲۰۴. سؤال: آیا نشستن در کنار نامحرم در تاکسی و یا وسائل نقلیه دیگر جایز است (در صورتی که تماس بین این دو از روی لباس باشد). جواب: اگر به قصد لذت و ریه نباشد و بر آن مفسده‌ای مترتب نباشد مجرد نشستن به نحو مذکور اشکال ندارد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۴۷. بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء.

احکام بوسیدن

۲۰۶. مسئله: بوسیدن محارم اشکال ندارد مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد (به استثناء همسر که مطلقاً جایز است). امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۶. در نتیجه: بوسیدن خواهر زاده، نوه، و یا هر بچه‌ای، و بطور کلی بوسیدن هر محرمی به قصد لذت و ریه حرام است. البته به استثنای همسر. ۲۰۷. مسئله: اگر انسان بداند اگر شخص دیگری اعم از بچه یا محارم خود را ببوسد به گناه آلوده می‌شود نباید او را ببوسد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۶. ۲۰۸. مسئله: بوسیدن هر کجای بدن محارم که دیدن آن جایز باشد اشکال ندارد. چه پیشانی باشد، یا شانه‌ها یا دست و... مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد (به استثناء همسر که مطلقاً جایز است). امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۶. ۲۰۹. مسئله:

بوسیدن هر چیزی به قصد لذت حرام است. اعم از سنگ، چوب، فلز، مجسمه، ... امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: (۱۱)

قانون کلی

۲۱۰. مسئله: هرگونه تماسی با هر یک از اعضای بدن با هر چیزی و یا هر کسی به قصد لذت و ریبه حرام است (به استثنای همسر). امام، اراکی، خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: (۱۲) در نتیجه: خوردن چیزی به شهوت، دیدن چیزی یا کسی، دست زدن و یا بوسیدن هر چیزی و یا گوش دادن به هر صدایی اعم از صدای انسان یا غیر آن، گفتن هر حرفی به هر کس حتی بچه ها و خلاصه هر کاری به قصد لذت و ریبه و شهوت رانی حرام است. (۱۳)

استمناء

۲۱۳. مسئله: استمناء کردن حرام است و باید از آن اجتناب کرد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۲ سؤال ۱۵۲. (لذا، اگر کسی در ماه مبارک رمضان عمداً، روزه خود را با استمناء بشکند باید کفاره جمع بدهد). امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۱۶۷۴. بهجت، تبریزی و سیستانی: (۱۴) توضیح: استمناء یعنی انسان با خود کاری کند که از او منی خارج شود. ۲۱۴. سؤال: جوانی هستم که با فکر کردن به صحنه های محرک از من منی خارج می شود آیا این کار (فقط فکر کردن) به منظور خروج منی حکم استمناء را دارد. جواب: اگر عمداً به جهت خروج منی باشد و بداند با فکر کردن منی از او خارج می شود باید از آن اجتناب کند. امام، اراکی، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. ۲۱۵. مسئله: تهیه کردن هر چیزی به منظور شهوت رانی حرام جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۲۱۶. سؤال: شخصی استمناء می کرده است، حکم آن چیست آیا این عمل غسل دارد. جواب: این عمل حرام است و اگر اطمینان دارد که منی خارج شده باید غسل کند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. امام: توضیح المسائل، مسئله ۳۴۵. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۳۴۹. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۳۵۱. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۵۲ و توضیح المسائل، مسئله ۳۴۷. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۳۵۱. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۳۵۱. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۳۶۰. (۱۵)

احکام مجالس، میهمانیا و رفت و آمدها

۲۲۰. مسئله: اختلاط زن و مرد نامحرم مکروه است مگر آنکه پیرمرد یا پیرزن باشند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۴۹. توجه: این مکروه بودن در صورتی است که در مجلس هیچ وجه حرامی نباشد و الا- آن اختلاط حرام است. بطور مثال اگر در مجلسی زنان حجاب کامل نداشته باشند و یا زینت کرده باشند و یا تماسهای حرام بین زن و مرد واقع شود اختلاط حرام خواهد بود. ۲۲۱. مسئله: رفتن به مجالسی که انسان می داند در آن مجلس مرتکب حرام خواهد شد جایز نیست. امام، اراکی، خامنه ای، سیستانی، و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۲۲۳۱ و ج ۲ سؤال ۷۵۰. بهجت: (۱۶) بطور مثال: رفتن به میهمانیهایی که انسان می داند اگر برود ناچار است به نامحرم غیر محجبه نگاه کند و یا غیبت کند، دروغ بگوید و یا حرام دیگری را انجام دهد جایز نیست. توجه و مراقبت موارد ذیل در مجالس و اختلاطها در مظان گناه است و باید بیش از دیگر مواقع مراقب بود. برپا کردن مجالس میهمانی مختلط بخصوص اگر شرکت کنندگان جوان باشند، هنگام غذا خوردن نامحرمانها با یکدیگر، رفتن با نامحرم به تفریح، مانند: باغ، پارک، کوه، مسافرت کردن بخصوص اگر زن و مرد نامحرم در

ماشین تنها باشند، شوخی کردن با نامحرم، همکاری کردن دو نفر نامحرم در یک کار و... ۲۲۲. مسئله: اگر مرد و زن نامحرم در محل خلوتی باشند که کسی آنجا نباشد و دیگری هم نتواند وارد شود چنانچه بترسند که به حرام بیفتند باید از آنجا بیرون بروند و ماندن آنها در آن مکان حرام است. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۴. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۱۱. اراکی، بهجت، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۱۷)

احکام خودنمایی

۲۲۴. مسئله: خودنمایی کردن به منظور به گناه انداختن دیگری حرام است. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. بطور مثال: اگر خانمی به گونه ای خودنمایی کند که نگاه مرد نامحرم به او جلب شود و یا به او اقبال پیدا کند حرام است. راه رفتن به گونه ای خاص، حرف زدن، انجام حرکاتی خاص، لبخند زدن و یا خندیدنهایی خاص به نامحرم، شوخی کردن و یا حتی مطالعه کردن در مقابل نامحرم به منظور جلب نظر نامحرم و به حرام انداختن او، پوشیدن لباسهایی خاص، گرفتن اشیای مختلف مانند کیف، کتاب، گل و یا نحوه گرفتن آنها بدست برای به گناه انداختن دیگری، نگاه خاص به نامحرم و... مواردی هستند که اگر به قصد جلب نظر و به حرام انداختن دیگری انجام شود حرام است. در نتیجه خصوصاً جوانان عزیز باید از اینگونه خودنماییها و موارد مشابه آن بشدت پرهیز کنند. (۱۸) ۲۲۵. مسئله: اگر خودنمایی کردن به منظور به گناه انداختن دیگران نباشد حرام نیست. امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. مثلاً خانمی وقتی میهمان نامحرمی دارد بهتر غذا را پخت می کند و یا خانه را بهتر مرتب می کند به قصد آنکه نظر نامحرم به کدبانو بودن او جلب شود و یا خوب سخنرانی کند به منظور آنکه نظر دیگران را به فضل خود جلب کند و یا مواردی از این قبیل حرام نیست. توجه: البته هر کاری به منظور خودنمایی اخلاقاً مذموم و ناپسند است و علمای اخلاق از آن نهی می فرمایند، لکن اگر همین خودنمایی به قصد به حرام انداختن دیگری باشد حرام خواهد بود. ۲۲۷. مسئله: آقایان نیز نباید به قصد به حرام انداختن خانمها خودنمایی کنند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. در نتیجه: مواردی چون پوشیدن لباسهایی خاص به منظور به حرام انداختن نامحرم، حرف زدن، نگاه کردن، راه رفتن و انجام رفتارهای شهوانی به منظور جلب نظر نامحرم، رانندگی یا موتور سواری کردن خاص در مقابل نامحرم، شوخی کردن، ورزش کردن بصورتی خاص در مقابل نامحرم به منظور به حرام انداختن او، انداختن گردنبند به سینه و یا باز گذاشتن بازو و سینه به منظور جلب نظر نامحرم ... همه اینها و مواردی مشابه آن حرام است و باید از آن خودداری نمود. ۱. سیستانی: چنانچه التذاذ و خوف وقوع در حرام نباشد جایز است. استفتاء. ۲. بهجت: در صورت کمک به حرام اجتناب شود. استفتاء. ۱۸۲. سؤال: صحبت کردن مردان با صدای تقلیدی زنان و بالعکس چه حکمی دارد. گلپایگانی: اگر تقلید از صدای زن خاصی که او را بشناسد و موجب هتک باشد، نباشد و نفس عمل تقلیدی مذکور مهیج و لغو نباشد اشکالی ندارد و همینطور در عکس این فرض. استفتاء. سیستانی: چنانچه منجر به حرامی نشود جایز است. استفتاء. ۳. بهجت: خانمها در صحبت با نامحرم باید از هر آنچه موجب تحریک شهوت گردد اجتناب کنند. استفتاء. ۴. سیستانی: چنانچه التذاذ و خوف وقوع در حرام نباشد جایز است. استفتاء. ۵. ۱۸۷. سؤال: آیا زن می تواند با مرد نامحرمی که می خواهد به قصد لذت با او صحبت کند حرف بزند (در صورتی که زن بداند به گناه نمی افتد). خامنه‌ای و گلپایگانی: جایز نیست. استفتاء. ۱۸۸. سؤال: آیا همخوانی زنان در مقابل نامحرم جایز است شنیدن آن برای نامحرم حکمش چیست. خامنه‌ای و فاضل: همخوانی زنان و همچنین شنیدن آن در صورتی که به قصد لذت و ریه نباشد مانعی ندارد. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالهای ۱۷۲۴ و ۱۷۲۲. بهجت: اگر موجب فساد باشد مجاز نیست. بلکه غالباً خواندن زن در حضور مرد و استماع آن موجب فساد است، پس مجاز نیست. استفتاء. سیستانی: چنانچه خوف واقع شدن در حرام باشد. یا نوعاً محرک باشد جایز نیست. استفتاء. ۱۸۹. سؤال: آیا گوش دادن به خواننده زن (تک

خوانی) اگر باعث تحریک نشود جایز است. بهجت و خامنه‌ای: اگر موجب فساد است مجاز نیست، بلکه غالباً خواندن زن در حضور مرد و استماع آن موجب فساد است، پس جایز نیست. استفتاء. فاضل: جایز نیست. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۲۴. ۱۹۰. سؤال: گوش دادن به دکلمه زن که از صدای جمهوری اسلامی پخش می‌شود چگونه است. بهجت و خامنه‌ای: اگر موجب فساد باشد مجاز نیست. استفتاء. فاضل: اگر عنوان غنا نداشته باشد و محرک نیز نباشد مانعی ندارد. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۷۲۵. ۶. بهجت: اگر موجب فساد است مجاز نیست بلکه غالباً خواندن زن در حضور مرد و استماع آن موجب فساد است، پس جایز نیست. استفتاء. سیستانی: چنانچه به نحوی باشد که نوعاً سبب تحریک سامع باشد جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: بانوان و دختران نزد نامحرم قرآن را با صدا نخوانند و همچنین با صدا خواندن مرد چنانچه موجب تلذذ بانوان باشد اشکال دارد. مجمع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۶۵۲. ۷. ۱۹۲. سؤال: آیا خواندن کتابهای عشقی که در آن مسائل شهوانی مطرح شده است جایز است آیا چاپ و انتشار چنین کتابی جایز است. بهجت: خوب است انسان عمر خود را ضایع نکند، این کار خلاف احتیاط است. استفتاء. خامنه‌ای و گلپایگانی: جایز نیست. استفتاء. سیستانی: باخوف وقوع در حرام جایز نیست، و چنانچه چاپ و انتشار آن موجب مفسده باشد جایز نیست. استفتاء. فاضل: چنانچه از کتب ضلال محسوب شود و به انحراف خواننده آن منجر شود، خواندن و نشر و نگهداری آنها جایز نیست. استفتاء. ۱۹۳. سؤال: نامه نگاری کردن با نامحرم و طرح مسائل عشقی یا شهوانی در نامه چه حکمی دارد. اراکی و فاضل: از هر کاری که موجب مفسده است اجتناب شود. استفتاء. بهجت: خلاف احتیاط است. سیستانی: مسائلی از این قبیل که فتنه انگیز و ایجاد کننده زمینه‌های فساد است جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: جایز نیست. استفتاء. ۸. خامنه‌ای: دست دادن با نامحرم حرام است و دست دادن از روی لباس اگر موجب فساد نباشد و دست یکدیگر را فشار ندهند جایز است و در صورتیکه موجب فساد باشد حرام است. استفتاء. ۹. ۱۹۹. مسئله: نگاه کردن و دست زدن به بدن پیرزنها، بدون قصد لذت جایز است. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۳. سیستانی: دست زدن به بدن پیرزنهای نامحرم جایز نیست ولی نگاه کردن به موها و گردن و زراع پیرزنانی که امید و زمینه ازدواج ندارند بدون قصد لذت جایز است. استفتاء. ۲۰۰. سؤال: آیا هنگام کرایه دادن به راننده اگر دست زن به دست مرد بخورد حرام است. جواب: اگر بصورت اتفاقی باشد اشکال ندارد ولی اگر عمداً دست آنها با یکدیگر تماس پیدا کند جایز نیست. بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۱۰. ۲۰۵. سؤال: اگر خانمی بترسد در صورتی که سوار ماشین فلان نامحرم بشود خودش یا راننده به گناه آلوده می‌شود آیا سوار شدن برای خانم جایز است اگر راننده این ترس را داشته باشد جایز است زن را سوار کند. گلپایگانی: در هر دو صورت محل اشکال است. استفتاء. ۱۱. اراکی: باید از مثل این گونه کارهایی که مفسده دارد اجتناب شود. استفتاء. سیستانی: مردان بنا بر احتیاط مستحب بهتر است دختران نامحرم را از شش سال به بالا بغل نکنند و روی پای خود نگذارند و یا آنها را نبوسند. منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۳. ۱۲. تبریزی: اگر با این بوسیدن انزال صورت نگیرد، حرمتی ندارد. استفتاء. ۱۳. تبریزی: اگر کسی چیزی را از روی شهوت لمس کند ولی انزال صورت نگیرد حرمتی ندارد، و اگر انزال صورت بگیرد استمناء حساب می‌شود و استمناء نیز حرام است. و اگر انسانی را با شهوت لمس کند، چه مرد چه زن، چه بالغ چه غیر بالغ حرام است ولو انزال صورت نگیرد. البته به استثنای همسر. استفتاء. ۱۴. ۲۱۱. سؤال: به نظر جنابعالی بوسیدن دست چه کسانی مستحب است. خامنه‌ای: بوسیدن دست از مصادیق احترام است و نسبت به کسانی که احترامشان مستحب است، احترام با دست بوسیدن حاصل می‌شود. استفتاء. ۱۵. ۲۱۲. سؤال: آیا بوسیدن تصاویر امام (قدس سرّه) و شهدا برای ما زنان از این جهت که به ما نامحرم هستند، اشکال دارد. خامنه‌ای: به طور کلی تصویر شخص حکم خود او را ندارد، لذا بوسیدن تصویر به عنوان احترام و تبرک جستن و اظهار محبت در صورتی که قصد ریبه و خوف افتادن به گناه نباشد، اشکال ندارد. اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۱۰۶. ۱۶. بهجت و تبریزی: بنا بر احتیاط باید کفار جمع بدهد. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۳۳۲. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۱۶۷۴. سیستانی: بنا بر احتیاط مستحب باید کفار جمع بدهد. توضیح المسائل، مسئله ۱۶۷۴. ۱۷.

۲۱۷. سؤال: برای جلوگیری از شهوت چه باید کرد و در این صورت آیا استمناء جایز است یا نه. خامنه‌ای: پرهیز از نگاه به صحنه های مهیج شهوت و عدم حضور در مراکز و مجامع شهوت انگیز و روزه گرفتن و انجام ورزشهای سالم و به عبادات و فرائض اهمیت دادن، تأثیر به سزایی دارد. استفتاء. فاضل: روزه گرفتن و ترک غذاهای مقوی مفید است و استمناء مطلقاً گناه و حرام است. استفتاء. گلپایگانی: روزه گرفتن و در صرف غذا افراط نکردن و ترک خوردن بعضی غذاهای مقوی غریزه جنسی را تضعیف می کند و از شدت آن می کاهد، ولی استمناء به هر نحو که باشد حرام است و بهترین راه برای اینکه غریزه جنسی سبب آلودگی به حرام نشود ازدواج دائم یا موقت است که ثواب بسیار هم دارد. مجمع المسائل، مسائل متفرقه، سؤال ۸۹. ۲۱۸. سؤال: آیا فکر کردن و خیال کردن صحنه های محرک که انسان را به شهوت می اندازد جایز است. تبریزی: مجرد فکر کردن حرمتی ندارد. صراط النجاة، سؤال ۸۱. گلپایگانی: باید سعی کند که این افکار را از خود دور کند بواسطه مشغول کردن خود به کاری یا فکری دیگر. ارشاد السائل، سؤال ۴۵۹. ۱۸. ۲۱۹. سؤال: در رساله شما آمده است که استمناء شرعاً حرام است لکن بفرمایید نظر اسلام درباره کسی که استمناء کرده است چیست. سیستانی، فاضل و گلپایگانی: واجب است توبه کند و قبل از توبه حکم آن تعزیر است در صورتی که برای حاکم شرع گناه او ثابت شود. فاضل: با استفاده از جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۱۷۸. سیستانی: استفتاء. گلپایگانی: ارشاد السائل، سؤال ۴۶۰. ۱۹. بهجت: اصل رفتن منعی ندارد ولی در هر صورت ترک معصیت واجب است ولو به ترک مقدماتی که مستلزم ارتکاب معصیت باشد. استفتاء. ۲۰. اراکی و گلپایگانی: بودن مرد و زن نامحرم در محل خلوتی که کسی در آنجا نیست و دیگری هم نمی تواند وارد شود حرام است چه به ذکر خدا مشغول باشند یا به صحبت، خواب باشند یا بیدار نمازشان هم در آنجا صحیح نیست ولی اگر طوری باشد که شخص دیگری بتواند وارد شود یا بچه ای که خوب و بد را می فهمد در آنجا باشد اشکال ندارد. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۹. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۴. بهجت: سؤال، آیا خلوت کردن زن و مرد نامحرم در جایی که کسی آنجا نباشد جایز است. جواب: لازم است اجتناب نمایند. استفتاء. سیستانی: ماندن مرد و زن نامحرم در محل خلوتی که کسی در آنجا نیست در صورتی که احتمال فساد برود حرام است، هر چند طوری باشد که کسی دیگر بتواند وارد شود. ولی اگر احتمال فساد نرود، اشکال ندارد. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۴. مکارم: احتیاط واجب آن است که مرد و زن نامحرم در محل خلوتی که کسی در آنجا نیست و دیگری هم نمی تواند وارد شود نمانند، حتی اگر در آنجا نماز بخوانند، نماز آنها اشکال دارد. توضیح المسائل، مسئله ۲۰۹۵. ۲۱. ۲۲۳. سؤال: احتراماً به اطلاع می رساند که ما اقوامی داریم که علاوه بر اینکه نماز نمی خوانند با ارامنه نیز رفت و آمد دارند در ضمن زنان و دختران آنها حجاب کامل را رعایت نمی کنند و همیشه موی آنان پیدا است هرچه هم نصیحت می کنم تأثیری ندارد. اگر بخواهم در خانه چشم خود را ببندم نمی شود و اگر بخواهم نگاه کنم معصیت است. در این حال چه باید کرد. آیا از نظر رفت و آمد با آنها تکلیف چیست. گلپایگانی: شما بیش از امر به معروف و نهی از منکر در صورت احتمال تأثیر وظیفه ای ندارید و در صورتی که با آنها مراوده و رفت و آمد دارید باید مواظب باشید تا خود شما مبتلا به معصیت نظر به نامحرم نشوید و ترک مراوده لازم نیست به احتمال آنکه شاید مراوده فی الجمله در دیانت آنها مؤثر باشد. خداوند آنها را هدایت و به وظایف شرعیه آشنا نماید. استفتاء. ۲۲۶. سؤال: اگر زن کاری کند که موجب جلب نظر نامحرم شود جایز است اگر مرد کاری کند یا لباسی بپوشد به منظور جلب نظر نامحرم جایز است. گلپایگانی: در هر دو مورد جایز نیست. استفتاء. بهجت: خلاف احتیاط است. استفتاء.

فصل چهارم: احکام عقد و عروسی (۱)

احکام اختصاصی عقد و عروسی

در این بخش احکامی که در یک خواستگاری مورد نیاز است به همان ترتیبی که غالباً این مراسم انجام می شود خواهد آمد. لذا در این بخش ابتدا احکام تحقیق کردن درباره زوج و خانواده آنان و سپس احکام خرید از بازار، دعوت کردن، آماده کردن مجلس عقد و عروسی و در انتها احکامی که در مجلس عقد و عروسی مردانه و زنانه مورد نیاز است به ترتیب خواهد آمد. مسئله: ۲۲۸. مسئله: کسیکه بواسطه نداشتن زن به حرام می افتد، واجب است زن بگیرد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۴. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳. اراکی و بهجت: (۱) تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۲. خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۲. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۹. مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۲۳. در نتیجه: اگر کسی بداند در صورتی که ازدواج نکند به گناهانی همچون نگاه حرام به نامحرم، عکس و یا فیلم او دچار می شود و یا خدای ناکرده مجبور می شود خود ارضایی کند و یا هرگونه روابط نامشروع با نامحرم پیدا کند، واجب است ازدواج کند. خصوصاً جوانان عزیز باید توجه داشته باشند همان خدایی که تا امروز روزی مادی و معنوی ما را رسانده است، اگر انسان فرمان او را برای جلب رضایتش انجام دهد، در آن صورت خداوند نعمتهای خود را بیش از پیش به بندگان خویش مبذول می فرماید، و به تحقیق موانع دیگر را از سر راه انسان بر می دارد. با خداوند معامله کنید و با ازدواج، خود را از معصیت برهانید و رضایت خداوند باری تعالی را طلب نمایید، مطمئن باشید که خداوند شما را سعادتمند و خوشبخت خواهد کرد. مسئله: ازدواج مستحب است. حتی اگر انسان با ازدواج نکردن به گناه آلوده نشود. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، قبل از مسئله ۱ و مسئله ۱. اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای و سیستانی: استفتاء. ۲۳۰. مسئله: مستحب است در شوهر دادن دختری که بالغه است، یعنی مکلف شده، عجله کنند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۱۴. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۹. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۶۸. سیستانی: استفتاء. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۲۵. مکارم: (۲) مسئله: مستحب است مخارج عقد و عروسی و مهریه را کم قرار دهند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۱۷.

احکام تحقیقات

تحقیق درباره هر کدام از زوجین، یا به صورت مستقیم صورت می گیرد یا غیر مستقیم. مراد از مستقیم آن است که هر یک از زوجین مستقیماً از دیگری درباره او تحقیق کند و غیر مستقیم یعنی انسان از فرد دیگری غیر از زوج (مثلاً دوست، فامیل، همسایه، همکار) تحقیق نماید.

تحقیق غیر مستقیم

۲۳۲. مسئله: تحقیق کردن درباره هر یک از زوجین از هر کسی جایز است اگر چه مستلزم یافتن عیوبی از او و یا خانواده وی باشد. امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۲۳۳. مسئله: تحقیق درباره عیبهای هر یک از زوجین یا خانواده های آنان اگر دخیل در ازدواج باشد اشکال ندارد و حکم تجسس حرام را ندارد. امام، اراکی، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. در نتیجه: انسان می تواند فقط معایبی را جستجو کند که به ازدواج و شناخت هر یک از طرفین مربوط می شود در غیر این صورت نمی توان در زندگی افراد به بهانه ازدواج تجسس کرد.

تحقیق مستقیم

۲۳۴. مسئله: هر یک از زوجین می توانند مستقیماً از یکدیگر درباره هم تحقیق کنند مشروط به آنکه این تحقیق مستلزم حرام نباشد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. در نتیجه: صحبت کردن آنها به قصد لذت، یا

خلوت کردن آنها در محیط بسته، و یا نگاه کردن به قصد لذت و یا لمس کردن یکدیگر حرام است و باید از آن اجتناب کنند.

۲۳۵. مسئله: هر یک از زوجین می‌توانند بدن دیگری را با شرایط ذیل به منظور تحقیق ببینند: ۱. نگاه به قصد لذت و ریه نباشد.

۲. ازدواج متوقف بر این نگاه باشد. ۳. مانعی از ازدواج این دو در میان نباشد. امام و فاضل: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۶. امام: تحریر الوسیله، (نکاح)، مسئله ۲۸ و استفتاء. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۸. اراکی، بهجت، گلپایگانی و مکارم: (۳) بنابر شرط اول. ۲۳۶. مسئله: جایز نیست هریک از آنان به قصد لذت به دیگری نگاه کند. ولی اگر بداند بعد از دیدن قهراً لذت خواهد آمد اشکال ندارد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۶. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۸. ۲۳۷. مسئله: بهتر است این دیدن از روی لباس نازک باشد. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۸. بنابر شرط دوم. ۲۳۸. مسئله: باید این نگاه آخرین تحقیقی باشد که هر یک از زوجین انجام می‌دهند. امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۶. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۴۴. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۸. توضیح: باید هر یک از زوجین تمام تحقیقات دیگر را انجام داده باشند و عقد فقط متوقف به این نگاه باشد که اگر مورد پسند واقع شد عقد صورت بگیرد. ۲۳۹. مسئله: اگر عقد متوقف بر این نگاه نباشد یا اینکه طوری بودن دیگری برای انسان فرقی نداشته باشد و یا اینکه جهلی در کار نباشد، نمی‌توان به بدن او نگاه کرد. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از عروه، (نکاح)، مسئله ۲۶. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۸. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۴۴. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۸. و بنابر شرط سوم. ۲۴۰. مسئله: نباید مانع دیگری در عقد باشد. امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۶. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۴۴. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۸. در نتیجه: بطور مثال اگر پدر دختر به این ازدواج اجازه نمی‌دهد و یا مرد نمی‌تواند فعلاً با این خانم ازدواج کند و یا زن شوهر دارد (اگر چه تصمیم داشته باشد که بعداً طلاق بگیرد) و امثال این موارد هیچیک نمی‌توانند به بدن دیگری نگاه کنند. ۲۴۱. سؤال: نگاه کردن مرد به عکس زنی که قصد دارد با او ازدواج کند به قصد آگاهی از زیبایی او جایز است یا نه البته در صورتی که خانم حجاب کامل را رعایت نکرده باشد. ب) در صورتی که چند عکس را ببیند برای انتخاب همسر از میان آنها چطور. جواب: اگر به قصد لذت نباشد اشکال ندارد. امام، بهجت، خامنه‌ای و فاضل: استفتاء. اراکی، سیستانی و گلپایگانی: (۴)

احکام استخاره

۲۴۲. مسئله: اگر کسی برای امری مثلاً ازدواج استخاره کرد. عمل کردن به نتیجه استخاره واجب نیست. امام: استفتائات، ج ۲، با استفاده از سؤالهای ۷۵ و ۷۶. بهجت، خامنه‌ای و فاضل: استفتاء. گلپایگانی: (۵) ۲۴۳. سؤال: می‌خواستم بدانم اصلاً استخاره با تسبیح یا قرآن یا استخاره ذات الرقاع از نظر اسلام در مسائل مهم زندگی مثل ازدواج و تصمیم‌گیریهای مهم صحیح است یا نه. جواب: مشورت با خداوند متعال و استخاره از طرق مأثوره برای رفع تحیر اشکال ندارد. امام: استفتائات، ج ۲، سؤال ۷۳. بهجت، خامنه‌ای و فاضل: استفتاء. ۲۴۴. سؤال: آیا استخاره درست است و وقتی یک عمل خیری پیش آمد و ما استخاره کردیم بد آمد استخاره ملاک عمل است و باید به آن اعتقاد داشت. جواب: از اصول اعتقادی نیست که اعتقاد به آن لازم باشد و در مورد تحیر به قصد رجاء مانع ندارد. امام: استفتائات، ج ۲ سؤال ۷۴. خامنه‌ای: استفتاء. گلپایگانی: (۶) ۲۴۵. سؤال: من به خواستگاری دختری رفته‌ام، بعد از طی مراحل اولیه و پرس و جوی، خودشان اذعان دارند و دیگران هم گفته‌اند که ما آدمهای خوبی هستیم ولی باز پدرش رفته استخاره کرده است و بد آمده، با اینکه ما می‌گوییم کار خیر استخاره ندارد ولی او می‌گوید: من به استخاره پشت نمی‌کنم. تقاضا می‌کنم بفرمایید که آیا این استخاره درست است یا نه. جواب: استخاره الزام آور نیست. امام: استفتائات، ج ۲ سؤال ۷۵.

بہجت، خامنه ای و فاضل: استفتاء. گلپایگانی: (۷)

احکام نامزدی

۲۴۶. مسئله: اگر مراد از نامزدی این باشد که زن و مردی قصد داشته باشند با یکدیگر ازدواج بکنند ولی هیچ گونه صیغه محرمیتی بین آنان منعقد نشده باشد، زن و مرد به یکدیگر نامحرم هستند و هیچگونه فرقی با دیگر نامحرمان ندارند. امام، اراکی، بہجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. در نتیجه: نگاه کردن به قصد لذت به یکدیگر، دست دادن و یا هر گونه تماس بدنی، خلوت کردن در محیط در بسته (با همان شرائطی که در بخش مراودات گفته شد)، عدم رعایت حجاب و پوشش کافی در مقابل یکدیگر، مراوده کردن و اختلاط به گونه ای که معمولاً زن و شوهرها با یکدیگر دارند و خلاصه هر گونه روابطی که بین دو نامحرم حرام باشد از مواردی است که هر یک از دختر و یا پسر باید از آن پرهیز کنند.

صیغه موقت قبل از عقد دائم

۲۴۷. مسئله: خواندن صیغه موقت بین زوجین با اجازه ولیّ دختر اشکال ندارد. امام، اراکی، بہجت، تبریزی، خامنه ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۳۸۵ و منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۶۷ و ۶۸. ۲۴۸. سؤال: آیا دختر و پسر می توانند قبل از عقد دائم، بدون اجازه پدر دختر صیغه موقت بین خود بخوانند. جواب: اگر دختر باکره باشد اجرای صیغه بدون اجازه پدر صحیح نیست. و در غیر این صورت اجازه پدر لازم نیست. امام، اراکی، بہجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. مکارم: (۸) ۲۴۹. مسئله: در صورتی که صیغه عقد موقت خوانده شود، و بعد از اتمام وقت، عقد دائم خوانده نشود، مادر دختر همچنان تا آخر عمر محرم مرد می ماند. امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح فی المحرمات بالمصاهره) مسئله ۳. امام: تحریر، (نکاح القول فی المصاهره). بہجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۰۶. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۳۹۴. خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۳۹۴. ۲۵۰. مسئله: اگر زوجین بخواهند قبل از اتمام زمان عقد موقت، صیغه عقد دائم اجرا نمایند باید مرد زمان باقیمانده را به زن هبه کند. امام، اراکی، بہجت، تبریزی، خامنه ای، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. سیستانی: با استفاده از منهاج الصالحین، (نکاح فی الاعتداد وما بحکمه) مسئله ۱۹۳. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۱۰۰۴. ۲۵۱. مسئله: چنانچه مرد وقت باقیمانده را هبه نکند (چه جهلاً و چه نسیاناً) و عقد دائم بخوانند، عقد دائم آنان باطل است و باید بعد از اتمام زمان صیغه دوباره اجرای عقد دائم بنمایند. امام، اراکی، بہجت، خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. ۲۵۲. سؤال: پنج سال پیش زمان ازدواج با همسرم قبل از خواندن صیغه عقد دائم به مدت دو ماه من با همسرم بواسطه صیغه موقت محرم شدیم اما یک ماه پس از گذشت خواندن صیغه موقت عقد دائم خواندیم و تاکنون هم با یکدیگر زندگی کرده ایم آیا عقد دائم ما درست بوده است جواب: در صورتی که باقیمانده زمان عقد موقت را به زن هبه کرده اید عقد درست بوده است در غیر این صورت باید دوباره اجرای صیغه عقد دائم بنمایید. امام، اراکی، بہجت، خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء.

احکام خرید

۲۵۳. مسئله: خرید هر گونه طلا برای داماد به منظور استفاده وی جایز نیست اگر چه حلقه یا دگمه سردست یا ساعت و یا... باشد. امام: استفتائات، ج ۲، ص ۸ و توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۶۸. اراکی: توضیح المسائل، ص ۵۵۰ (چ ۱۳۷۱). بہجت و خامنه ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. فاضل: جامع المسائل، ج ۱ با استفاده از سؤالهای ۹۷۰ و

۹۷۱ و ۲۵۸. گلپایگانی: استفتاء. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۷۶۲. تبریزی: (۹) ۲۵۵. مسئله: طلای سفید حکم طلای زرد را ندارد و خرید آن برای داماد اشکالی ندارد. امام: استفتائات، ج ۱، (لباس نماز گزار)، سؤال ۵۸ و استفتاء. اراکی، بهجت، خامنه ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: (۱۰) ۲۵۶. مسئله: خریدن هر گونه لباس ابریشمی خالص برای داماد به منظور پوشیدن وی جایز نیست. امام: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۶۸. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. سیستمی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۷۶۲. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۷۶۲. تبریزی: (۱۱) در نتیجه: خرید هر گونه لباس اعم از پیراهن، لباس زیر، لباس راحتی در منزل، جوراب و... اگر از جنس ابریشم خالص باشد جایز نیست. ۲۵۷. مسئله: خرید با پولی که به آن خمس تعلق گرفته شده است تا زمانی که خمس آن پرداخت نشده باشد جایز نیست مگر آنکه از حاکم شرع یا وکیل وی اجازه گرفته شده باشد. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (فیما یجب فیه الخمس)، مسئله ۷۵. امام: توضیح المسائل، مسئله ۱۷۹۰ و ۱۷۹۵. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۱۸۲۱ و ۱۸۲۶. خامنه ای: استفتاء. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۱۸۰۴. تبریزی و سیستمی: (۱۲) ۲۵۸. مسئله: اگر کسی (به مسئله قبل توجه نداشت) با پولی که خمس به آن تعلق گرفته است چیزی را بخرد باید از حاکم شرع یا وکیل وی اجازه بگیرد. که در این صورت اگر اجازه داد معامله صحیح است و اگر اجازه نداد یک پنجم معامله باطل است. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (فیما یجب فیه الخمس)، مسئله ۷۵. امام: توضیح المسائل، مسئله ۱۷۶۰. فاضل: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۸۲۵ و ۱۸۲۷. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۱۷۶۹. تبریزی و سیستمی: (۱۳) ۲۵۹. مسئله: خرید هر گونه لباس شهرت برای داماد یا عروس جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. سیستمی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۷۶۲. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۷۶۲. تبریزی: (۱۴) ۲۶۰. مسئله: خرید لباس مختص زنان برای داماد یا لباس مختص مردان برای عروس جایز نیست و باید از خرید آن اجتناب کرد. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. امام: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۶۸. سیستمی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۷۶۲. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۷۶۲. تبریزی: (۱۵) ۲۶۱. مسئله: خرید هر گونه لباس مهیج برای عروس به منظور استفاده کردن وی در میان نامحرمان حرام است. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. امام: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۶۸. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۷۶۲. تبریزی: (۱۶) در نتیجه: اگر داماد می داند در مجلس عروسی نامحرمان به عروس نگاه خواهند کرد (مثلاً مجلس مختلط باشد) خرید لباس عروسی که مهیج باشد و مقداری از بدن را نپوشاند جایز نخواهد بود. ۲۶۲. مسئله: خرید ماشین ریش تراشی و خمیر ریش به منظور تراشیدن ریش برای داماد جایز نیست. امام: استفتائات، ج ۲، (مکاسب محرمة)، سؤال ۸ و با استفاده از توضیح المسائل مسئله ۲۰۶۸. اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۵ و استفتاء. سیستمی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. فاضل: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۱۲۹. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۷۶۲. توجه: اگر ماشین ریش تراشی را به جهت استفاده حلال بخرد اشکالی ندارد. ۲۶۳. مسئله: خرید و فروش چرمی که از ممالک غیر اسلامی می آورند یا از دست کافر گرفته می شود باطل است ولی اگر انسان بداند که آنها از حیوانی است که به دستور شرع کشته شده، خرید و فروش آن اشکال ندارد. امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۶۱ و تحریر، ج ۲، مسئله ۱. اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۷. بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۶۱۸. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۶۹. سیستمی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: (۱۷) در نتیجه: خرید هر چیز چرمی مانند کفش کمر بند، بند ساعت، کیف... که از کشورهای غیر اسلامی آمده باطل است مگر آنکه انسان بداند آن کشور چرم خود را از کشورهای اسلامی تهیه می کند.

۲۶۴. مسئله: دعوت کردن از کسانی که انسان علم دارد در صورتی که به آنجا بیاید گناه و منکرات را اشاعه می دهد جایز نیست. مگر آنکه مراقبت کنند در مجلس مرتکب گناهی نشود. امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. بهجت، تبریزی و فاضل: (۱۸) در نتیجه: دعوت کردن از خانمها و یا آقایانی که در مجالس عروسی به لهُو و لعب می پردازند جایز نیست. ۲۶۵. مسئله: دعوت کردن از شعبده بازها به منظور شعبده بازی در مجالس حرام است و باید از آن اجتناب کرد. امام و گلپایگانی: استفتاء. اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی و فاضل: (۱۹) ۲۶۷. مسئله: پول دادن به شعبده بازها برای شعبده بازی نیز حرام است. امام، اراکی، بهجت، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. خامنه ای و سیستانی: (۲۰) توضیح: از آنجا که شعبده بازی به فتوای اکثر مراجع جایز نیست. دعوت کردن فردی یا افرادی برای انجام فعل حرام جایز نیست. ۲۶۸. مسئله: دعوت کردن از نوازندگان جهت اجرای موسیقی مطرب حرام است. چه در مجلس زنانه و چه مردانه. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۲۶۹. مسئله: دعوت کردن از مداحان به جهت شعر خواندن و یا مداحی کردن اگر به نحو غنایی نباشد اشکال ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۲۷۰. مسئله: دعوت کردن از اهل کتاب به اینگونه مجالس اشکالی ندارد مگر آنکه انسان علم داشته باشد که در صورت آمدن آنها منکرات را اشاعه می دهند و موازین شرعی را مراعات نمی کنند (که در این صورت دعوت از آنها جایز نیست). امام، اراکی، بهجت و گلپایگانی: استفتاء. ۲۷۱. مسئله: رفتن به مجالسی که انسان علم دارد در آنجا لهُو و لعب برپا می شود جایز نیست مگر برای نهی از منکر و جلوگیری از ارتکاب گناه. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، با استفاده از سؤال ۲۲۳۱ و جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۷۵۰. در نتیجه: رفتن به برخی از مجالس عقد و عروسی که انسان می داند شرکت کنندگان یا برپا کنندگان آن متشرع نیستند لهُو و لعب می کنند و یا مجلس مختلط دارند به گونه ای که موازین شرعی در آن رعایت نمی شود، جایز نیست اگر چه مجلس عقد و عروسی بستگان نزدیک باشد. ۲۷۲. مسئله: رفتن به مجالسی که به جهت لهُو و لعب برپا شده است جایز نیست اگر چه انسان علم داشته باشد مرتکب حرام نخواهد شد. امام، اراکی، بهجت، خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: با استفاده از مدارک مسئله قبل. ۲۷۳. مسئله: دعوت کردن از عکاس یا فیلمبردار مرد برای تهیه فیلم و عکس از عروس و داماد و یا نامحرمهای دیگر، در حالی که علم داریم آنها پوشش کافی را رعایت نخواهند کرد جایز نیست. امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی و فاضل: (۲۱) ۱. اراکی: کسی که بواسطه نداشتن زن به حرام می افتد یا موجب خوف به حرام افتادن می باشد و یا نداشتن زن برای او ضرر بدنی دارد، واجب است زن بگیرد. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۷. بهجت: چنین شخصی اگر توان دارد واجب است ازدواج کند. استفتاء. ۲. مکارم: همینطور در مورد زن دادن به پسرانی که نیاز به همسر دارند. عروه، (نکاح)، مسئله ۱۴. ۳. اراکی: بطور کلی نگاه به بدن نامحرم جایز نیست. حتی اگر برای ازدواج باشد. استفتاء. بهجت: بلکه چنین نگاهی برای جلوگیری از نزاع بعد از عقد مستحب نیز هست و اجازه زن هم در جواز آن لازم نیست. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۴. گلپایگانی: بنابر احتیاط واجب فقط می تواند به وجه و کفین او نگاه کند آنهم به مقداری که زشتی و زیبایی او را تشخیص دهد. مجمع المسائل، ج ۲، سؤال ۶۴۷ و عروه، (نکاح)، مسئله ۲۶. مکارم: فقط می توانند به وجه و کفین، موها، گردن، و مقدار کمی از اطراف آنها و یا به حجم بدن از روی لباس نگاه کنند. عروه، (نکاح)، مسئله ۲۶. ۴. اراکی: حکم دیدن عکسهای دیگر را دارد. استفتاء. توضیح: حکم دیدن عکسها در بخش نگاه آمده مراجعه نمایید. سیستانی: الف) عکس زن چنانچه آشنا باشد حکم خود زن را دارد. ب) در صورتیکه زنها آشنا باشند بنابر احتیاط واجب جایز نیست. استفتاء. گلپایگانی: اگر به قصد تمتع نباشد اشکال ندارد. لکن دیدن عکسهای متعدد برای انتخاب اگر بدون حجاب کامل باشد اشکال دارد. استفتاء. ۵. گلپایگانی: استخاره کردن واجب نیست همانگونه که مخالفت کردن با استخاره جایز نیست. استفتاء. ۶. گلپایگانی: مخالفت کردن با استخاره جایز نیست. استفتاء. ۷. گلپایگانی: مخالفت کردن با استخاره جایز

نیست. استفتاء. ۸. مکارم: دختری که به حد بلوغ رسیده و رشیده است، یعنی مصلحت خود را تشخیص می دهد چنانچه باکره باشد احتیاط آن است که از پدرش یا جدش اجازه بگیرد. توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۷. ۲۵۴. خامنه ای: سؤال: خرید حلقه طلا مخصوص ازدواج به قصد این که به عنوان یادگاری بماند و مرد فقط در روز عید چند ساعت از آن استفاده کند چه حکمی دارد. جواب: جایز نیست. استفتاء. ۹. تبریزی: معامله در فرض مزبور صحیح است، اگر چه استفاده داماد از طلای زرد جایز نیست. استفتاء. ۱۰. اراکی، خامنه ای، فاضل، گلبایگانی و مکارم: در صورتی که طلای سفید فلزی غیر از طلای زرد باشد اشکال ندارد. استفتاء. بهجت: چنانچه از جنس طلا یا از همان معدن نباشد و یا اهل خبره آن را طلا ندانند اشکال ندارد. استفتاء. ۱۱. تبریزی: معامله در فرض مزبور صحیح است، اگر چه استفاده داماد از لباس ابریشمی خالص جایز نیست. استفتاء. ۱۲. تبریزی و سیستانی: اگر با عین پول خمس نداده جنسی را بخرد، چنانچه فروشنده مسلمان دوازده امامی باشد، ظاهر این است که معامله نسبت به جمیع مال صحیح است، و به جنسی که با این پول خریده است خمس تعلق می گیرد، و احتیاجی به اجازه و امضای حاکم شرع نیست. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۱۷۶۹. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۱۷۶۹. ۱۳. تبریزی و سیستانی: احتیاجی به اجازه گرفتن از حاکم شرع ندارد و فقط به جنس خریداری شده خمس تعلق می گیرد. تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۱۷۶۹. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۱۷۶۹. ۱۴. تبریزی: معامله صحیح است، اگر چه استفاده از لباس شهرت جایز نیست. استفتاء. ۱۵. تبریزی: معامله آن صحیح است ولی استفاده از لباس مختص مرد برای زن و لباس مختص زن برای مردان جایز نیست. با استفاده از استفتاء. ۱۶. تبریزی: معامله آن صحیح است لکن استفاده از لباس مهیج جایز نیست. با استفاده از استفتاء. ۱۷. سیستانی و فاضل: چرمی که از ممالک غیراسلامی می آوردند، یا از دست کافر گرفته می شود در صورتی که احتمال برود از حیوانی است که به دستور شرع کشته شده، خرید و فروش آن جایز است. سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۶۹. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۱۲۲. گلبایگانی: حتی اگر از دست کافر در بازار اسلامی نیز گرفته شود بنا بر احتیاط واجب معامله باطل است. توضیح المسائل، مسئله ۲۰۶۹. مکارم: خرید و فروش چرمی که از ممالک غیراسلامی و یا از دست کافر گرفته می شود بنا بر احتیاط باطل است. توضیح المسائل، مسئله ۱۷۵۶. ۱۸. بهجت: مقدمه حرام است. استفتاء. تبریزی، سؤال: دعوت کردن از کسانی که انسان علم دارد در صورتی که به مجلس بیایند گناه و منکرات را اشاعه می دهند جایز است. جواب: بر هر مسلمانی واجب است از ترویج فساد جلوگیری کند. استفتاء. فاضل: چنانچه بر دعوت از آنها صدق اعانت بر گناه کند جایز نیست. استفتاء. ۱۹. اراکی: شعبه بازی بنا بر احتیاط واجب جایز نیست و باید از دعوت کردن آنها نیز خودداری کرد. توضیح المسائل، ص ۶۰۱ و استفتاء. بهجت: جمیع اقسام شعبه حرام است مگر آنکه خود عمل جایز و خارج از لهو باشد و غرض از آن غیر باطل و عقلائی و مشروع باشد. استفتاء. تبریزی: بر هر مسلمانی واجب است از ترویج فساد جلوگیری نماید. استفتاء. خامنه ای: شعبه از اقسام سحر می باشد و حرام است ولی تردستی یا سرعت خاص در حرکت که بیننده را به اشتباه می اندازد وجهی برای حرمت آن نیست. استفتاء. سیستانی: شعبه عبارت است از: ارائه نمودن غیر واقع بصورت واقع بواسطه سرعت عمل که از عادت مردم خارج باشد. حال اگر بر شعبه عنوان محرمی مانند اضرار به مؤمن مترتب شود حرام است و دعوت کردن از چنین شخصی برای این کار نیز جایز نیست. والا حرام نیست و دعوت کردن نیز اشکالی ندارد. منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه)، مسئله ۲۵. فاضل: شعبه بازی و تردستی، حتی اگر انجام دهنده اعلام کند این امور حقیقت ندارد خالی از اشکال نیست و مؤمنین باید از آن اجتناب کنند. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۶۲. ۲۶۶. سؤال: نگاه کردن به شعبه بازی چه حکمی دارد. (الف) بصورت زنده و در حضور شعبه باز. (ب) در تلویزیون. بهجت، تبریزی و خامنه ای: در هر دو صورت حرمتی ندارد. استفتاء. فاضل: شعبه بازی خالی از اشکال نیست و مؤمنین باید از آنها اجتناب کنند. جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سوال ۹۶۲. ۲۰. خامنه ای: پول دادن برای شعبه حرام است اما برای تردستی اشکال ندارد. استفتاء. سیستانی: در صورتی که بر شعبه عنوان محرمی مترتب شود، پول دادن به او نیز حرام است والا- حرام نیست. منهاج الصالحین، ج ۱، (مکاسب محرمه)، با استفاده از مسئله

۲۵. ۲۱. ۲۷۴. سؤال: آیا شرکت در مجالس لهُو و لعب فقط برای صرف غذا جایز است. فاضل: چنانچه بساط حرام برچیده شده باشد، شرکت برای صرف غذا مانعی ندارد. جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۷۵۱. ۲۷۵. سؤال: آیا می‌توانیم دعوت غیر مسلمین را پذیرفته و به منزلشان برویم (با توجه به اینکه هر رفتی یک برگشتی از سوی مقابل به اماکن مسلمین دارد) در صورت امکان رفتن، آیا مجاز به خوردن مواد غذایی غیر گوشتی (چای و شیرینی) در ظروف منزل آنان می‌باشیم یا خیر گلپایگانی: پذیرفتن دعوت آنها در صورت داشتن مصلحت مانع ندارد ولی از خوردن چیزهای معلوم النجاسه باید اجتناب شود. استفتاء. ۲۲. تبریزی: بر هر مسلمانی واجب است از ترویج فساد جلوگیری نماید. استفتاء. فاضل: اعانت بر گناه گناه است. استفتاء. ۲۷۶. سؤال: اگر زنی بدون اجازه شوهرش در مجلس عروسی شرکت کند اما پدر دختر اجازه بدهد و ممکن است شرکت نکردن زن سبب دل‌تنگی دعوت کنندگان بشود اما شوهر مصلحت نمی‌داند که عیالش در عروسی شرکت نماید در این صورت رفتن زن در مجلس عروسی مخالف با دستور شرع مقدس هست یا نه. گلپایگانی: بیرون رفتن زن از خانه بدون اجازه شوهر حرام است هر چند پدر زن به او اجازه داده باشد. مجمع المسائل، ج ۲، سؤال ۵۳۸.

فصل چهارم: احکام عقد و عروسی (۲)

احکام مهیا کردن مقدمات مجلس عقد و عروسی

اشاره

۲۷۷. مسئله: آماده کردن هر گونه وسائل لهُو و لعب حرام است. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۵. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. ۲۷۸. مسئله: آماده کردن اتاق یا سالن یا محیطی که در آن لهُو و لعب می‌کنند (مانند آماده کردن سین جهت رقصیدن و یا نوازندگی مطرب) به قصد انجام معصیت جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

قانون کلی

۲۷۹. مسئله: تهیه هر چیزی که می‌تواند استعمال حرام داشته باشد به قصد استفاده حرام آن جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۱۲۹. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۷۶۲. ۲۸۰. مسئله: تهیه نوارهای کاست مبتذل و یا وسائل دیگر موسیقی برای نواختن موسیقی مطرب جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۵. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۷۶. مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۷۶۲. گلپایگانی: (۱) ۲۸۱. مسئله: گلکاری کردن ماشین و بوق زدن در سطح شهر اگر موجب جلب نظر نامحرم به عروس یا دیگر خانمها و صورت زینت شده آنها شود و یا موجب اذیت و مزاحمت مردم شود حرام است. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

احکام مجلس عقد و عروسی

رقص

۲۸۲. مسئله: رقصیدن برای مردان جایز نیست مگر رقصیدن مرد برای همسر خود. امام: با استفاده از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۶ و استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۳۵. اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل و گلپایگانی: (۲) ۲۸۳. سؤال: آیا رقصیدن مرد برای همسر خود جایز است. جواب: اشکال ندارد. امام: با استفاده از مدارک مسئله قبل. خامنه‌ای: اجوبه‌الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۹۱. اراکی، بهجت، تبریزی، فاضل و گلپایگانی: (۳) ۲۸۴. سؤال: مراد از رقص چیست. جواب: هر عملی که عرفاً بدان رقص بگویند. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۲۸۵. مسئله: در حرمت رقص برای مردان هیچ فرقی بین انواع آن نیست. امام، اراکی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. بهجت، تبریزی و خامنه‌ای: (۴) در نتیجه: خواه رقصهای محلی یا بومی باشد که در مجالس مختلف یا مجالس عقد و عروسی اجرا می‌شود و خواه رقص چوب زنی و یا هر رقص دیگر باشد. ۲۸۶. مسئله: همچنین در حرمت رقص فرقی نیست بین آنکه مردها بطور دسته جمعی برقصند یا فردی، با ساز باشد یا بدون آن، بیننده نامحرم باشد یا نباشد. امام، اراکی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. بهجت، تبریزی و خامنه‌ای: (۵) ۲۸۸. مسئله: بنابر احتیاط واجب رقصیدن خانمها در هر کجا اعم از مجلس عقد و عروسی و یا مولودیها جایز نیست. مگر رقصیدن زن برای همسر خود. امام: با استفاده از استفتاء در کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۶؛ استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۳۵ و استفتاء. گلپایگانی: استفتاء. اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای و فاضل: (۶) در نتیجه: خانمها نمی‌توانند در مجلس عقد و عروسی برقصند حتی اگر نامحرم هم نباشد. توجه: در بعضی از کتابهای احکام استفتایی از حضرت امام (رض) به چاپ رسیده است مبنی بر اینکه، (حرمت رقص زن در مقابل زن دیگر معلوم نیست) این استفتاء با (عدم جواز بنابر احتیاط واجب) منافاتی ندارد. زیرا گاهی مجتهد به حرمت فعلی اطمینان پیدا نمی‌کند لذا مسئله را بصورت احتیاط واجب بیان می‌فرماید. در این مسئله به کلیه آدرسهای داده شده مراجعه شود. ۲۸۹. سؤال: آیا رقصیدن خانمها در مجلس عقد و عروسی در حالی که فقط محارم حضور داشته باشند جایز است. جواب: جایز نیست. امام، اراکی، بهجت، فاضل و گلپایگانی: مدارک مسئله قبل. تبریزی و خامنه‌ای: (۷) بنابراین رقصیدن خانمها در مجالس خصوصی که قبل از مجلس عقد و عروسی و یا بعد از آن تشکیل می‌شود جایز نیست. اگر چه شرکت کنندگان خواهر، برادر یا مادر و خاله و یا هر یک از بستگان نزدیک باشد. ۲۹۰. مسئله: در مسئله حرمت رقصیدن زن، فرقی در انواع آن نیست و هر عملی که عرفاً بدان رقص بگویند (برای غیر همسر) جایز نیست. امام و گلپایگانی: استفتاء. اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای و فاضل: (۸)

موسیقی

۲۹۵. مسئله: نواختن موسیقی مطرب که مناسب مجالس لهو است و گوش دادن به آن، چه برای مردان و چه برای زنان جایز نیست اگر چه با وسائلی غیر از آلات موسیقی باشد مانند قابلمه، سطل و... امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۲۵. بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، با استفاده از مسئله ۲۰ و استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۱۰۰۱ و ۱۰۰۳. سیستانی: منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه)، با استفاده از مسئله ۲۰. فاضل: جامع المسائل، با استفاده از سؤالهای ۹۸۷ و ۹۸۸. ۲۹۶. مسئله: گوش دادن به نوارهای موسیقی مطرب چه برای مردان و چه برای زنان جایز نیست. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: با استفاده از مدارک مسئله قبل و استفتاء. ۲۹۷. سؤال: لطفاً بفرمایید موسیقی مطرب چیست. جواب: موسیقی که مناسب مجالس لهو و لعب باشد. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۰۱. فاضل: (۹) ۲۹۸. سؤال: لطفاً بفرمایید چگونه می‌توان موسیقی مطرب را از غیر مطرب تشخیص داد بخصوص اینکه عرف مردم نسبت به یک موسیقی اختلاف دارند، بعضی که موسیقی را قبلاً شنیده‌اند مثلاً می‌گویند مطرب است و برخی دیگر که آن را نشنیده‌اند آن را غیر مطرب می‌دانند، در هر صورت تکلیف در صورت اختلاف چیست، آیا شنیدن اینگونه موسیقیها جایز است. جواب: ملاک در شناخت موسیقی مطرب یا اطمینان خود شخص

است که بدانند موسیقی مطرب است و یا باید به عرف رجوع کند. و در موارد مشکوک شنیدن آن مانعی ندارد. امام، اراکی، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، با استفاده از سؤالهای ۲۹ و ۳۱ و ۴۰. بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، با استفاده از مسئله ۲۰. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، با استفاده از مسئله ۲۰. تبریزی و گلپایگانی: (۱۰) ۲۹۹. سؤال: موسیقیهایی که از صدا و سیما پخش می‌شود بعضی از آنها در زمان طاغوت نیز پخش می‌شد و بعضی دیگر موزیک متن فیلمهای خارجی است و بعضی موسیقی بدون صدای خوانندگان زمان طاغوت است، خواهشمند است موارد مباح و حرام آنها را بیان فرمایید. جواب: موسیقی مطرب حرام است (اگر چه از صدا و سیما پخش شود) و صداهای مشکوک مانع ندارد. امام، بهجت، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤالهای ۲۸ و ۲۹ و ۳۱. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤالهای ۹۹۸ و ۹۹۹. تبریزی و گلپایگانی: (۱۱) ۳۰۰. سؤال: بعضی از سرودهایی که از صدا و سیما جمهوری اسلامی پخش می‌شود، آهنگهای تندی دارد که حتی انسان را از حالت طبیعی خارج می‌نماید، شنیدن این نوع موسیقی چه حکمی دارد موسیقیهایی مانند آهنگ شهید مطهری و امثال آن که غم انگیز است حکمش چیست همچنین نواختن اینگونه موسیقیها چه حکمی دارد. جواب: گوش دادن و یا نواختن هر نوع موسیقی که مطرب باشد جایز نیست. ملاک در حرمت شاد یا غمناک بودن موسیقی نیست بلکه ملاک مطرب بودن یا نبودن آن است. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، با استفاده از سؤال ۴۰ (۱۲). گلپایگانی: (۱۳) ۳۰۲. مسئله: گوش دادن و یا نواختن سرودهای انقلابی و یا موسیقیهایی که برای جنگ و یا عزاداری بکار می‌رود و خلاصه هر نوع موسیقی در صورتی که مطرب نباشد اشکال ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل، سیستانی و مکارم: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۱۰۰۳ و ۱۰۱۰. فاضل: جامع المسائل، با استفاده از سؤالهای ۹۸۸ و ۹۸۷. گلپایگانی: (۱۴) ۳۰۳. سؤال: اگر کسی هیچ نوع آهنگی برای او ایجاد تحریک نکند، گوش دادن او به این آهنگها چگونه است. جواب: ملاک در حرمت موسیقی مطرب بودن یا نبودن آن است عرفاً، خواه شخص تحریک بشود یا نشود. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. گلپایگانی: (۱۵)

قانون کلی

بنابراین شنیدن و یا نواختن هرگونه موسیقی مطرب حرام است، اگر چه کسی بواسطه آن تحریک بشود یا نشود، و یا از آن موسیقی لذت ببرد یا نبرد، موسیقی شاد باشد یا غم انگیز، سنتی باشد یا غیر آن، ایرانی باشد یا خارجی، در مجلس عقد و عروسی باشد یا در غیر آن. و در صورتی که موسیقی مطرب نباشد، شنیدن و یا نواختن آن اشکالی ندارد و اگر برای فردی موسیقی مشکوک باشد شنیدن و یا نواختن آن اشکالی ندارد. ۳۰۴. سؤال: گوش دادن بعضی از انواع موسیقی که قصد از گوش دادن آنها لهو و لعب نیست مانند موسیقیهایی که گفته می‌شود برای آرامش اعصاب خوب است و یا موسیقیهایی که بعضی اطباء برای معالجه توصیه می‌کنند و یا موسیقیهایی که برای جنگ ساخته می‌شود که غرض از آن لهو و لعب نیست جایز است. جواب: در کلیه موارد اگر موسیقی مطرب نباشد شنیدن آن اشکال ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۱۰۰۳. گلپایگانی: (۱۶) ۳۰۵. مسئله: نواختن هرگونه موسیقی مطرب بوسیله آلات موسیقی جایز نیست، چه در مجلس عقد باشد یا عروسی و یا هر مجلس دیگر، مردانه باشد یا زنانه، توسط مرد نواخته شود یا زن. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. گلپایگانی: مجمع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۶۶۱ و استفتاء. (۱۷) ۳۰۷. مسئله: موسیقی زدن اگر بواسطه وسائلی غیر از آلات لهو و لعب باشد مانند تشت و قابلمه و سطل و... اشکالی ندارد. مشروط به آنکه به نحو مطرب نباشد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. (۱۸) گلپایگانی: (۱۹) ۳۱۰. سؤال: می

فرماید رقصیدن زن برای شوهر اشکال ندارد آیا گوش دادن به موسیقی در حال همین رقص جایز است. جواب: اگر موسیقی مطرب باشد جایز نیست. امام، تبریزی، خامنه‌ای و فاضل: استفتاء. اراکی، بهجت و گلپایگانی: (۲۰)

آواز خواندن

۳۱۲. مسئله: آواز خواندن مردان اگر به نحو غنایی نباشد و بر آن مفسده‌ای مترتب نباشد اشکال ندارد. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. امام: تحریر، (مکاسب محرمه)، مسئله ۱۳. سیستانی: منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه)، مسئله ۲۰. ۳۱۳. سؤال: لطفاً بفرمایید غنا چیست آیا زیبا خواندن غنا محسوب می‌گردد. جواب: صدای زیبا و یا زیبا خواندن به تنهایی غنا محسوب نمی‌گردد بلکه غنا عبارت است از: کشیدن صدا همراه با ترجیع با کیفیتی مخصوص که متناسب مجالس لهو و لعب و محافل طرب و معصیت باشد. امام: تحریر، (مکاسب محرمه) مسئله ۱۳. خامنه‌ای: استفتاء. بهجت، تبریزی، سیستانی و فاضل: (۲۱) ۳۱۴. سؤال: بفرمایید آیا در مجالس شادی خواندن سرودها و یا اشعار و یا حتی خواندن بعضی از ادعیه و یا مدایح ائمه اطهار علیهم السلام که متضمن معانی خوبی هستند، با لحنی شاد جایز است. جواب: خواندن هر چیزی اعم از شعر، نثر، قرآن و یا مدایح به نحو غنایی حرام است و حتی خواندن قرآن و ادعیه و امثال آن به نحو غنایی دارای عقوبت بیشتری است. امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء. امام: تحریر، (مکاسب محرمه)، با استفاده از مسئله ۱۳. سیستانی: منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه) مسئله ۲۰. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از جواب سؤال ۹۹۷. ۳۱۵. مسئله: آواز خواندن به نحو غنایی برای خانمها جایز نیست. مگر در مجلس شب عروسی و مجلسی که بطور عرفی قبل و یا بعد از آن می‌گیرند، مشروط به آنکه صدای آنان را نامحرم نشنود. اگر چه احتیاط مستحب در ترک است. امام: تحریر، (مکاسب)، محرمه مسئله ۱۳. تبریزی: صراط النجاة، سؤالهای ۱۰۰۹ و ۱۰۱۶. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه)، مسئله ۲۰. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از جواب سؤال ۹۹۷. اراکی، بهجت و گلپایگانی: (۲۲) بنابر این خانمها می‌توانند در مجلس عروسی و مجالسی که قبل و بعد عروسی بطور عرفی برگزار می‌گردد آواز بخوانند مشروط به آنکه نامحرم صدای آنان را نشنود چه بصورت دسته جمعی بخوانند و چه فردی. ۳۱۶. سؤال: آیا خانمها می‌توانند در مجلس عقد یا مولودیه‌ها آواز به نحو غنایی بخوانند. جواب: جایز نیست و باید ترک شود و فقط در مجلس عروسی خانمها می‌توانند آواز بخوانند آنهم در صورتی که نامحرم صدای آنان را نشنود. امام، بهجت، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، سؤالهای ۱۰۰۹ و ۱۰۱۶. سیستانی: منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه)، مسئله ۲۰. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۹۷. اراکی: (۲۳) ۳۱۷. سؤال: اگر مجلس عقد و عروسی با هم باشد آیا جایز است خانمها در صورتی که نامحرم صدای آنان را نشنوند آواز بخوانند. جواب: اشکال ندارد. امام، تبریزی، سیستانی و فاضل: استفتاء. اراکی، بهجت و گلپایگانی: (۲۴) ۳۱۸. سؤال: آیا جایز است زن برای شوهر خود آواز بخواند. جواب: آواز خواندن برای شوهر از مستثنیات نیست و اگر آواز او را نامحرم نشنود و غنا هم نباشد مانعی ندارد. امام: استفتائات، ص ۱۵ و با استفاده از استفتاء در کتاب احکام بانوان، مسئله ۳۵، ص ۲۸. اراکی، بهجت، خامنه‌ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۱۰۱۷. سیستانی: منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه) مسئله ۲۰. بنابراین هرگونه آواز غنایی برای شوهر جایز نیست و فقط آوازهای جایز آنهم اگر نامحرم صدای او را نشنود اشکال ندارد. ۳۲۰. مسئله: تک خوانی موسیقیهای غیر مطرب توسط زن، مانند سرودها در صورتی که نامحرم صدای آنان را بشنود جایز نیست. امام، اراکی، تبریزی، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۷۷. بهجت و خامنه‌ای: (۲۵) ۳۲۱. مسئله: تک خوانی آقایان برای مردان و یا برای زنان در صورتی که به نحو غنایی نباشد و بر آن مفسده‌ای مترتب نشود اشکال ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و فاضل: استفتاء. ۳۲۲. سؤال: جمع خوانی زنان در بین خانمها و همچنین در مقابل مردان نامحرم چه حکمی دارد. جواب: اگر به نحو

غناپی نباشد و بر آن مفسده ای مترتب نشود، اشکال ندارد. امام، خامنه ای و فاضل: استفتاء. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، با استفاده از سؤال ۴۴. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۲۴. بهجت: (۲۶) ۳۲۳. سؤال: جمع خوانی مردان در بین آقایان و یا در مقابل خانمهای نامحرم چه حکمی دارد. جواب: اگر به نحو غناپی نباشد و بر آن مفسده ای مترتب نشود، اشکال ندارد. امام، بهجت، خامنه ای، فاضل، تبریزی و سیستانی: استفتاء. (۲۷) ۳۲۴. مسئله: قرآن خواندن خانمها در مقابل نامحرم اگر چه با صوت باشد اشکال ندارد، مشروط به آنکه موجب تحریک و مفسده نباشد. امام: با استفاده از احکام بانوان، سؤال ۵، ص ۲۴. خامنه ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۷۲۳. بهجت و گلپایگانی: (۲۸) ۱. گلپایگانی: تهیه آلات لهو و لعب مطلقاً جایز نیست. استفتاء. ۲. اراکی: احوط ترک رقص مرد است حتی برای همسر (احتیاط واجب). توضیح المسائل، ص ۵۹۸ و استفتاء. بهجت: رقصیدن مرد در مجلس مردان اشکال دارد و احتیاط واجب در ترک است. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۱. تبریزی: اصل رقصیدن حرام نیست مگر آنکه مستلزم فعل حرامی باشد. صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۲۰. خامنه ای: رقص اگر مهیج شهوت یا مستلزم عمل حرامی باشد حرام است. اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۸۶. فاضل: احوط ترک رقص است مطلقاً مگر خصوص رقص زن برای شوهر آنها در صورتیکه همراه با حرامی نباشد. استفتاء. قابل ذکر است با توجه به نظر حضرت آیت الله العظمی فاضل حفظه الله درباره حکم رقص که در چاپهای قبلی این کتاب به چاپ رسیده بود، اخیراً پاسخ معظم له درباره حکم رقص عوض شده است بنابراین خوانندگان محترم و خصوصاً مقلدین معظم له باید در این مسئله توجه بیشتری مبذول فرمایند. گلپایگانی: بطور کلی رقصیدن مرد جایز نیست حتی برای همسر. استفتاء. ۳. اراکی: بنابر احتیاط واجب جایز نیست. استفتاء. بهجت: رقصیدن زن و شوهر برای یکدیگر خلاف احتیاط است. استفتاء. تبریزی: اشکالی ندارد مگر آنکه مستلزم حرامی باشد. صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۲۰. فاضل: احوط ترک است. استفتاء. گلپایگانی: جایز نیست. استفتاء. ۴. بهجت: بنابر احتیاط واجب رقصیدن مرد جایز نیست و در این مسئله فرقی بین انواع رقصها نیست. توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، مسئله ۱ و استفتاء. تبریزی و خامنه ای: اصل رقصیدن اشکال ندارد مگر اینکه مستلزم فعل حرامی باشد. و در این مسئله فرقی بین انواع رقصها نیست. استفتاء. ۵. بهجت: رقصیدن مطلقاً بنابر احتیاط واجب اشکال دارد و باید ترک شود. استفتاء. تبریزی: اگر رقص در مقابل نامحرم باشد و یا همراه با موسیقی مطرب باشد و یا مستلزم هر حرام دیگری باشد، جایز نیست. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۲۰ و استفتاء. خامنه ای: رقص در هر صورت اگر مهیج شهوت یا مستلزم عمل حرام باشد حرام است. استفتاء. ۶. ۲۸۷. سؤال: رقصیدن مرد در خلوت بگونه ای که بیننده ای نباشد چه حکمی دارد. اراکی: رقص اشکال دارد مطلقاً. استفتاء. بهجت: رقصیدن مطلقاً جایز نیست و بنابر احتیاط واجب باید ترک شود. استفتاء. تبریزی و خامنه ای: در صورتی که مستلزم حرامی نباشد اصل رقصیدن اشکالی ندارد. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۲۰ و استفتاء. خامنه ای: استفتاء. فاضل: احوط ترک رقص است مطلقاً مگر خصوص زن برای همسر خود آنها در صورتیکه همراه با حرامی نباشد. استفتاء. گلپایگانی: از مصادیق لغو است. استفتاء. ۷. اراکی: بنابر احتیاط واجب رقصیدن زن جایز نیست حتی برای شوهر. توضیح المسائل، مسئله ۵۹۸. بهجت: بنابر احتیاط واجب رقصیدن زن در مجالس زنان جایز نیست. توضیح المسائل مسائل، متفرقه، مسئله ۱. تبریزی و خامنه ای: رقص به تنهایی حرمتی ندارد، مگر مستلزم حرامی باشد. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۱۰۲۰. خامنه ای: با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤالات ۸۶، ۹۰. فاضل: احوط ترک رقص است. استفتاء. ۸. ۲۹۱. سؤال: رقصیدن زن در خلوت بگونه ای که بیننده ای نباشد چه حکمی دارد. اراکی: رقص مطلقاً اشکال دارد. استفتاء. تبریزی: رقص به تنهایی حرمتی ندارد مگر آنکه مستلزم حرامی باشد. صراط النجاة، سؤال ۱۰۲۰. خامنه ای: اگر مهیج شهوت و یا مستلزم حرام باشد حرام است. استفتاء. گلپایگانی: از مصادیق لغو است. استفتاء. ۹. تبریزی: جایز نیست مگر بیننده همسر باشد. صراط النجاة، سؤال ۱۰۱۹. در نتیجه: اگر در مجلسی که زنی می رقصد غیر از همسرش هر یک از محارم دیگر او مانند پسر، برادر، عمو... باشند، رقصیدن زن جایز نیست. خامنه ای: در حکم رقص فرقی بین

حضور محارم و غیر آن نیست. استفتاء. ۱۰. ۲۹۲. سؤال: نگاه کردن به فیلم رقص در نوارهای ویدئویی چه حکمی دارد. خامنه‌ای: دیدن رقص مهیج شهوت حرام است. استفتاء. ۱۱. ۲۹۳. سؤال: رقص مردان در برابر زنانی که از محارم آنان هستند و همچنین رقص زنان در برابر مردانی که از محارم آنان هستند، اعم از اینکه سببی باشند یا نسبی، چه حکمی دارد. خامنه‌ای: در رقص حرام فرقی بین مرد یا زن نیست و همچنین فرقی نمی‌کند که در برابر محرم باشد یا در برابر نامحرم. اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۹۷.

۱۲. ۲۹۴. سؤال: رقص زن در برابر نامحرم مطلقاً حرام است. خامنه‌ای: با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۹۳. ۱۳. اراکی: رقصیدن بنا بر احتیاط واجب مطلقاً جایز نیست حتی برای همسر و در این مسئله فرقی بین انواع رقصها نیست. استفتاء. بهجت: رقصیدن زن در مجالس زنان بنا بر احتیاط واجب جایز نیست و در این مسئله فرقی بین انواع رقصها نیست. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، با استفاده از مسئله ۱. تبریزی و خامنه‌ای: رقص فی نفسه اشکالی ندارد مگر مستلزم حرامی باشد و فرقی بین انواع رقصها نیست. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۱۰۲۰. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: احوط ترک رقص است و در آن فرقی بین رقصها نیست. استفتاء. ۱۴. فاضل: موسیقی که مناسب مجالس لهو و لعب باشد یعنی برای انسان حالت غیر عادی از نظر وجد و نشاط بوجود آورد. جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۰۰۶. ۱۵. تبریزی: ملاک در شناخت موسیقی مطرب، یا اطمینان خود شخص است یا اینکه اهل خبره به او بگویند البته در صورتی که شخص دیگری نظر مخالف آن خبره را نگوید. و اما اگر عرف در یک موسیقی اختلاف دارند به گونه‌ای که انسان شک کند مطرب است یا نه، در این صورت شنیدن آن بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. صراط النجاة، سؤال ۱۰۰۲. گلپایگانی: بطور کلی هر آنچه بدان موسیقی بگویند شنیدن آن جایز نیست خواه مطرب باشد یا نباشد. استفتاء. ۱۶. تبریزی: بنا بر احتیاط واجب باید از موارد مشکوک پرهیز کرد. صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۱۰۰۲ و ۱۰۱۵. گلپایگانی: شنیدن موسیقی مطلقاً حرام است خواه از صدا و سیما پخش بشود یا نشود. استفتاء. ۱۷. ۳۰۱. سؤال: آیا شخصیت نوازنده و محل نواختن و یا غرض و هدف از آن در حکم موسیقی تأثیر دارد. خامنه‌ای: موسیقی حرام، موسیقی مطرب و لهوی مناسب با مجالس لهو و گناه است و گاهی شخصیت نوازنده یا کلام همراه آهنگ یا مکان و یا سایر شرائط در اینکه موسیقی تحت عنوان موسیقی مطرب و لهوی حرام و یا عنوان حرام دیگر قرار بگیرد مؤثر است مانند اینکه بر اثر آن امور، منجر به ترتب فساد شود. اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۴۵. ۱۸. گلپایگانی: شنیدن موسیقی و یا نواختن آن مطلقاً حرام است. ارشاد السائل، سؤال ۵۷۴. ۱۹. گلپایگانی: شنیدن موسیقی و یا نواختن آن مطلقاً حرام است. ۲۰. گلپایگانی: شنیدن موسیقی و یا نواختن آن مطلقاً حرام است. ارشاد السائل، سؤال ۵۷۴. ۲۱. گلپایگانی: گوش دادن به هر صدایی که عرفاً به آن موسیقی می‌گویند حرام است. ارشاد السائل، سؤال ۵۷۴. ۳۰۶. سؤال: اینجانب پای تلویزیون می‌نشینم و بچه‌ها از ۵ ساله تا ۲۰ ساله، از دختر و پسر، از محصل مدرسه تا طلبه همه به تلویزیون نگاه می‌کنند. و بنده مواردی خلاف شرع مشاهده می‌کنم و به خاطر اینکه فرهنگ اسلامی بچه‌ها خراب نشود و حرام را حلال ندانند و منکر را معروف نپندارند، این موارد را به آنان گوشزد می‌کنم. اما بعضی از افراد برخورد شدیدی با بنده می‌کنند. می‌گویند حضرت امام (ره) همه برنامه‌های تلویزیون را حلال می‌دانند، حال بفرمایید در مقابل نشان دادن زنده‌های نامحرم با آرایش و خنده و نازی که می‌کنند و موسیقی که پخش می‌کنند تکلیف چیست. فاضل: هنوز برنامه‌های تلویزیون و رادیو صددرصد اسلامی نیست و در میان آنها احیاناً برخی از موارد غیر مشروع وجود دارد، که با عنایت خاص مسئولان اصلاح خواهد شد. ولی لازم است در برخورد با جوانها و نوجوانها بگونه‌ای عمل شود که اعتقاد آنها نسبت به اصل نظام مقدس جمهوری اسلامی تزلزل پیدا نکند. زیرا که نظام مذکور حافظ اساس اسلام و تشیع است. پیداست همانطور که در صدر اسلام احکام الهی به صورت تدریج نازل و پیاده می‌شد، در این نظام هم که مسبوق به رژیم ضد اسلامی طاغوت بوده، نباید انتظار داشت که جمیع احکام اسلام در زمان کوتاهی پیاده شود، بلکه نیاز به مرور زمان دارد، امید است در آینده نزدیک شاهد پیاده شدن همه احکام اسلام در سایه حکومت اسلامی باشیم. در عین حال از مواردی که اطمینان به حرمت دارید اجتناب کنید و چنانچه مفسده‌ای در

کار نباشد، دیگران را ارشاد کنید. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۰۰۲. ۲۲. ۳۰۸. مسئله: گوش دادن به موسیقی مطرب و آواز غنائی حرام است لکن شنیدن آن بدون توجه اشکالی ندارد. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۰۴. خامنه‌ای: استفتاء. توضیح: یعنی گاهی انسان به موسیقی توجه می‌کند و به آن گوش می‌دهد، این حرام است ولی گاهی انسان گوش نمی‌دهد ولی صدای موسیقی به گوش او می‌رسد و انسان نیز به او توجهی ندارد. در این صورت اشکالی ندارد. مانند آنکه صدای موسیقی از منزل همسایه می‌آید و یا راننده موسیقی مطرب گذاشته ولی انسان به آن موسیقی توجهی نمی‌کند. در این صورت اگر چه موسیقی به گوش انسان می‌رسد ولی اشکال ندارد. ۲۳. ۳۰۹. سؤال: بعضی از رانندگان اتوبوس از نوارهای مبتذل و موسیقی که حکم حرام بر آنها جاری است استفاده می‌کنند و به تذکرات مبنی بر خاموش کردن ضبط توجه نمی‌کنند، خواهشمندم بیان نمایید وظیفه بنده در قبال برخورد با این شرایط و اینگونه افراد چیست و آیا می‌توان بر خورد محکم و شدید با آنان نمود، یا باید تقیه نمود. خامنه‌ای: در صورت تحقق زمینه نهی از منکر بیش از نهی از منکر لسانی تکلیف ندارید، و چنانچه مؤثر واقع نشود خودتان از گوش دادن به خوانندگی و نوازندگی حرام خودداری نمائید، و اگر در عین حال صدای آن بدون اختیار به گوش شما برسد بر شما چیزی در این باره نیست. استفتاء. ۲۴. ۳۱۱. سؤال: نظر آن حضرت در مورد اینکه موسیقی ریشه در اسلام دارد و با موسیقی می‌توان به خدا رسید (موسیقی عرفانی) چیست. خامنه‌ای: رسیدن به خدا و پی بردن به عظمت جهان هستی و شناختن خالق متعال از راه موسیقی نیست و ترویج موسیقی با هدفهای نظام اسلامی منافات دارد. استفتاء. ۲۵. گلیپایگانی: بطور کلی موسیقی زدن با آلات لهو و لعب حرام است و با غیر آن مثل تش و قابلمه بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. مجمع المسائل، ج ۲، سؤال ۶۶۱ و استفتاء. ۲۶. اراکی: رقصیدن زن برای همسرش بنا بر احتیاط واجب جایز نیست همانگونه که شنیدن موسیقی مطرب جایز نیست. استفتاء. بهجت: رقصیدن مطلقاً جایز نیست و بنا بر احتیاط واجب باید آن را ترک کرد اگر چه زن برای شوهر باشد. گوش دادن به موسیقی مطرب جایز نیست. استفتاء. گلیپایگانی: شنیدن موسیقی مطلقاً جایز نیست. اما رقص زن برای شوهر اشکال ندارد. ارشاد السائل، با استفاده از سؤال ۵۷۱ و استفتاء. ۲۷. تبریزی و سیستانی: اگر کلامی، اعم از شعر یا نثر، به گونه‌ای گفته شود که متناسب با مجالس لهو و لعب باشد غنا محسوب می‌گردد. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤالهای ۱۰۱۲ و ۱۰۲۲. سیستانی: منهاج الصالحین، مکاسب محرمة، مسئله ۲۰. بهجت: مناسب با مجالس اهل فسوق معرّف آن است. استفتاء. فاضل: غنا آوازی است که در آن صدا را در گلو می‌گردانند که به زبان عرفی چهچه می‌گویند، و طرب انگیز هم باشد و مناسب مجالس لهو و لعب هم باشد. جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالهای ۹۷۸ و ۱۰۰۷. ۲۸. اراکی: بنا بر احتیاط واجب غنا در مجالس عروسی جایز نیست. توضیح المسائل، ص ۵۹۸. بنابراین آواز خواندن به نحو غنایی در مجالس عروسی و یا غیر آن برای خانمها جایز نیست. بله اگر آواز غنایی نباشد اشکال ندارد. بهجت: فقط غنای مغنیه در زفاف که ترجیح در صوت می‌نماید و متعلق به کلام غیر باطل باشد استثنا شده و در مقابل نامحرم اشکال دارد. استفتاء. گلیپایگانی: آواز خواندن در عروسی آنهم در شب زفاف بعید نیست جایز باشد مشروط به آنکه نامحرم صدای آنها را نشنود لکن احتیاط مستحب در ترک است. ارشاد السائل، سؤال ۵۶۸. ۲۹. اراکی: بطور کلی غنا جایز نیست و در مجلس عروسی بنا بر احتیاط واجب نباید آواز غنایی بخوانند. استفتاء. ۳۰. ۳۱۹. سؤال: آیا زنها می‌توانند در صورتی که در مجلس عروسی مردان محرم وجود دارند آواز غنایی بخوانند. بهجت: خواندن غنایی حرام است. استفتاء. تبریزی: برای زنها اشکال ندارد، ولی گوش دادن به آواز غنایی برای مرد جایز نیست. صراط النجاة، سؤالهای ۱۰۰۴ و ۱۰۱۶. فاضل: جایز نیست. استفتاء. ۳۱. اراکی: بنا بر احتیاط واجب باید ترک کنند. استفتاء. بهجت: اگر غنا نباشد اشکال ندارد. استفتاء. گلیپایگانی: بعید نیست آواز خواندن خانمها آنهم فقط در شب زفاف مشروط به آنکه نامحرم صدای آنها را نشنود جایز باشد لکن احتیاط مستحب در ترک است. ارشاد السائل، سؤال ۵۶۸. ۳۲. بهجت: اگر موجب فساد است مجاز نیست. بلکه غالباً خواندن زن در حضور مرد و استماع آن موجب فساد است، پس مجاز نیست. استفتاء. خامنه‌ای: اگر صدای زن به صورت غنا نباشد و گوش دادن به صدای او هم به قصد لذت و ریبه

نباشد و مفسده ای هم بر آن مترتب نگردد گوش دادن به آن برای مردان، اشکال ندارد. محرم باشند یا نامحرم. اجوبه‌الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۶۲. ۳۳. بهجت: اگر موجب فساد است مجاز نیست. بلکه غالباً خواندن زن در حضور مرد و استماع آن موجب فساد است، پس مجاز نیست. استفتاء. ۳۴. ۳۲۵. مسئله: جمع خوانی زنان و مردان اگر غنا نباشد و موجب تهییج و مفسده نشود و رعایت مسائل محرم و نامحرم بشود، مانعی ندارد. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۹۷۷. بهجت: اختلاط زن و مرد جایز نیست. استفتاء. ۳۵. بهجت: اگر موجب فساد است مجاز نیست بلکه غالباً خواندن زن در حضور مرد و استماع آن موجب فساد است، پس مجاز نیست. استفتاء. گلپایگانی: بانوان و دختران نزد نامحرم قرآن را با صدا نخوانند و همچنین با صدا خواندن مرد چنانچه موجب تلذذ بانوان باشد اشکال دارد. مجمع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۶۵۲.

فصل چهارم: احکام عقد و عروسی (۳)

احکام مجلس مردانه عقد و عروسی

۳۲۵. مسئله: دست زدن در مجلس عقد و عروسی مردانه و یا در دیگر مجالس جشن ها اگر به نحو لهوی نباشد اشکال ندارد. امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. اراکی: با استفاده از توضیح المسائل، ص ۵۹۸. بهجت، تبریزی، خامنه‌ای و فاضل: (۱) در نتیجه: اگر دست زدن به نحو لهوی باشد اشکال دارد و اگر بطور متعارف باشد مانند دست زدن برای تشویق کسی اشکال ندارد. ۳۲۷. سؤال: اگر در مجلس مردانه عقد و عروسی بچه‌ها برقصند و مردان دیگر دست بزنند جایز است. جواب: بچه‌ها تکلیف ندارند و حکم دست زدن هم اگر به نحو غنائی نباشد اشکال ندارد. امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۷۳۴. بهجت و تبریزی: (۲) ۳۲۸. مسئله: آمدن عروس و یا خانمهای نامحرم دیگر به مجلس مردانه جایز نیست مگر آنکه پوشش کافی داشته باشند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. در نتیجه: باید وجه و کفین خودشان را هم اگر زینت دارد از نامحرم بپوشند ولی بهتر است از ورود به مجلس مردان خودداری کنند. ۳۲۹. مسئله: اگر داماد بداند در صورتی که به مجلس خانمها برود به نامحرمی که زینت کرده است نگاه خواهد کرد، نباید به مجلس خانمها برود اگر چه این نگاه بدون قصد لذت و ریه باشد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. در نتیجه: ورود داماد به مجلس زنانه حتی اگر برای یک لحظه باشد، مثلاً برای عکس گرفتن یا حلقه دست کردن و یا... در صورتی که مستلزم نگاه به نامحرم زینت کرده باشد حرام است. بله اگر خانمها کاملاً خود را بپوشانند و داماد هم بتواند نگاه نکند اشکالی ندارد. ۳۳۱. مسئله: نگاه کردن به عروس در حالی که پوشش کافی ندارد یا وجه و کفین او زینت داشته باشد برای مردان نامحرم جایز نیست. امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۱. امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۸. اراکی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۱. تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی و گلپایگانی: (۳) در نتیجه: نگاه کردن به عروس حتی بدون قصد لذت و ریه نیز جایز نیست حتی اگر برای تبریک گفتن و یا خداحافظی کردن باشد... ۳۳۲. مسئله: اختلاط زن و مرد در مجلس عقد و عروسی اگر مستلزم نگاه کردن نامحرم به عروس یا خانمهای دیگر، در حالی که پوشش کافی نداشته و یا زینت کرده اند، باشد، حرام است و باید از آن اجتناب کرد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۳۳۳. مسئله: تراشیدن ریش و یا ماشین کردن آن اگر مثل تراشیدن باشد بنابر احتیاط واجب جایز نیست و در این حکم تمام مردان یکسانند و حکم خدا بواسطه مسخره مردم یا جو حاکم بر جلسه تغییر نمی کند. پس تراشیدن ریش برای کسی که اول تکلیف اوست یا اگر ریش نتراشد مردم او را مسخره می کنند و یا شب اول دامادی اوست و یا... چنانچه ریش بتراشد و یا طوری ماشین کند که مثل تراشیدن ریش باشد بنابر احتیاط واجب جایز

نیست. امام: توضیح المسائل، مسائل متفرقه ص ۲۶ و با استفاده از استفتائات، ج ۲، ص ۲۱ و ۳۰. تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۸۳۳. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالات ۹۵۵، ۹۵۶ و ۹۵۷. اراکی، بهجت، سیستانی و گلپایگانی: (۴) ۳۳۴. مسئله: تراشیدن بعض ریش حکم تراشیدن تمام ریش را دارد. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۸۴. بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۴. خامنه‌ای: استفتاء. اراکی، فاضل و گلپایگانی: (۵) در نتیجه: آقایان بنا بر احتیاط واجب نمی‌توانند قسمتی از ریش خود را بتراشند مگر به مقداری که برای مرتب کردن ریش باشد. سؤال ۳۳۵. آیا تراشیدن موی زیر گلو و روی گونه‌ها جایز است. جواب: اگر به مقداری باشد که صدق تراشیدن ریش نکند بلکه صدق مرتب کردن آن را بکند اشکالی ندارد. امام، اراکی، تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۴. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۷۵۵. گلپایگانی: با استفاده از ارشاد السائل، ۳۶۹ و استفتاء. سؤال ۳۳۶. مقرر بفرماید که حد ریش چه اندازه است که از آن کوتاهتر نباشد. جواب: به قدری باشد که عرفاً بگویند ریش دارد، کافی است. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل و مکارم: استفتاء. گلپایگانی: مجمع المسائل سؤال ۱۷. مسئله: تراشیدن سبیل اشکالی ندارد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، با استفاده از سؤال ۸۲. (۶) ۳۳۹. سؤال: اینجانب کارم با گرد و غبار است و مجبور هستم ریشم را بتراشم زیرا اگر ریش خود را نتراشم باعث جمع شدن گرد و غبار و خاک در لابلای آن می‌شود. آیا کارم حرام است (۷) جواب: ریش تراشی حرام است علی‌الاحوط و عذر مزبور مجوز ریش تراشی نیست و شما در این حکم با دیگران فرقی ندارید. امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۸۷. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۵۹. ۳۴۲. سؤال: بازی کردن با آلات قمار مثل پاسور، تخته نرد، و یا وسایل دیگر قمار در صورتیکه قصد برد و باخت در کار نباشد و فقط بازی کردن باشد چه صورت دارد. جواب: جایز نیست. (۸) امام: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، ص ۲۷. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۱۰۲۹. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۹۵۱. گلپایگانی: مجمع المسائل، با استفاده از سؤال ۲. اراکی، بهجت و سیستانی: (۹)

احکام مجلس زنانه عقد و عروسی

۳۴۴. مسئله: دست زدن در مجالس عروسی برای خانمها اشکال ندارد. امام، اراکی و تبریزی: استفتاء. امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال ۲۴، ص ۲۸. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۱۰۲۰. بهجت، خامنه‌ای و فاضل: (۱۰) ۳۴۵. سؤال: حکم رقصیدن بچه‌ها در مجالس عروسی و دست زدن خانمها چیست. جواب: بچه‌ها تکلیف ندارند و دست زدن خانمها در مجلس عروسی اشکال ندارد. امام و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۷۳۴. اراکی، بهجت، تبریزی و خامنه‌ای: (۱۱) ۳۴۶. مسئله: ماندن در مجالس عروسی که در آن لهو و لعب می‌شود جایز نیست. امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۹۰. بهجت: (۱۲) در نتیجه: اگر خانمی در مجلس عروسی ببیند خانمهای دیگر می‌رقصند و یا با مردان نامحرم اختلاط دارند و یا در مقابل نامحرم موسیقی مطرب می‌زنند باید اولاً آنها را نهی از منکر کند و در صورتی که امید تأثیر ندارد باید مجلس را ترک کند. سؤال ۳۴۷. حضور در مجالس عروسی که در آن ساز و طبل و رقص و خوانندگی می‌باشد به اسم اینکه با یکدیگر خویش هستیم و مجبوریم جایز است یانه. جواب: در مجلس لهو و لعب شرکت کردن و بودن حرام است و خویشاوندی مجوز آن نیست. امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۹۹۰. بهجت: (۱۳) ۳۴۹. سؤال: دایره زدن در مجالس عروسی چه حکمی دارد. جواب: اشکال دارد. امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال ۴۱، ص ۳۲. گلپایگانی و اراکی: استفتاء. خامنه‌ای: (۱۴) ۳۵۰. مسئله: استفاده از هرگونه نوار موسیقی مطرب در مجلس خانمها جایز نیست و باید از آن اجتناب کرد. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

۳۵۱. مسئله: داماد بودن از مستثنیات نیست در نتیجه خانمهای نامحرم باید در مقابل داماد حجاب کامل خود را رعایت کنند. امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر)، قبل از مسئله ۱ و مسئله ۵. امام: با استفاده از استفتاء در کتاب احکام بانوان، ص ۱۱. اراکی: عروه، (ستر و ساتر) قبل از مسئله ۱، ص ۵۵۰. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤالات ۱۴۸۵ و ۱۴۸۶ و ۸۸۲ و ۸۸۳. خامنه‌ای: استفتاء. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸. گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴. در نتیجه: اگر داماد وارد مجلس خانمها بشود خانمهایی که وجه و کفین خود را زینت کرده اند باید تمام بدن از جمله وجه و کفین خود را از او بپوشانند. اگر چه داماد برای چند لحظه مثلاً حلقه دست کردن و یا عکس گرفتن و یا... به مجلس خانمها آمده باشد. در هر صورت اولویت در ترک ورود هر نامحرمی به مجلس خانمهاست. ۳۵۲. مسئله: جایز نیست خانمی به قصد آنکه نامحرم او را ببیند آرایش کند. امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. ۳۵۳. سؤال: آرایشگری که زنها را آرایش می کند و می داند زن خود را به نامحرم نشان می دهد چه حکمی دارد. جواب: اگر به قصد نشان دادن به نامحرم او را آرایش کند اعانت بر اثم است و حرام، ولی اگر علم دارد، بدون قصد عیبی ندارد. امام و گلپایگانی: استفتاء. اراکی: توضیح المسائل، ص ۵۹۹. بهجت و خامنه‌ای: (۱۵) ۳۵۴. مسئله: نباید مرد نامحرم از عروس و داماد و یا دیگر خانمها فیلم یا عکس بگیرد اگر چه از بستگان نزدیک باشد (البته اگر خانمها حجاب کامل نداشته باشند). امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستروساتر) با استفاده از قبل از مسئله ۱ و مسئله ۵. امام، اراکی، خامنه‌ای و گلپایگانی: استفتاء. بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤالات ۱۴۸۵ و ۱۴۸۶ و ۸۸۲ و ۸۸۳. سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸. ۳۵۵. مسئله: فیلم یا عکس گرفتن همراه داماد یا دیگر نامحرمها در حالی که زن پوشش کافی نداشته باشد جایز نیست. امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء. فاضل: (۱۶) ۳۵۶. مسئله: اگر خانمی بداند چنانچه بدون حجاب کامل عکس بگیرد، عکس او در بین فامیل پخش می شود و نامحرم نیز او را می بیند جایز نیست عکس بدون حجاب بپردازد. امام، گلپایگانی: استفتاء. فاضل: (۱۷) در نتیجه: مثلاً عروس خانمی بداند چنانچه بدون حجاب کامل عکس بگیرد عکس او را فامیل نامحرم خواهند دید نباید عکس بگیرد. اگر چه عکاس زن باشد و یا مرد محرم. ۳۵۷. سؤال: عرض می شود در مجالس عروسی معمولاً عکس و یا فیلم توسط زن گرفته می شود ولی در ظاهر کردن و یا سایر برخوردها ممکن است نامحرم هم آن را ببیند با توجه به آرایش عروس و نداشتن حجاب لازم نظر جناب عالی درباره این فیلمها و یا عکسها چیست. جواب: در صورتی که نامحرم زنها را می شناسد دیدن آنها برای او جایز نیست و در غیر این صورت اگر به قصد لذت و ریه نباشد اشکالی ندارد. امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، با استفاده از سؤالات ۴۴ و ۴۵، ص ۳۳. تبریزی: صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۸۷۶. خامنه‌ای: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالات ۱۷۲۸ و ۱۷۳۲. اراکی، سیستانی، گلپایگانی و مارم: (۱۸) ۱. بهجت: دست زدن در مجالس جشن و سخنرانی جهت تشویق افراد اگر به حد لهو نرسد مانعی ندارد. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۳۰. تبریزی: دست زدن فی نفسه حرام نیست مگر آنکه مستلزم حرامی باشد. صراط النجاة، سؤال ۱۰۲۰. خامنه‌ای: دست زدن اگر به نحو متعارف باشد مانع ندارد. استفتاء. فاضل: دست زدن در مجالس جشن و سرور و یا میلاد ائمه اطهار اشکالی ندارد به شرط آنکه در مسجد یا حسینیه نباشد. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۳۴. ۲. بهجت: اگر به حد لهو نرسد اشکالی ندارد. توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، مسئله ۳۰. تبریزی: اگر مستلزم حرامی نباشد اشکال ندارد. صراط النجاة، با استفاده از سؤال ۱۰۲۰. ۳. سؤال: دست زدن در مجالس جشن عروسی و غیره چه حکمی دارد و اگر همراه با دست به قابلمه یا تشت زده شود چه حکمی دارد. بهجت: اگر به حد لغو نرسد اشکال ندارد. استفتاء. خامنه‌ای: دست زدن به نحو متعارف فی نفسه مانع ندارد. استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۳۵. ۴. سیستانی: اگر خانمها مقید به حفظ حجاب هستند و اگر آنها را امر به حجاب کنیم اعتنا می کنند، رفتن به آن

مجلس جایز نیست و الا اشکال ندارد مشروط به اینکه نگاه بدون لذت و ریه باشد. منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۴ و ۲۶ و توضیح المسائل، مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳. گلبایگانی: بنابر احتیاط واجب جایز نیست حتی به وجه و کفین نامحرم نگاه کرد چه زینت داشته باشد، چه نداشته باشد. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱ و استفتاء. ۵. اراکی و گلبایگانی: تراشیدن ریش بطور کلی حرام است. اراکی: استفتاء. گلبایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۸۳۶. بهجت: تراشیدن موی صورت جایز نیست. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۴. سیستانی: تراشیدن ریش بنابر احتیاط واجب حرام است مگر آنکه تراشیدن برای شخص حرجی باشد، مثلاً باعث تمسخر و یا استهزای شدید او گردد که در این صورت تراشیدن ریش اشکالی ندارد. منهاج، (مکاسب محرمه)، مسئله ۴۶. ۶. اراکی، فاضل و گلبایگانی: اگر تراشیدن به مقدار خیلی کم باشد که حکم مرتب کردن ریش را داشته باشد اشکالی ندارد در غیر این صورت حرام است مانند مقدار ریشی که اطراف بینی و یا نزدیک چشم باشد. اراکی: استفتاء. فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۷۵۵. گلبایگانی: ارشاد السائل، سؤال ۳۶۹ و استفتاء. ۷. سؤال: آیا شغل سلمانی بعلت تراشیدن ریش، شغل حرام محسوب می شود. سیستانی: در مواردی که تراشیدن ریش بنابر احتیاط واجب جایز نیست، گرفتن اجرت نیز برای تراشیدن آن بنابر احتیاط واجب جایز نیست. منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه)، مسئله ۴۶. خامنه ای و فاضل: بنابر احتیاط واجب جایز نیست. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالهای ۹۵۵ و ۹۵۶ و ج ۲ سؤال ۷۵۶. خامنه ای: استفتاء. گلبایگانی: تراشیدن ریش حرام است و مزد آن هم حرام است. مجمع المسائل، سؤال ۱۵، ص ۱۵. ۸. سؤال: آیا جهت رشد بهتر ریش می توان آن را تراشید. خامنه ای: بنابر احتیاط واجب جایز نیست. استفتاء. ۹. سؤال: در مجالس عقد و عروسی یک نوع بازی معمول است به نام چوب بازی که دو نفر مقابل یکدیگر می نشینند و به هر چه می توانند به پای یکدیگر می زنند چه بسا به شکستن پای یکی از آنها منتهی می گردد. این بازی چه صورت دارد. گلبایگانی: این نوع چوب بازی از اقسام لهو و لعب و حرام است. مجمع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۹. ۳۴۳. سؤال: پوشیدن کراوات از نظر اسلام برای داماد چه صورت دارد. خامنه ای: بطور کلی پوشیدن کراوات و یا دیگر لباسهایی که پوشش و لباس غیر مسلمانان محسوب می شوند بطوری که پوشیدن آنها منجر به ترویج فرهنگ منحط اجانب شود جایز نیست. استفتاء. فاضل: کراوات مربوط به مسیحیها و شعار آنهاست، لذا بهتر است مسلمانان از آن اجتناب کنند. اگر چه با شیوع آن در بین مسلمانان از آن جنبه خارج شده است. جامع المسائل، سؤالهای ۲۵۳ و ۲۲۳۷. گلبایگانی: جواب اول: کراوات از شعار مذهبی نصاری است که با کمال تأسف بین مسلمین رایج گردیده است. مجمع المسائل، ج ۲، سؤال ۲۲، مکاسب محرمه. جواب دوم: کراوات شعار مسیحیهاست و بر مسلمین لازم است از آن اجتناب کنند. مجمع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۲۳. ۱۰. اراکی: بعید نیست داخل در عنوان لغو باشد و احوط ترک است. توضیح المسائل، قسمت استفتائات، ص ۵۹۸. بهجت: احتیاط در ترک آن است و در شطرنج احتیاط اشد است. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۹. سیستانی: در تخته نرد و شطرنج حرام است علی الاقوی و در بقیه موارد بنابر احتیاط واجب جایز نیست. منهاج الصالحین، (مکاسب محرمه)، مسئله ۲۲. ۱۱. بهجت: دست زدن در مجالس جشن و سخنرانی جهت تشویق افراد اگر به حد لهو نرسد مانعی ندارد. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۳۰. خامنه ای: دست زدن به نحو متعارف فی نفسه مانع ندارد. حتی اگر نامحرم صدای آنرا بشنود. با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۱۰۰. فاضل: دست زدن در مجالس جشن و سرور و یا میلاد ائمه اطهار علیهم السلام اشکالی ندارد، به شرط آنکه در مسجد یا حسینیه نباشد. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۳۴. ۱۲. اراکی: بچه ها تکلیفی ندارند و دست زدن اگر به نحو غنایی نباشد اشکال ندارد. استفتاء. بهجت: اگر به حد لهوی نرسد اشکال ندارد. توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، مسئله ۳۰. تبریزی: اگر مستلزم حرامی نباشد اشکال ندارد. صراط النجاة، سؤال ۱۰۲۰. خامنه ای: از پاسخ سؤال قبل مسئله روشن شد. استفتاء. ۱۳. بهجت: اگر ترک لهو منحصر بر ترک مجلس است، ماندن جایز نیست. استفتاء. ۱۴. سؤال: نشستن من یک زن مسلمان در مجلسی که داماد محرم من است ولی زنها بی حجابی هم نشستند جایز است یا نه. خامنه ای و گلبایگانی: اگر می توانید آنان را نهی از

منکر نمایند و اگر نمی‌توانید خود شما در مجلس معصیت آنها شرکت نکنید. گلپایگانی: مجمع المسائل، ج ۱، سؤال ۴۴، ۵۲۵. خامنه‌ای: استفتاء. ۱۵. بهجت: اگر ترک لهُو منحصر بر ترک مجلس است، ماندن جایز نیست. استفتاء. ۱۶. خامنه‌ای: اگر به نحو مطرب زده شود جایز نیست. استفتاء. ۱۷. بهجت: اگر به قصد نشان دادن به نامحرم او را آرایش کند حرام یقینی است ولی اگر علم دارد، بدون قصد، احتیاط در ترک است. استفتاء. خامنه‌ای: از آرایش کردن افرادی که می‌دانید خودشان را به نامحرم نشان می‌دهند، اجتناب کنید. استفتاء. ۱۸. فاضل: اگر چشم نامحرم به آنها می‌افتد جایز نیست. استفتاء. ۱۹. فاضل: اجازه پخش ندهند و چنانچه گناه و مفسده ای بر آن مترتب می‌شود جایز نیست. استفتاء. ۲۰. اراکی: اگر نامحرم به قصد لذت و یا با خوف به فساد افتادن به عکسها و فیلمها نگاه نکند، مانعی ندارد هر چند صاحب عکس و یا فیلم را بشناسد. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵۳ سیستانی: اگر خانمها از زنان مبتدله نباشند (زن بدحجاب یا بی حجابی که وقتی او را امر به حجاب کنند اعتنا نمی‌کند خواه مسلمان باشد یا نباشد) و مرد نیز او را می‌شناسد، بنابر احتیاط واجب نباید به آن عکس یا فیلم نگاه کنند. و در غیر این صورت نگاه کردن بدون قصد لذت و ربه اشکالی ندارد. منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۷. در نتیجه: اگر نامحرم زنها را نمی‌شناسد و یا اینکه خانمها از زنان مبتدله هستند، نگاه کردن به فیلم یا عکس آنان بدون قصد لذت و ربه اشکالی ندارد. گلپایگانی: اگر عکس عروسی در معرض دید اجنبی قرار می‌گیرد از مصادیق اشاعه فحشاء است و جایز نیست. استفتاء. مکارم: در صورتی که زن مقید به حفظ حجاب شرعی است نگاه کردن نامحرم به فیلم یا عکس او اشکال دارد. مگر آنکه او را نشناسد و مفسده دیگری از نگاه کردن حاصل نشود. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۷. در نتیجه: یا مرد نامحرم زن را می‌شناسد یا نمی‌شناسد، اگر او را نمی‌شناسد، نگاه به فیلم یا عکس او بدون قصد لذت و ربه اشکال ندارد و اگر او را می‌شناسد، در صورتی که زن مقید به حفظ حجاب اسلامی است، نگاه کردن به فیلم یا عکس او در حالی که پوشش کافی ندارد جایز نیست. و اگر مقید به حفظ حجاب نیست، اگر چه مرد او را بشناسد لکن نگاه کردن به عکس و یا فیلم او بدون قصد لذت و ربه اشکال ندارد. ۲۱. خامنه‌ای: در صورتی که نامحرم او را نبیند اشکال ندارد. استفتاء.

مسائل متفرقه

۳۵۸. سؤال: آرایش نمودن زن خود را برای غیر همسر در بعضی مجالس زنانه مثل عروسی یا میهمانیهای زنانه چه حکمی دارد در صورتی که مورد رضایت همسر نباشد چه حکمی دارد. جواب: در صورتی که نامحرم او را نبیند اشکال ندارد ولی سعی شود تا موافقت شوهر حاصل گردد. امام: استفتاء در کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۸. اراکی، بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. خامنه‌ای: (۱) ۳۵۹. سؤال: اگر جهت شرکت در یک میهمانی خاص زن بخواهد لباس مخصوصی را بپوشد ولی همسر وی راضی نباشد و نپوشیدن آن لباس نیز موجب هتک آن زن نباشد و در صورت استفاده زن از آن لباس چه بسا موجب ناراحتی خانوادگی و ایجاد اختلاف بشود. از نظر شرع این پوشیدن چه حکمی دارد، آیا جایز است یا خیر. جواب: اگر پوشیدن لباسی موجب اختلاف و مفسده باشد باید از پوشیدن آن اجتناب شود و شوهر هم نباید از لباسی که متعارف است اقران همسر او می‌پوشند، جلوگیری کند. امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۹. اراکی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء. ۳۶۰. مسئله: خانه مسلمان محترم است و بدون اذن صاحبش ورود به آن جایز نیست. بلکه سرکشیدن به خانه غیر، از بالای بام یا شکاف دیوار و یا روزنه در جایز نیست. امام، اراکی و فاضل: استفتاء. گلپایگانی: مجمع المسائل، ج ۱، مسئله ۱۸، ص ۵۳۴. ۳۶۱. مسئله: اگر کسی به خانه دیگران سر بکشد به قصد نگاه کردن به چیزهایی که بر او حرام است (مثلاً نگاه به زن و دختر مردم)، اهل خانه می‌توانند بلکه واجب است که او را از این کار نهی و منع کنند. و چنانچه دست از این عمل برداشته می‌توانند با زدن و مانند آن از او جلوگیری نمایند. امام: تحریر، (فی الدفاع عن النفس)، مسئله ۳۰.

توجه و مراقبت

باید توجه داشت نگاه کردن به درون خانه دیگران به قصد نگاه به نامحرمان جایز نیست خواه این نگاه از روی پشت بام باشد یا روی تراس و یا از پنجره مشرف به خانه غیر باشد و یا از لای در و پنجره. بنابراین لازم است کسانی را که خدای ناکرده به این عمل زشت می پردازند نهی کرد. و اگر به کار خود ادامه دادند می توان با زدن و یا مانند آن از او جلوگیری کرد. ۳۶۲. مسئله: اگر نگاه کننده، از خانه مردم به گونه ای دور باشد که نگاه کردن به اهل خانه برای او ممکن نباشد ولی از راه دور با وسیله های جدید (مانند دوربین) نگاه کند، حکم همان کسی را دارد که از نزدیک نگاه می کند. بنابراین به همان ترتیبی که در مسئله قبل گفته شد باید او را دفع کرد. امام: تحریر الوسیله، (فی الدفاع عن النفس)، مسئله ۳۸. ۳۶۳. سؤال: آیا صرف نگهداری و نه استعمال اشیا بی از قبیل پاسور (ورق بازی) فیلم غیر مجاز ویدئو، شیشه محتوی مشروب الکلی (تخته نرد، عکسهای مبتذل، آلات موسیقی) در منازل شخصی فعل حرام محسوب و مرتکب، قابل تعزیر و کیفر دنیوی می باشد. جواب: از بین بردن آلات قمار و چیزی که منفعت معتد به آن مختص به حرام باشد واجب است و ترک آن معصیت کبیره است. امام: تحریر، (مکاسب محرمه)، با استفاده از مسئله ۸ و استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۴۱. فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۰۰۰. گلپایگانی: (۲) ۳۶۴. مسئله: آیا جایز است پدر و مادر فرزندشان را بدون دلیل و از روی عصبانیت و بی حوصلگی کتک بزنند یا حق الناس به گردنشان است. جواب: جایز نیست ولی برای تأدیب در حد متعارف که موجب سرخی و سیاهی و کبودی نشود جایز است. امام: استفتاء در کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۰. اراکی: توضیح المسائل، صفحه ۵۷۱. تبریزی: صراط النجاة، سؤال ۱۲۷۹. فاضل: (۳) ۳۶۵. سؤال: حال اگر خاله کودک یا دایی یا عمو یا خواهر یا برادر او بچه را بزنند آنوقت چه صورتی دارد. جواب: جایز نیست مگر با اذن ولی با همان شرائط جهت تأدیب. امام و اراکی: با استفاده از مدرک مسئله قبل و استفتاء. فاضل: استفتاء. تبریزی: (۴) ۳۶۸. سؤال: دختری که بالغه و عاقله است و می خواهد با جوانی مسلمان و متدین ازدواج کند ولی پدر او بواسطه امور مادی اجازه نمی دهد آیا دختر بدون اذن پدر می تواند ازدواج کند یا خیر. جواب: اذن پدر در ازدواج دختر باکره شرط است مگر در صورتی که از تزویج به کفو منع کند و دختر نیاز به ازدواج داشته باشد و بترسد که اگر از این ازدواج صرف نظر کند شوهر خوبی برای او پیدا نشود. امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال ۲۰، ص ۲۷. اراکی، خامنه ای، فاضل، سیستانی و مکارم: (۵) ۱. گلپایگانی: علاوه بر آن کیفر آن تعزیر است و بستگی به نظر حاکم شرع جامع شرائط دارد. مجمع المسائل، ج ۱، مسائل متفرقه، سؤال ۱۱۴. ۲. فاضل: در صورت انحصار طریق تأدیب به زدن، مانعی ندارد ولی باید سعی کنند موجب دیه نشود. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۹۵۷. ۳. سؤال: آیا جایز است برای تأدیب بچه به جای زدن مثلاً او را در اتاق تاریک حبس کرد و یا او را در جایی تنها گذاشت و یا با صداهای ترسناک او را بترسانیم، مشروط به اینکه با اینگونه امور تأدیب شود. تبریزی: اگر برای بچه ضرر نداشته باشد اشکالی ندارد، لکن بخصوص در مکان تاریک و صداهای ترسناک باید دقت کرد. صراط النجاة، سؤال ۱۲۸۲. ۳۶۷. سؤال: آیا پدر و مادر بعنوان تربیت می توانند به پسران و دختران خود امر کنند که پاشو منزل را جاروب کن و لباسها را بشوی و برو نان بخر و خلاصه بدون مزد آنها را وادار به کار کنند. گلپایگانی: مانع ندارد. مجمع المسائل، ج ۱، مسائل متفرقه، سؤال ۱۱۱. ۴. تبریزی: اگر از جانب ولی اجازه داشته باشد و طفل کار بد مهمی را انجام داده باشد، پنج یا شش ضربه با همان شرائط سؤال قبل اشکال ندارد. صراط النجاة، سؤال ۱۲۸۰. ۵. اراکی: در صورت منع از کفو شرعی و عرفی رضایت و اذن پدر ساقط می شود. توضیح المسائل، ص ۵۸۱. خامنه ای: بنابر احتیاط واجب اذن پدر در ازدواج دختر باکره شرط است مگر در صورتیکه از تزویج به کفو منع کند و دختر نیاز به ازدواج داشته باشد و بترسد که اگر از این ازدواج صرف نظر کند شوهر خوبی برای او پیدا نشود. استفتاء. سیستانی: اگر دختر باکره باشد ولی پدر یا جد پدری اجازه ندهند که با مردی که همتای او شرعاً و عرفاً می باشد، ازدواج کند یا اینکه حاضر نباشند در امر ازدواج دختر به هیچ وجه

مشارکت کنند، یا آنکه اهلیت اجازه دادن از جهت دیوانگی یا مانند آن را نداشته باشند، در این موارد اجازه آنان لازم نیست و همچنین اگر اجازه گرفتن از آنان به جهت غائب بودن یا غیر آن، ممکن نباشد، و دختر حاجت زیادی به شوهر کردن داشته باشد اجازه پدر و جد لازم نیست. توضیح المسائل، مسئله ۲۳۸۶ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۶۹. فاضل، سؤال: پدرم، مرا رها کرده و هیچ اعتنایی به ما نمی کند و گاهی مدتی می گذرد که از هم خبر نداریم، آیا در امر ازدواج باید از او اجازه بگیریم یا لازم نیست. جواب: بطور کلی چنانچه ولی دختر، او را مطلق العنان (رها کرده) و آزاد گذاشته و در شئون او دخالت نمی کند، اذن و اجازه او لازم نیست، و همین که دختر بالغه و رشیده باشد یعنی مصلحت خویش را در امر ازدواج تشخیص دهد می تواند ازدواج کند. جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۹۹۱. مکارم: دختری که به حد بلوغ رسیده و رشیده است، یعنی مصلحت خود را تشخیص می دهد، چنانچه باکره باشد احتیاط آن است که با اجازه پدر یا جد پدری ازدواج نماید. ولی اگر همسر مناسبی برای دختر پیدا شده و پدر مخالفت کند، اجازه او شرط نیست. و همچنین اگر به پدر یا جد پدری دسترسی نباشد و دختر هم احتیاج به شوهر کردن داشته باشد. . توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۷.

فهرست مآخذ و منابع

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی امام خمینی (قدس سرّه) العروة الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ جلد، چاپ دوم، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات. تحریر الوسیله، سید روح الله موسوی خمینی (رض)، ۲ جلد، مکتبه العلمیه الاسلامیه. رساله توضیح المسائل، سید روح الله موسوی خمینی (رض)، حوزه علمیه قم. استفتائات، سید روح الله موسوی خمینی (رض)، ۲ جلد. احکام بانوان، محمد وحیدی خراسانی، چاپ هفتم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. احکام ازدواج، عبدالرحیم موگهی، چاپ دوم، انتشارات شفق. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی اراکی (قدس سرّه) تعلیقہ علی العروة الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض). رساله توضیح المسائل، محمد علی اراکی (رض)، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی بهجت (مدظله) رساله توضیح المسائل، محمد تقی بهجت، چاپ ششم، دفتر معظم له. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی تبریزی (مدظله) تعلیقہ بر صراط النجاء فی اجوبه الاستفتائات، میرزا جواد آقا تبریزی، دفتر نشر برگزیده. رساله توضیح المسائل، میرزا جواد آقا تبریزی، چاپ اول، انتشارات سرور. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی خامنه ای (مدظله) اجوبه الاستفتائات، سید علی حسینی خامنه ای، ج ۱، انتشارات دار الوسیله. اجوبه الاستفتائات، سید علی حسینی خامنه ای، ج ۲، انتشارات دار الاسلامیه. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی سیستانی (مدظله) منهاج الصالحین، سید علی حسینی سیستانی، ۳ جلد، چاپ پنجم، مکتب آیة الله العظمی السید سیستانی، قم، ۱۴۱۷ق. رساله توضیح المسائل، سید علی حسینی سیستانی، چاپ سیزدهم، انتشارات سرور. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی فاضل لنکرانی (مدظله) حواشی علی العروة الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ ج، چاپ دوم، انتشارات مسجد حاج سید حسین. رساله توضیح المسائل، محمد فاضل لنکرانی، چاپ دوازدهم، چاپ مهر. جامع المسائل، محمد فاضل لنکرانی، ج ۱، چاپ پنجم، چاپ مهر. جامع المسائل، محمد فاضل لنکرانی، ج ۲، چاپ اول، چاپ مهر. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی گلپایگانی (قدس سرّه) العروة الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ جلد، چاپ دوم، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات. رساله توضیح المسائل، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، چاپ شصتم، دار القرآن الکریم. مجمع المسائل، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، ۲ جلد، چاپ سوم، دارالقرآن الکریم. ارشاد السائل، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، چاپ اول، دارالقرآن الکریم. هدایه العباد، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، چاپ اول، دارالقرآن الکریم. مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیة الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله) تعلیقات علی حاشیة العروة الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ جلد، چاپ دوم، مدرسه امام

امیرالمؤمنین. رساله توضیح المسائل، ناصر مکارم شیرازی، چاپ نهم، مطبوعاتی هدف. و حدود پانصد استفتاء که نگارنده مستقیماً از دفاتر آیات عظام تهیه نموده است.